

1878

VAIHTO-OPISKELIJOIDEN KOKEMUKSIA MAAILMALTA
- palkitsevaa itsensä voittamista kaukana kotoa

Nina Honkonen

Sosiologian pro gradu

-tutkielma

Syky 1999

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Nina Honkonen

Vaihto-opiskelijoiden kokemuksia maailmalta

- palkitsevaa itsensä voittamista kaukana kotoa

Sosiologian pro gradu -tutkielma

Syksy 1999

80 sivua, 3 liitettä

Tutkimuksen tarkoituksena oli tarkastella vaihto-opiskelua opiskelijan näkökulmasta. Työssä kuvailtiin vaihto-opiskelijoiden ulkomailla hankkimia kokemuksia. Vaihto-opiskeluaika käsitettiin osaksi kokemusperäistä oppimista, jossa oppijaa pidetään oman oppimisensa aktiivisena edistäjänä. Työ noudatti kvalitatiivisen tutkimuksen suuntaviivoja ja opiskelijoiden kokemuksia käsiteltiin ainutlaatuisina. Aineisto koostui viidestätoista teemahaastattelusta, joissa lukuvuonna 1997-1998 vaihdossa olleet Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan ja siihen kuuluvan taloustieteellisen osaston opiskelijat kertoivat kokemuksistaan. Vaihto-opiskeluaika oli antoisa jakso elämässä, jota refleктоimalla eli omia kokemuksia pohdiskelemalla ja erittelemällä oppi uutta sekä itsestään että ympäröivästä maailmasta. Tutkimuksen perusteella voidaan vaihtoaikana kertyneet kokemukset luokitella akateemisiin, kulttuurisiin ja persoonallisuutta kehittäneisiin kokemuksiin. Akateemiset kokemukset valaisivat vaihtoajan opinnollista antia osana liikkuvan opiskelijan akateemista kehittymistä. Kulttuuriset kokemukset painottuivat uuden kulttuurin kohtaamisen aikaansaamien tuntemusten selittämiseen. Persoonallisuutta kehittäneet kokemukset osoittivat sen, että vaihto-opiskelu oli myös henkisen kasvun aikaa. Omista arkipäiväisistä rutiineista irrottautuminen mahdollisti oman itsen kohtaamisen uudella tavalla, joka toivottavasti kantaa hedelmää jatkossakin ja palkitsee tulevilla työmarkkinoilla.

Tutkimuksen avainsanat: kokemuksellinen oppiminen, koulutuksen kansainvälistyminen, opiskelijavaihto

SISÄLTÖ

JOHDANTO	5
1 SILMÄYS AIEMPIIN TUTKIMUKSIIN	7
1.1 ULKOMAISTEN OPINTOJEN MERKITYS OPISKELIJALLE	7
1.2 KORVAAMATON ELÄMÄNKOKEMUS	8
1.3 RUOHO AIDAN TOISELLA PUOLELLA EI OLE AINA NIIN VIHREÄTÄ	9
1.4 OPISKELIJAVAIHDON ANTI SAMA MAASTA RIIPPUMATTA	10
2 TUTKIMUSTEHTÄVÄ	11
2.1 AINEISTON TARKASTELUA	11
2.1.1 Selvästi naisvaltaista	12
2.1.2 Vaihtokausi ja opiskelumaa	12
2.1.3 Yleisimmät vaihto-ohjelmat	13
2.2 HAASTATTELU TUTKIMUSMENETELMÄNÄ	14
2.2.1 Ainutkertaisuus	14
2.2.2 Intersubjektiivisuus	15
2.2.3 Kokemusten välittyminen haastatteluissa	16
2.2.4 Tulkitseminen	17
3 OPISKELIJAVAIHTO	19
3.1 OSA KOTIMAISTA TUTKINTOA	20
3.2 PELKKÄÄ SEIKKAILUAKO?	21
3.3 VAIKUTUKSIA SEKÄ YKSILÖ- ETTÄ YHTEISKUNTATASOLLA	22
3.4 MATKUSTAMINEN OPPIMISKOKEMUKSENA	23
4 KOKEMUKSELLINEN OPPIMINEN	24
4.1 KOKO AJAN KEHITTYVÄ PROSESSI	26
4.1.1 Kokemuksista oppiminen vaatii reflektiota	27
4.1.2 Oppiminen piiloutuu	29
4.2 AKATEEMISET KOKEMUKSET	30
4.2.1 Opiskelukulttuurin yleisiä eroja	31
4.2.2 Elävät seminaari-istunnot	34
4.2.3 Hyvin käytännönläheistä	36
4.2.4 Kielitaito	38

4.2.5 Opiskelijaelämä	41
4.2.6 Opinnolliset saavutukset.....	42
4.3 KULTTUURISET KOKEMUKSET.....	45
4.3.1 Kulttuurishokki.....	47
4.3.2 Uuteen kulttuuriin sopeutumisen 4 vaihetta	48
4.3.3 Tapahtumien keskipisteessä.....	52
4.3.4 Etnosentrismistä eroon.....	53
4.3.5 Energiaa kuluu.....	55
4.3.6 Yksilöiden kohtaamisia uudessa kulttuurissa	56
4.3.7 Ja se asuminen... ..	59
4.3.8 Paluu arkeen	61
4.4 PERSONALLISUUTTA KEHITTÄNEET KOKEMUKSET	63
4.4.1 Oman itsen kohtaaminen	63
4.4.2 Irtiotto rutiineista	65
4.4.3 Avaimet ystävyYTEEN	65
4.4.4 ”Siitä ku selvis...”	66
4.4.5 Päämäärät etsimessä	68
4.4.6 Nyt tarvitaan persoonia.....	69
4.5 MERKITTÄVÄ OPPIMISKOKEMUS	70
4.5.1 Subjektiiivisesti vaikuttava	71
4.5.2 Identiteettiä vahvistava	72
5 NÄKÖKULMAN LUOTETTAVUUS	73
5.1 TOTUUSARVO.....	74
5.2 SOVELLETTAVUUS.....	75
5.3 PYSYVYYS.....	75
6 SIIS MITÄ JÄI TAKATASKUUN?.....	76
6.1 ”TURNAUSKESTÄVYYS”	77
6.2 UUSI OPISKELUKULTTUURI JA VIERAS KIELI	77
6.3 UUDET KATSANTOKANNAT	78
6.4 YSTÄVYYTTÄ YLI RAJOJEN.....	78
6.5 LISÄÄNTYNYT ITSETUNTEMUS.....	79
6.6 REFLEKTIO JATKUU.	79

LÄHTEET

LIITTEET

JOHDANTO

Kansainvälisten koulutusohjelmien kehittäminen ja toteuttaminen koulutuspolitiikassa vastaavat omalta osaltaan sekä työmarkkinoiden kasvavaan tarpeeseen kielitaitoiselle työvoimalle että kansainvälisen kilpailukyvyyn parantamisen haasteeseen. EU:n uusi koulutuskomissaari Viviane Reding kaavailee monikielistä Eurooppaa, jossa opiskelijat hallitsisivat enemmän kuin kaksi kieltä. Hänen mielestään Eurooppaan pitäisi pyrkiä luomaan vapaaehtoinen, luonnollinen kielten oppimisen mentaliteetti opiskelijoiden liikkuvuuden lisäämiseksi. (Pulkkinen 1999, 13.)

Vaihto-opiskelu, kotimaisen tutkinnon maustaminen ulkomaisilla opinnoilla on yksi keino lisätä opiskelijoiden kansainvälistä liikkuvuutta. Opiskelijavaihto-ohjelmat ovat kasvattaneet tasaisesti suosiotaan koko 1990-luvun ajan, eikä pelkästään Euroopan rajojen avautuminen onnistu selittämään ulkomailla opiskelun kasvanutta suosiota (Korhonen 1999, 18). Opiskelu ulkomailla on suunnattu laajentamaan akateemista tietämystä, vaikuttamaan persoonallisuuden kehittymiseen uusien kulttuuristen kokemusten rikastuttamana ja parantamaan vieraan kielen sujuvaa puhumista. (Teichler & Maiworm 1994, 91.) Opiskelun ulkomailla voidaan katsoa kuuluvan olennaisena osana opiskelijan akateemiseen ja ammatilliseen urakehitykseen (Lampola 1997, 19).

Vaihto-opiskelu ulkomailla vaatii opiskelijalta paljon itsenäisyyttä ja omatoimisuutta. Jo vaihtoon lähtemisen suunnittelu ja sitten paikan päällä vieraassa kulttuurissa eläminen ja opiskelusta ja käytännön arkirutiineista selviäminen vieraalla kielellä muodostavat eräänlaisen oppimisprosessin. Oppiminen ulkomailla perustuu ennen kaikkea omakohtaiseen tekemiseen eli subjektiiviseen kokemukseen. Oppiminen kietoutuu kokemukseen, sen pohdintaan ja erittelyyn, reflektointiin, mikä avartaa tietämystä ja synnyttää ymmärrystä opittavasta ilmiöstä (Suonperä 1995, 100).

kulttuurissa karttuu kansainvälistä kokemusta ja parempaa suullista kielitaitoa, jotka töitä haettaessa voivat osoittautua todellisiksi kilpailuvalteiksi. Vieraaseen maahan pidemmäksi aikaa lähtevällä opiskelijalla saattaa olla tähtäimessä myös oma henkilökohtainen kehittyminen ja takaisin kotimaahan palaavalla ”Suomi-lähettiläällä” onkin takataskussaan aimo annos lisää itsevarmuutta ja rohkeutta. Vai pitääkö paikkansa?

Olin itse lukuvuoden 1997-1998 vaihto-opiskelijana Saksassa Bonnissa. Vietin siellä noin 11 kuukautta kestäneen vaihtojakson, jonka innoittamana päätin tehdä myös pro gradu –tutkielmani tähän aihepiiriin liittyen. Koin itse viettäneeni arvokkaan ja antoisan jakson elämästäni siellä. Palasin tuolta reissulta paljon rikkaampana, tuomisina ikimuistettavia kokemuksia, jotka seuraavat mukani lopun elämääni. Ikään kuin jatkaen tuon ajanjakson annin tarkastelua haastattelin tähän tutkimukseen muita vaihto-opiskelijoita ja halusin selvittää heidän kokemuksia omalta reissultaan ulkomaisiin ympyröihin ja tehdä yhteenvetoa niistä kokemuksista, jotka ovat tallentuneet heidän muistiinsa.

Tässä tutkimuksessa vaihto-opiskelijoiden kokemukset näyttelevät pääosaa. Viisitoista Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan ja siihen kuuluvan taloustieteellisen osaston opiskelijaa kertoo omasta näkökulmastaan vaihto-opiskelukokemuksistaan, omia yksilöllisiä kokemuksiaan painottaen. Tutkimus mukaillee kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen suuntaviivoja ja tavoitteena on ymmärtää ja käsitellä ainutlaatuisina niitä kokemuksia, joita vaihto-opiskelijoiden kanssa käymäni keskustelut toivat julki. Mitä vaihto ulkomaille on heille itse asiassa merkinnyt ?

1 SILMÄYS AIEMPIIN TUTKIMUKSIIN

1990-luvun alussa vaihto-opiskelua alettiin pitää merkittävänä väylänä kansainvälisyyteen kasvamiselle ja sekä kansallisia että kansainvälisiä tutkimusprojekteja, jotka selvittivät ulkomailla opiskeluun liittyviä seikkoja käynnistyi huomattava määrä. (Ollikainen & Honkanen 1996.) Suomi liittyi Erasmus-ohjelmaan vuonna 1991 ja lukuvuonna 1992-1993 lähtivät ensimmäiset suomalaiset vaihto-opiskelijat ulkomaille avartamaan näkemyksiään maailmasta ja vieraista kulttuureista. Koulutuksen kansainvälistymiselle näytti tuolloin olevan selvä tilaus, koska Suomi oli kaikin puolin pyrkimässä kohti muuta maailmaa yhteiskunnan eri sektoreilla. (Ketolainen 1997, 28.)

1.1 ULKOMAISTEN OPINTOJEN MERKITYS OPISKELIJALLE

Suomessa Turun yliopisto on kerännyt systemaattisesti tietoa Erasmus-alkumetreiltä lähtien opiskelijoidensa käytännön kokemuksista vaihdon aikana. Tähän mennessä Turun yliopiston kv-palvelut (kansainväliset palvelut) ovat julkaisseet kolme selvitystä ulkomaisten opintojen merkityksestä opiskelijoille ja heidän kohtaamistaan ongelmista ulkomailla. (Honkanen & Huuska 1994; Uljas 1995; Veikkola 1994.)

Kaikissa näissä kolmessa selvityksessä on aineisto kerätty kyselylomakkeilla, jotka sisältävät kokemuksia kartoitettavia kysymyksiä ulkomaille hakeutumisprosessista lähtien kotiin paluuseen saakka. Näiden selvitysten perusteella voi todeta, että lähes kaikki ovat kokeneet kielitaitonsa parantuneen ja kulttuurin tuntemuksensa lisääntyneen vaihdon aikana. Hyödyllisenä antina vaihto-opiskelusta opiskelijat mainitsevat myös uusien yhteyksien avautumisen ulkomaille, opiskelumotivaation kohoamisen ja mahdollisesti paremman työpaikan saamisen tulevaisuudessa. Lisäksi osa opiskelijoista toteaa hyödyiksi myös itsenäistymisen, elämäkokemuksen karttumisen, arvomaailman muutoksen tai syventymisen oman tieteenalan viimeisiin suuntauksiin ja tutkimuksiin. (Honkanen & Huuska 1994, 42-48; Uljas 1995, 34-35.)

Kritiikkiäkin turkulaisilta opiskelijoilta löytyi. Kurssivalikoima ja niiden sisältö ja taso ulkomaisessa opinahjossa ei aina vastannut odotuksia ja opintojen korvaavuudet takaisin tullessa eivät aina osuneet kohdalle. Osa opiskelijoista olisi myös mieluummin opiskellut syntyperäisten opiskelijoiden keskuudessa kuin seurannut vain vaihto-opiskelijoille suunnattuja kursseja. Opiskelijat perustelivat tätä sillä, että paikallisten kollegojen kurssit olisivat olleet sekä sisällöllisesti kiinnostavampia ja mielekkäämpiä, että kokemuksena huomattavasti hyödyllisempiä. Paikallisiin ihmisiin olisi moni halunnut luoda ulkomaanperiodin aikana enemmän kontakteja ja pikemminkin välttää omien maanmiesten seuraa. Opiskelijat katsoivat hyötyvänsä enemmän vaihdosta ollessaan tekemisissä suurimmaksi osaksi vain ulkomaalaisten kanssa. Asunto-oloihin olisi toivottu usein parannusta. Moni opiskelija olisi halunnut myös viipyä pitempään vaihtokohteessa, jotta olisi ehtinyt sopeutua paremmin normaaleihin arkielämän ympyröihin alkukankeuden hälvettyä. Raha-asioiden ja talouden hoidossaan tuona aikana näki moni opiskelija myös puutteita. (Veikkola 1994, 12-19.)

1.2 KORVAAMATON ELÄMÄNKOKEMUS

Opiskelua ulkomailla käsitteleviä pro gradu –tutkielmia on myös aiemmin tehty Suomessa. Itse tutustuin tarkemmin kahteen aiheeseen hiukan eri kantilta syventyneeseen opinnäytetyöhön. Kirsi Kokkonen (1997) on omassa pro gradu –työssään tutkinut Lapin yliopistossa erilaisten vaihto-ohjelmien kautta eri vuosina ja eri tiedekunnissa lähteneiden opiskelijoiden kokemuksia. Hän toteaa (1997, 117) vaihto-opiskelijoiden kokemusten olleen hyvin pitkälle samansuuntaisia, pääosin positiivisia ja niissä korostuivat samanlaiset asiat. Tiedekunnalla, vaihto-opiskelun kohdemaalla, vaihto-ohjelmalla tai vaihto-opiskeluvuodella ei hänen mielestään ollut selkeää yhteyttä kokemuksiin. Kokkonen (1997, 116) tutkimustulosten perusteella vaihto-opiskelijoiden merkittävimpiä kokemuksia olivat mahdollisuus opiskella erilaisessa opetuskulttuurissa, uudet kansainväliset ystävät ja kontaktit, kielitaidon parantuminen sekä uuteen kulttuuriin ja yhteiskuntaan tutustuminen. Opiskelijat toivat esiin myös näkemyksen, että vaihto-opiskelukokemus on ennen kaikkea korvaamaton elämäkokemus.

Kokkonen (1997, 116) löysi tutkimuksessaan myös vaihto-opiskeluun liittyviä negatiivisia puolia, joiksi hän luettelee vaikeudet opiskelussa, epätietoisuus opintojen korvaavuuksista Suomessa, rahapula sekä asumiseen liittyvät ongelmat. Hänen tutkimuksessaan välittyi myös idea suomalaisesta sisukkuudesta, periksi ei kyllä anneta, nimittäin kukaan tutkimushenkilöistä ei katunut lähtöään ulkomaille, vaikka hankaluuksia matkan varrelle kertyikin (Kokkonen 1997,119.)

1.3 RUOHO AIDAN TOISELLA PUOLELLA EI OLE AINA NIIN VIHREÄTÄ

Pirkko-Liisa Heinänen (1992) tutki ulkomailla opiskeluun johtaneita syitä ja tarkasteli opiskelusta saatuja kokemuksia. Hän tarkasteli nimenomaan niitä opiskelijoita, jotka suorittavat koko tutkinnon ulkomailla ja oheistavoitteena oli tuoda esiin tietoa ulkomailla opiskelevien opintotukeen liittyvistä kokemuksista.

Heinäsen (1992, 70) tutkimuksesta käy ilmi, että useimmat olivat kokeneet ulkomailla opiskelun elämäänsä rikastuttavana ja erittäin kasvattavana kokemuksena kohdatuista ongelmista huolimatta tai osittain ehkä niiden vaikutuksestakin. Uusien ystävyys-suhteiden luominen, maailmankuvan laajentuminen ja suvaitsevaisuuden oppiminen kuuluvat myös siihen listaan, jotka Heinänen (1992) mainitsee kosmopoliitin ”maailmankansalaisen” tuliaisiksi vierailta mailta. Kotimaisen opintotuen koettiin yleisesti helpottavan opiskelua ulkomailla, vaikkakin erilaiset lukukausimaksut, matkakustannukset ja muut elinkustannukset kuormittivatkin melkoisesti opiskelukustannuksia. (Heinäsen 1992, 70.)

Etäisyyden ottaminen omaan kotimaahan aukaisi silmät huomaamaan suomalaisen yhteiskunnan sekä hyviä että huonoja puolia. Moni Heinänen tutkimista opiskelijoista totesikin, että ruoho aidan toisella puolella ei aina ole niin vihreätä, kuin miltä se saattaa näyttää (Heinäsen 1992, 70). Yhteenvedona tästä voisi todeta, että ulkomailla opiskelu myönteisistä kokemuksista huolimatta ei aina ole ongelmatonta ja ”pelkillä ruusuilla tanssimista.”

Ulrich Teichlerin työryhmä on listannut omissa katsauksissaan vaihto-opiskelun annin akateemisiin, kulttuurisiin, ammatillisiin sekä vieraan kielen sujuvuutta edistäviin avuihin. (Opper, Teichler & Carlson 1990, 11.) Näiden em. arviointiprojektin vuosikatsausten lukeminen toimi taustatukena hahmotellessani niitä kokemussisältöjä, jotka haluan itse nostaa esiin vaihto-opiskelijoiden kokemuksia kartoittavassa tutkimuksessani.

2 TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Keskeisin tavoitteeni tässä tutkimuksessa on pyrkiä kuvailemaan ja välittämään niitä vaihtelevia ja kirjavia kokemuksia, joita ulkomailla vaihto-opiskelijajakson viettäneet ovat omalla kohdallaan kokeneet merkittäviksi ja tärkeiksi. Tässä tutkimuksessa tarkastelen vaihto-opiskelua opiskelijan näkökulmasta: opiskelijan henkilökohtaisena käsityksenä ja kuvauksena vaihto-opiskeluajasta kokemuksista. Mielenkiinnon kohteena on tarkastella opiskelijoiden ulkomailla vaihto-opiskelusta saamia akateemisia, kulttuurisia ja omaa persoonallisuutta kehittäneitä kokemuksia. Omat kokemukseni toimivat vain taustatukena heidän kokemustensa tarkastelussa.

2.1 AINEISTON TARKASTELUA

Tutkimukseni aineisto koostuu viidestätoista temahaastattelusta. Vuonna 1997 lähti Jyväskylän yliopistosta 208 vaihto-opiskelijaa ulkomaille (Ollikainen 1998, 6). Valitsin haastateltavat tästä joukosta käyttäen apunani Jyväskylän yliopiston opiskelijarekisteriä, josta poimin yhteiskuntatieteellisestä tiedekunnasta sekä siihen kuuluvasta taloustieteellisestä osastosta lukuvuonna 1997-1998 vaihdossa olleet opiskelijat. Valintani kääntyi nimenomaan yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan opiskelijoihin sekä oman mielenkiintoni pohjalta, että siksi, koska vaihto-opiskeluvolyymi on suuri kyseisillä aloilla. Vuonna 1997 lähti kaiken kaikkiaan 599 kauppatieteilijää ja 437 yhteiskuntatieteilijää harjoittelemaan kansainvälisiä valmiuksia eri puolille maailmaa (Ollikainen 1998, 8.) Valitsin haastateltavat tältä ajanjaksolta, jotta vaihto-opiskeluajan kokemukset olisivat vielä aika tuoreita ja melko helposti palautettavissa mieleen muistin kätköistä.

2.1.1 Selvästi naisvaltaista

Haastatteleman viisitoista vaihto-opiskelijaa jakautuivat siten, että naisia heistä on kolmesta eli suurin osa ja miehiä kaksi, selvä vähemmistö. (liite 2) Haastateltavien nimet olen muuttanut, jotta luottamuksellisuus heiltä saatuihin tietoihin säilyy. Sukupuolen mukaan vaihto-opiskelukokemusten eroavuuksien kartoittaminen ei tässä tutkimuksessa ole mahdollista. Alun perin tarkoitukseni oli kyllä ottaa huomioon sukupuoli-erottelu, mutta tutkimuksen edetessä se ei osoittautunut mahdolliseksi.

Miehiä lähtee vaihtoon yleisesti ottaen vähemmän kuin naisia. Suomen yliopistojen antamien tietojen mukaan lähti vuonna 1997 vähintään kolmen kuukauden pituiseen vaihtoon 3 555 yliopisto-opiskelijaa. Ulkomaille lähteneistä vaihto-opiskelijoista oli miehiä 1 246 (35 %) ja naisia oli 2 309 (65%). Suomesta vieraisiin maihin suuntautuvat opiskelijavirrat ovat näin selvästi naisvaltaisia – vain hiukan yli kolmannes lähtevistä vaihto-opiskelijoista on miehiä. (Ollikainen 1998, 4-5.) Lisäksi suurin osa Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan miespuoleisista opiskelijoista opiskeli lukuvuonna 1997-1998 Saksassa. En kokenut mielekkääksi haastatella useita samassa maassa olleita vaihto-opiskelijoita.

2.1.2 Vaihtokausi ja opiskelumaa

Vuonna 1997 vaihdon keskipituus oli 6,5 kuukautta (Ollikainen 1998, 16). Tässä aineistossa tuo opiskelijoiden vaihdossa viettämä aika vaihteli sekä vaihto-ohjelman pituuden että oman mielenkiinnon mukaan niin, että joku viihtyi lyhimmillään vieraassa kulttuurissa kolme ja puoli kuukautta ja toinen halusi ammentaa ulkomaisia virikkeitä runsaan puolentoista vuoden ajan. Kukin vaihto-opiskelija on myös ajoittanut ulkomailla opiskelun itselleen parhaiten sopivaan aikarakoon. Joku on saattanut lähteä vaihtoon jo ensimmäisen opiskeluvuoden jälkeen ja toinen on jättänyt vaihto-opiskelujakson ikään kuin sokeriksi pohjalle ennen opintojen päättymistä neljännelle tai viidennelle vuosikurssille, joutuu mahtuu yksi jatko-opiskelijakin.

Vaihtokauden pituuteen kiinnittivät monet huomiota. Ne opiskelijat, jotka eivät viettäneet kokonaista lukuvuotta ulkomailla harmittelivat sitä hiukan. Heidän mielestään olisi ollut parempi viettää kokonainen vuosi vaihtokohteessa, jotta olisi ehtinyt alkukankeuden hellitettyä paremmin juurtua paikalliseen kulttuuriin ja nähnyt koko vuoden kulun. Jotkut olivat kyllä aivan valmiita palaamaan jo puolen vuodenkin pestin jälkeen kotiin, syynä oli kohdeyliopiston heikko kurssitarjonta.

Vaihto-opiskelukohteet ovat tässä aineistossa hyvin pirstalemaisia ja kaikkien kulttuuriset kokemukset ovat hyvin yksittäisiä tapauksia. Näiden haastattelujen perusteella ei ole mahdollista tehdä mitään yleispäteviä johtopäätöksiä eri maiden opiskelukäytännöistä, mutta opiskelijoiden ulkomaisten opiskelukokemusten heijastaminen suhteessa Suomen yliopistolaitokseen on mahdollista.

Suurin osa opiskelijavaihdosta suuntautui vuonna 1997 Euroopan maihin ja muihin teollisuusmaihin. Suurimmat opiskelijavaihtomäärät vaihtuivat vuonna 1997 Suomen ja Saksan välillä. Suomesta lähti Saksaan 564 opiskelijaa. Toiseksi laajamittaisinta vaihto oli Iso-Britannian kanssa, jonne suuntasi 544 suomalaista opiskelijaa. Tämän jälkeen tärkeimpiä yhteistyömaita olivat Ranska, Ruotsi ja USA. Nämä viisi suurinta vaihto-kohdetta edustivat 53,8 prosenttia koko opiskelijavaihdon kokonaisvolyymistä. Yhteistyötä oli myös perin eksoottisten maiden kuten Tansanian, Ruandan, Nepalín ja Filippiinien kanssa. (Ollikainen 1998, 12.)

2.1.3 Yleisimmät vaihto-ohjelmat

Tyypillistä haastattelemilleni opiskelijoille on se, että suurin osa heistä hakeutui ulkomaille vaihto-ohjelmien kautta. Opiskelijat olivat vaihdossa joko monenkeskisten vaihto-ohjelmien kuten Erasmusuksen tai Nordplussan tai yliopistojen kahdenvälisen vaihto-ohjelmien kautta, vain kaksi tässä otoksessa mukana olleista hankki paikan itsenäisesti. Eri vaihto-ohjelmilla on tiettyjä ominaispiirteitä. Olen koonnut liitteen tässä aineistossa esiintyvien vaihto-ohjelmien tärkeimmistä ajatuksista tutkimuksen loppuun. (liite 3)

2.2 HAASTATTELU TUTKIMUSMENETELMÄNÄ

Tutkimusmenetelmänä haastattelu oli mielestäni oikea valinta. Sain kaiken tarvittavan olennaisen informaation heti ja pystyin myös samalla kertaa tarkentamaan ja täsmentämään epäselviksi jääneitä kohtia, mikä esimerkiksi ei valmiiksi strukturoidussa kyselyssä olisi ollut mahdollista. Mielestäni haastattelu oli myös itse opiskelijoille vaivattomampi tapa välittää tietoa ja he saivat kertoa vapaasti kokemuksistaan teemahaastattelun runkoa kuitenkin mukailten. Näin opiskelijat välttyivät kokonaan tiukan muodollisten lomakkeiden täyttämiseltä ja lähettämiseltä, he joutuivat vain löytämään almanakastaan sopivan raon pyytämälleni keskustelutuokiolle.

Haastattelin näitä edesmenneitä vaihto-opiskelijoita sekä kotonani että muissa vaihtelevissa paikoissa, kuten kahviloissa tai yliopiston tarjoamissa tiloissa. Tutkittavien näkökulmat pääsivät mielestäni hyvin esiin luonnollisissa, keskustelunomaisissa tilanteissa. Haastattelujen kesto vaihteli molemmin puolin tunnin aikahaarukkaa, riippuen aina siitä, kuinka paljon haastateltava omista kokemuksistaan halusi kertoa ja tiettyjä yksityiskohtia valottaa. Nauhoitin haastattelut ja purin ne kaikki kirjoitettuun muotoon.

2.2.1 Ainutkertaisuus

Vaikka haastatteleman vaihto-opiskelijat olivat erittäin sanavalmiita ja puhuivat joskus hyvin yksityiskohtaisestikin kokemuksistaan, saattaa olla tietenkin mahdollista, etteivät kaikki tosiasialliset, ehkä juuri ne ikävimmät kokemukset välittyneet esiin heidän tarinoistaan. Haastateltavat kertoivat ja jättivät kertomatta henkilökohtaisista kokemuksistaan juuri sen, minkä itse halusivat. Joka tapauksessa tulen pitämään totuutena sitä, mitä haastateltavat minulle kertoivat, koska kukaan muu kuin vaihto-opiskelija itse ei pysty kertomaan paremmin ja antoisammin omista henkilökohtaisista kokemuksista maailmalta kuin asianomainen itse.

Tässä tulee esiin yksi laadullisen tutkimuksen piirre: yksittäisen ja ainutkertaisen huomioon ottaminen juuri sellaisena, kokemusmaailman aitona osana (Varto 1996, 79). Laadullisessa tutkimuksessa on siis tärkeää, että yksittäisen yksittäisyys ja ainutkertaisen ainutkertaisuus säilytetään.

2.2.2 Intersubjektiivisuus

Sirkka Hirsjärven ja Helena Hurmeen (1985, 84) mukaan haastattelijan tehtävä haastattelutilanteessa on kaksitahoinen: hänen tulee helpottaa informaation kulkua ja sen jäsentämistä ja motivoida haastateltavaa. Haastattelu on tilanne, johon sekä haastattelijat että haastateltavat lyövät oman leimansa ja kummallakin osapuolella on oma roolinsa. Roolini haastattelijana ja tutkijana, sekä oma olemukseni ja tapani ilmaista ja kysyä asioita on vaikuttanut osaltaan siihen kokemukseräiseen informaatioon, jonka nyt keräsin.

Haastattelututkimuksessa on olennaista, että saavutetaan tietynasteinen intersubjektiivisuus, yhteinen ymmärrys. On tärkeää, että tutkija ja haastateltava ymmärtävät puheena olevat käsitteet samalla tavalla. (Tynjälä 1991, 393.) Tässä tutkimuksessa uskon yhteisymmärryksen toteutuneen haastatteluissa. Oltuani itse myös vaihto-opiskelijana, oli helppoa löytää se yhteinen kieli, millä ammentaa haastateltavilta tietoa heidän kokemuksistaan. Jokaisen kanssa löytyi melko helposti oikea termistö, millä puhua.

Haastattelututkimuksessa myös itse kielellä on suuri rooli. Kvalitatiivisessa tutkimusprosessissa tutkija on väistämättä osa tutkimaansa merkitysyhteyttä (Varto 1996). Laadullisessa tutkimuksessa kieli ja merkitykset ovat keskeisessä asemassa, koska kokemusta tutkitaan juuri kielen avulla. Aineistoa kerätään ja tulkitaan kielellisesti, merkitykset välitetään kielen avulla. (Tynjälä 1991, 395-396.)

2.2.3 Kokemusten välittyminen haastatteluissa

Teemahaastattelu (liite 1) koostui viidestä eri osasta, joissa selvitin opiskelijan taustaa, vaihto-opiskeluaikaa yleisesti, siellä hankittuja kokemuksia, käsityksiä kansainvälisyydestä ja vaihto-opiskelusta karttuvista hyötyistä sekä koituvia haittoja. Keskustelut nivoutuivat suurimmaksi osaksi kohtaan, jossa kartoitin vaihto-opiskeluaikana hankittuja kokemuksia sekä huonoja että hyviä. Joidenkin kohdalla kokemuksellisuuden pohtiminen tai pikemminkin yksittäisten kokemusten tiedostaminen tuotti hiukan päänvaivaa:

”(. . .) se on mun mielestä niin laaja semmonen kokemus, klöntti, et, jos sitä rupee niinku purkaan, et mikä siellä on paras juttu ni se on aika hankala(. . .)” (Pirjo)

tai

”(. . .) mä en sitä ite oo silleesti hirveen hyvin tiedostanu vielä, (. . .) mut yks mun paras ystävä sano, että sen mielestä mä oon nyt hirveen vahva ihminen tai jotenkin siinä mielessä erilainen kun ennen.” (Noora)

Näistä silloin tällöin esiin tulleista kommentteista huolimatta, olen sitä mieltä, että kokemuksellisuus nousee esiin tästä aineistosta. Koska kokemuksellisuus on hyvin henkilökohtaista, sen esiintuominen ja sanoihin pukeminen ei aina ollut vain yksinkertaista.

Haastattelun teemoista kansainvälisyys jäi haastatteluissa vähimmälle huomiolle, siitä ei syntynyt kenenkään kanssa kovin pitkiä tarinoita. Tämä on toisaalta huvittava asia huomata, koska kaikki haastateltavat olivat omalta osaltaan kansainvälisyyden lähettiläitä ja hankkivat ulkomailta kansainvälistä kokemusta. Kansainvälisyyden ideaa oli ilmeisesti vain hankalaa ilmaista suullisesti, ehkä se on pikemminkin ajatus, joka ohjaa toimimaan yli oman maan rajojen. Halusin sisällyttää tämän aiheen

kuitenkin haastatteluihini, koska kansainvälisyys on erittäin tärkeä elementti eritoten vaihto-opiskelua kuvattaessa ja tarkasteltaessa. Haastateltavat kokivat kansainvälisyydestä puhumisen tai pikemminkin sen määrittelemisen vaikeaksi:

”Hui kansainvälisyys, en mää tiä.” (Katri)

tai

”Ööö, kysy jotai helpompaa.” (Minna)

2.2.4 Tulkitseminen

Mielestäni viidentoista vaihto-opiskelijan haastattelemisen oli riittävä määrä aineiston kylläntymistä ajatellen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 181-182.) Samat näkökulmat alkoivat vähitellen kertautua opiskelijoiden kertomuksissa ja päättelin siitä, että teoreettisesti merkittävien tulosten tekeminen voi toteutua ja olla jo mahdollista. Suorittamani haastattelut toimivat tässä tutkimuksessa tulkittavana perusaineistona.

Tutkittaessa yksittäisen ihmisen kokemusmaailmaa tulkinta on menetelmä, joka parhaiten tunnistaa tutkimuskohteen laadun. Kokemuksen tutkimisessa tulkinnan yksinkertaisena ajatuksena on oletus, että tutkittavat ilmiöt ovat sellaisenaan läsnä elämissä maailmassa muodossa, joka ei avaudu käsitteellistämiseksi ja ymmärtämiseksi suoraan. Tutkijan on rajattava tämä maailma siten, että tulkittavaa aineistoa ja tulkinnan periaatteita hyväksi käyttäen hän pystyy saamaan esille laadullisen yleisen, joka käy käsitteellistettäväksi ja ymmärrettäväksi. (Varto 1996, 70, 77.) Tässä tutkimuksessa tuo laatu on kytköksissä vaihto-opiskelijoiden kokemuksiin, tutkimuksen kohde on tematisoitu niihin. Tutkimukseni johtoajatus nousee heidän kokemuksistaan, joita tässä työssä pyrin ymmärtämään. Useaan kertaan aineistoa luettuani katson opiskelijoiden ilmaisemien kokemusten muodostavan kolme laajempaa sisältöaluetta: 1) akateemiset, 2) kulttuuriset ja 3) persoonallisuutta kehittäneet kokemukset.

Akateemiset kokemukset sisältävät ulkomailla uuteen opiskelukulttuuriin tutustumisen herättämiä näkökulmia. Opiskelijat kertovat näkemyksiään siitä, minkälaista opiskelu ulkomailla heidän mielestään on ja vertaavat kokemuksiaan suomalaiseen tapaan opiskella. Akateemisiin kokemuksiin kuuluu tässä tutkimuksessa myös kielitaidon tarkastelu osana akateemista kehittymistä sekä mahdollisena kilpailuvalttina tulevilla työmarkkinoilla.

Kulttuuriset kokemukset pitävät sisällään niitä tuntemuksia, mitä vieraaseen kulttuuriin astuminen on herättänyt. Jonkinasteisia kulttuurishokin vaiheita kuuluu vaihto-opiskeluaikaan. Opiskelijat kertovat, miltä tuntuu, kun lähtee pois tutusta ja turvallisesta kotimaasta. Mitkä ovat niitä tapoja ja tottumuksia, jotka eroavat silmiinpistävästi siitä kulttuurista, mihin itse on kasvanut. Oleskelu ja asuminen eri kulttuuritaustan omaavien ihmisten kanssa aiheuttaa sekä hämmennystä että ystävyyttä yli rajojen. Kulttuuriin kokemuksiin sisältyy sellaisten asioiden tarkastelu, jotka liittyvät uuden ja ennalta arvaamattoman kohtaamiseen.

Persoonallisuutta kehittäneitä kokemuksia ovat sellaiset persoonallisuutta koskevat piirteet, jotka vaihdossa olleet voivat listata nimenomaan vaihtoaikana karttuneiksi oman henkisen kasvun positiivisiksi saavutuksiksi. Minkälaisia ominaisuuksia oleskelu vieraassa maassa, jossa joutuu kohtaamaan erilaisuuden aivan eri tavalla on kehittänyt? Kun entuudestaan tutut tukiverkostot eivät ole automaattisesti käden ulottuvilla joutuu asettamaan itsensä alttiiksi ja oppii kohtaamaan myös oman itsensä eri tavalla.

3 OPISKELIJAVAIHTO

Heljä Antola Robinson (1995, 65) mainitsee yhdeksi korkeakoulupedagogiikan tavoitteeksi sellaisten prosessien järjestämisen, jotka koostuvat yksilöiden yksittäisistä kokemuksista sellaisessa opiskeluympäristössä, joka tukee yksilön kasvua monikulttuurisessa maailmassa ja tarjoaa mahdollisuuden näkökulmien vaihtoon. Opiskelu ulkomailla mahdollistaa tutustumisen vieraaseen kulttuuriin ja yhteiskuntaan. Ovet kansainvälistymiseen ovat avoinna, näkökulmat avartuvat ja ennakoasenteet muuttuvat.

Vaihto-opiskelu ulkomailla on mahdollista toteuttaa jonkin vaihtosopimuksen tai vaihto-ohjelman kautta tai paikan hankkiminen omaehtoisesti on myös mahdollista. (liite 3) Ulkomailla osan tutkinnosta suorittaminen edellyttää, että henkilö opiskelee jossakin oppilaitoksessa jo ennen lähtöä ja jatkaa opintoja Suomeen palattuaan. Vaihto-ohjelmat tarkoittavat käytännössä sitä, että oppilaitoksella, korkeakoululla, yliopistolla tai sen tiedekunnalla, osastolla tai laitoksella on sopimus opiskelijavaihdosta jonkin ulkomaisen yhteistyökumppanin kanssa. (Myllykoski 1997, 13.)

Vaihto-ohjelmista etenkin Erasmusella on ollut suuri rooli koulutusyhteistyön ja etenkin perustutkinto-opiskelijoiden kansainvälisen vaihdon kehittämisessä. Opiskelijavaihdon katsotaan kehittävän opiskelijan ammatillisia valmiuksia ja avaavan uusia näkökulmia myös oman oppilaitoksen opetukseen. (Ollikainen 1997, 25.) Aaro Ollikainen toteaa (1997, 25), että ilman Erasmusta opiskelijavaihdon volyyymi ei varmasti olisi kivunnut nykyisiin lukemiin.

Jyväskylän yliopisto järjestää vuosittain yli 300 opiskelijalle mahdollisuuden lähteä suorittamaan opintoja Suomen ulkopuolelle. Jyväskylän yliopistoon kirjoittautunut opiskelija voi opiskella ulkomailla joko yliopiston solmimien vaihtosopimusten mahdollistaman tai niiden ulkopuolella, ottamalla omaehtoisesti suoraan yhteyttä ulkomaisiin korkeakouluihin (Yleisopas 1998, 90). Jyväskylän yliopisto on mukana kansainvälisissä, monenkeskisissä opiskelijavaihto-ohjelmissa sekä solmii

kahdenvälisiä opiskelijavaihtosopimuksia ulkomaisten korkeakoulujen kanssa. Euroopan yhteisön Sokrates/Erasmus -ohjelma, Yhdysvaltoja koskeva Isep-ohjelma sekä pohjoismaiseen vaihtoon keskittyvä Nordplus-ohjelma ovat monenkeskisiä eli useiden yliopistojen välisiä vaihto-ohjelmia, joissa Jyväskylän yliopisto on mukana. Kaikkien tiedekuntien opiskelijoille tarkoitettuja kahdenvälisiä opiskelijavaihto-ohjelmia on yliopisto solminut yksittäisten yliopistojen kanssa Kanadassa, Australiassa, Iso-Britanniassa, Saksassa, Itävallassa, Unkarissa, Virossa ja USA:ssa. Näiden yliopiston tarjoamien runsaiden vaihtoehtojen lisäksi on mahdollista hakeutua vaihtoon oman ainelaitoksen oppiainekohtaisten opiskelijavaihtosopimusten kautta. (Hietaluoma, Kekki & Talaslahti 1998, 2.)

3.1 OSA KOTIMAISTA TUTKINTOA

Opiskelijavaihdossa on ideana, että toisen maan oppilaitokseen mennään opiskelemaan tilapäisesti ja suoritetaan siellä osa kotimaisesta tutkinnosta. Vaihto-opiskelijalla on mahdollisuus pistäytyä ulkomaille joko lyhyehköksi aikaa, vaikkapa vain pari kuukaudeksi tai viettää kokonainen lukuvuosi vieraassa maassa. Tarkoituksena ei ole mennä määränpähän viettämään lomaa vaan vaihto-opiskelun periaatteena on, että opinnot ulkomailla kuuluvat sekä ajallisesti että sisällöllisesti kotimaiseen tutkintoon. Yksittäisillä ulkomaisilla opintosuoritteilla voidaan korvata joitakin osia tutkintovaatimuksista tai ne voidaan liittää erillisenä osana suomalaiseen tutkintoon. (Maailmalle. Perustietoa opiskelusta ulkomailla 1998.)

Koska ulkomailla suoritettavat opinnot sisältyvät kotimaiseen tutkintoon, saavat opiskelijavaihtoon osallistuvat evästykseksi ulkomaille suomalaisen opintotuen. Kriteerinä tuen saannille on se, että ulkomailla pitää viettää vähintään kaksi kuukautta (Myllykoski 1997, 59). Opintotuen lisäksi on mahdollista saada ulkomailla opiskelusta kertyvien ylimääräisten menojen kattamiseen apurahaa, jonka suuruus vaihtelee vaihto-ohjelman mukaan. Vaihto-opiskelija säästyy lukukausimaksujen maksamiselta, mutta hänen lompakkonsa saattaa keventyä aina maasta riippuen erilaisista opiskelijapalveluiden käyttömaksuista. (Myllykoski 1997, 88-89.)

Mahdollisuuksia hankkia kansainvälistä kokemusta eli lähteä juuri vaihtoon tarjotaan runsaasti. Se, kuinka aktiivisesti opiskelijat käyttävät tätä väylää kansainvälisyyteen kasvamisessa on vain omasta aktiivisuudesta ja motivaatiosta kiinni. Haastattelemiini vaihto-opiskelijat olivat yksimielisiä siitä, ettei ketään voi pakottaa lähtemään vaan halun on noustava lähtijästä itsestään. Tiina on tämän saman näkökannan jäljillä:

”(. .) ja se lähteminen ja sää oot valmis jättään täällä kaikki vähäks aikaa ja näin ni on siinä niinku tietty semmonen jäntevyyys tai semmonen siinä hommassa täytyy olla ja sit just se kiinnostus ehkä, et ei sinne nyt kukaan lähde, jota ei yhtään niinku kiinnosta tämmöset asiat, kansainvälisyys ja muut kulttuurit.”

3.2 PELKKÄÄ SEIKKAILUAKO?

Ulkomaille hakeutuvat omaavat mitä ilmeisemmin keskimääräistä enemmän eräänlaista seikkailuviettiä ja vaihtoon lähtijöiksi valikoituu ihmisiä, jotka haluavat asettaa itsensä alttiiksi uusille haasteille ja ennalta arvaamattomille kokemuksille vieraassa kulttuurissa. Opiskelijavaihdon kautta tarjoutuu opiskelijoille mahdollisuus irrottautua tilapäisesti pois kotimaastaan ja hankkia kulttuurirajat ylittävää kansainvälistä kokemusta.

Tuokin jo valikoitunut joukko on mahdollista jakaa vielä kahtia. Osa siitä tähtää parempaan lähtöasemaan tulevilla työmarkkinoilla, ja osa hakee tosiaan vain seikkailuja ja selviytymiskyvyn paranemista vieraassa kulttuurissa (Parkkila 1998, 92). Tässä työssä tuli esiin myös tämä kahtiajako, etenkin taloustieteilijät lähtivät ulkomaille herkemmin pelkästään rationaalisin perustein. He korostivat vaihdon tärkeyttä nimenomaan tulevaisuuden työmarkkinoilla pärjäämisen ehtona ja ammatillisten valmiuksien kannalta. He totesivat opiskelijavaihdon miltei jo arkipäiväistyneen omalla alallaan ja tietyn ajan viettämisestä ulkomailta muodostuneen pikemminkin sääntö kuin poikkeus. He toivat esiin näkökulman, jonka mukaan kansainvälisten valmiuksien omaaminen on ehdoton edellytys kaupallisen alan asioiden hoitamisessa. Heillä seikkailuviettiin yhdistyy täysin

järkiperäiset syyt, jotta selusta työmarkkinoilla olisi paremmin turvattu. Toki muidenkin alojen vaihto-opiskelijat painottivat vaihdon tärkeyttä ammatillisena kvalifikaationa, mutta eivät osanneet niin voimakkaasti vielä kytkeä sen antia tulevaisuuden työnäkymiin.

”(. . .) mut varsinkin taloustieteen opiskelijat ehdottomasti niinku vaihtoon, et näkee sit, näkee niinku uusii, näkee muit markkinoit, näkee myös, näkee sit niinku bisnestä, et miten sitä toteutetaan muissa maissa ja muuta ja miten siellä opiskellaan ja kaikkee vastaavaa ni sen jälkeen tietää, miten, miten erilaista asiat on.” (Jouni)

3.3 VAIKUTUKSIA SEKÄ YKSILÖ- ETTÄ YHTEISKUNTATASOLLA

Suomalainen yhteiskunta tarvitsee käyttöönsä enenevässä määrin kielitaitoista ja kansainvälisesti suuntautunutta korkeasti koulutettua työvoimaa. Suomen kilpailukyvyntä takaamiseksi yhä kiristyneessä kansainvälisessä kilpailussa, joudutaan kiinnittämään erityistä huomiota koulutuksen kansainvälistämiseen. Menestyminen yli maan rajojen ulottuvilla kilpailuilla edellyttää kansainvälistä osaamista, joka voidaan saavuttaa vain kansainvälistämällä koulutusta. (Korpiää 1990, 14.)

Kansainvälisyys ja kansainvälistyminen ovat nousseet paljon puhutuiksi teemoiksi Euroopan integraatiokehityksen ja Suomen elinkeinoelämän voimakkaan oman maan rajojen ulkopuolelle laajenemisen myötä. ”Euro on tosiasia ja sen myötä kansainvälisiä taitoja tarvitaan entistä enemmän. Joten kyllä ulkomailla vietetystä ajasta hyötyä on”, toteaa Jyväskylän Osuuspankin markkinoinnista vastaava pankinjohtaja Alpo Tanskanen Sanomalehti Keskisuomalaisen kuukausiliitteessä helmikuussa 1999. (Pylvänäinen 1999.)

Vieraassa maassa opiskelusta heijastuu siis vaikutuksia yksilötason lisäksi myös yhteiskunnalliselle tasolle. Yhteiskunta saa käyttöönsä kielitaitoisia, kansainvälisesti kokeneita ja koulutettuja henkilöitä. Takaisin kotimaahan ”ulkomaan komennukselta” palaava opiskelija on monta uutta ja mielenkiintoista kokemusta

rikkaampi kuin ennen lähtöään. Hän on hankkinut itselleen hyvän kielitaidon, paljon kulttuurista pääomaa ja kyvyn elää, tulla toimeen ja myöhemmin ehkä vielä työskennellä vieraassa kulttuurissa. (Myllykoski 1997, 12.)

Yksittäisten henkilöiden kautta vaihto-opiskelulla on vaikutusta myös ainakin välillisesti esimerkiksi perheiden ja ystävien elämään. Heille tarjoutuu vaihtoon lähteneen opiskelijan myötä mahdollisuus ”visiittiin” ulkomaille sekä oiva tilaisuus kuulla tarinoita normaalista arkipäivästä vierailla mailla. (Myllykoski 1997, 12.)

3.4 MATKUSTAMINEN OPPIMISKOKEMUKSENA

George Kuh (1995, 141-142) on todennut matkustamisen olevan kokemus, joka avartaa opiskelijoiden maailmankuvaa, kehittää kielitaitoa ja opettaa selviytymään eteen tulevista ongelmista. Matkustaminen on usein henkilön koko persoonallisuutta voimakkaasti kehittävä kokemus. Oppiminen ja opiskelijoiden persoonallinen kehitys voidaan nähdä kokonaisuutena, jossa erilaiset asiat ja tapahtumat saavat aikaan kehitysprosesseja ja muutoksia (Kuh 1995). Kuh (1995) jakaa ulkomailta hankitut toimintakompetenssit humaanisiin (kiinnostus toisten hyvinvointiin), ihmistenvälisiin (lisääntynyt itsetietoisuus), tiedollisiin ja akateemisiin (monikansallisten taloudellisten ja kulttuuristen asioiden ymmärtäminen) sekä kognitiivisiin (valmius reflektiiviseen ajatteluun) kykyihin.

Ensisijainen matkan määränpää oli kaikilla tässä työssä haastatelluilla opiskelijoilla varsinainen vaihtokohde, josta ”suuri seikkailu” alkoi, mutta kaikki tutustuivat myös eri kohteisiin kyseisen maan sisällä ja osa matkusti myös kohdemaan rajojen ulkopuolella. Erityisesti Keski-Euroopassa vaihdossa olleet käyttivät hyväkseen maantieteellisesti keskeistä sijaintiaan ja reissasivat ennakkoluulottomasti useissa maissa.

Vaihto-opiskeluaika pitempänä matkana kotimaan rajojen ulkopuolella opetti toimimaan kyseisessä maassa paikallisten tapaan. Oppi näkemään maan muutenkin kuin vain turistin silmin: oppi arkipäivän sujuvuutta, miten toimia ja liikkua ilman

matkailijan leimaa otsassa. Monet haastattelemistani opiskelijoista totesivat myös ihan yleisesti, että kynnys ulkomailla muutenkin matkustamiseen madaltui. Kansainvälisillä lentokentillä ja rautatieasemilla liikkuminen ei ole enää mitenkään ihmeellistä. Nyt moni uskaltautuu hyvin omatoimisestikin lähtemään reissuun. Ollaan herkempiä lähtemään muillekin kuin vain valmiiksi suunnitelluille valmismatkoille, joiden charter-lennot vievät suoraan määränpään oppaiden hyvään huomaan. Nyt räätälöidään herkemmin itse matka ja liikutaan villinä ja vapaana, miten itse halutaan.

4 KOKEMUKSELLINEN OPPIMINEN

Oppiminen on laaja elämänilmiö, jota ei voi sulkea vain kouluun tai luokkahuoneisiin. Kaikesta ja kaikista voi oppia. Vaihto-opiskelijana vieraassa kulttuurissa eläessä kokemuksellisuus on keskeisessä roolissa. Siellä ei olla vain ja ainoastaan varsinaisen opiskelun takia, vaan tähtäimessä on myös oppia kieltä, oppia jotain toisesta kulttuurista ja kehittyä ihmisenä. Opintoviikkojen lisäksi reissulta karttuu elinikäisiä ystäviä kaikkialta maailmasta, uusia oman maan rajat ylittäviä katsantokantoja ja rohkeutta ratkoa entistä uskaliaammin eteen tulevia muita vaikeita tilanteita. Vaihto-opiskelu on tapahtumasarja, jossa nämä akateemiset, kulttuuriset ja persoonallisuutta kehittävät kokemukset muodostavat koko yksilöä kasvattavan prosessin. Koko tuo aika on täynnä henkilökohtaista kokemuksellisuutta, jota ei voi korvata mikään. Vaihto-opiskelu on seikkailu ja kokemus, joka seuraa mukana lopun ikää.

Peter Jarvisin (1993, 181) mukaan oppiminen on ajassa, jossa nyt elämme ”oppijan oman kokemuksen pohjalta rakentuvaa maailman monimerkityksistä hahmottamista”. David Kolb (1984) on kehittänyt kokemuksellisen oppimisen mallin, jossa oppijaa pidetään oman oppimisensa aktiivisena edistäjänä. Kolb (1984, 38-42) on määritellyt oppimisen prosessiksi, jossa uutta tietoa tuotetaan oppijan kokemusten ja niiden muuntamisen kautta. Oppimisen perustan muodostavat siis kokemukset ja keskeistä on, että hankittuja kokemuksia arvioidaan ja pohditaan eli reflektoidaan. Ihminen voi toimia kahdella eri tapaa: hän voi toimia ulkoisesti

hankkimalla aistimuksien kautta informaatiota, kokemuksia, tai sisäisesti refleктоimalla hankkimiaan kokemuksia. Nämä erilaiset toiminnan muodot täydentävät toisiaan, ja jokainen ihminen käyttää niitä kumpaakin toistuvasti. (Yrjönsuuri & Yrjönsuuri 1994, 67.)

Kokemuksellisen oppimisen viitekehys nojaa seuraaviin näkökohtiin:

- Oppiminen on jatkuva prosessi, sitä ei ilmaista vain lopputuloksesta käsin.
- Oppiminen ymmärretään jatkuvana, kokemuksiin ja niiden analyysiin perustuvana prosessina.
- Oppiminen merkitsee sellaisten konfliktien ratkaisemista, jotka syntyvät vastakohtia sisältävästä sopeutumisesta ympäröivään todellisuuteen.
- Oppiminen on kokonaisvaltainen maailmaan sopeutumisen prosessi.
- Oppiminen sisältää vuorovaikutusta ihmisen ja ympäristön välillä.
- Tieto on sosiaalisen ja persoonallisen tiedon vuorovaikutuksen tuotos; näin oppiminen on tiedon luomisen prosessi. (Kolb 1984, 25-38.)

Näihin näkökulmiin nojaten vaihto-opiskelun voi katsoa olevan yksi esimerkki kokemuksellisesta oppimisesta. Se muodostaa kokonaisvaltaisen prosessin, joka sisältää monia kokemuksellisuuden elementtejä vaihdon suunnitteluvaiheesta kotiinpaluuseen saakka.

Elämysten ja kokemusten kautta oppiminen on ihmisen luonnollinen tapa selviytyä ja kehittyä (Lehtonen 1998, 7). Kaikki erilaiset kokemukset ovat hyväksi ihmiselle ja ne kasvattavat luonnetta ja tukevat henkilökohtaista kasvua. Opiskelu ulkomailla on yksilöä kokonaisvaltaisesti kehittävä kokemus. Vaihto-opiskelu kehittää koko elämänhallintaa. Metataidot, jotka merkitsevät toiminnan integrointiin liittyviä taitoja kuten esimerkiksi kykyä kommunikoida ja saada viesti perille sekä kykyä tehdä päätöksiä ja arvioida, kehittyvät nimenomaan kokemusten ja elämysten kautta. (Telemäki 1998, 21.) Hollannissa opiskellut Tiina yhtyy tähän näkökulmaan, hän arvioi vaihto-opiskelun tärkeimmäksi oppimiskokemukseksi:

”No ehkä se olis tämmönen metakognitiivinen taito tai oikeestaan semmonen ihan niinku ehkä elämänhallinta (. . .) sitä niinku joutu siellä väkisinki harrastamaan monessa mielessä, ku sun piti niinku suhteuttaa opinnot ja vapaa-aika ja sillai ku määkin halusin kuitenkin suoriutua niistä opinnoista ihan kunnialla ja sitte taas niinku se rahankäyttö ja monessaki mielessä (. . .) suunniteltiin kaikkia niitä matkoja ja tämmöstä ja niinku kaikkee ihmisten aikatauluja yritettiin saada sitten yhteen ja se siinä oli aika jännää niinku se semmonen järjestely ja suunnittelu (. . .)”

Metakognitioksi voidaan kutsua yksilön tietoa omista strategioistaan ja menettelytavoistaan. Sitä voidaan pitää omaa oppimista ohjaavana, arvioivana ja korjaavana toimintana. Myös silloin, kun yksilö tietoisesti säätelee, tarkkailee ja ohjaa omaa toimintaansa erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa ovat metakognitiot kyseessä. (Kuusinen & Korkiakangas 1993, 50-51.)

Metakognitiivinen tieto laajenee ja täsmentyy juuri kokemuksen myötä. Ihminen, joka pystyy reflektioon itsensä kanssa sitoutuu jatkuvaan omien kokemustensa pohjalta nousevaan oppimiseen ja kehittymiseen ja on valmis dialogiin sekä ympäristönsä että itsensä kanssa. Metakognitiivisten kokemusten pohjalta syntyneestä tiedosta osa on ns. äänetöntä tietoa, jota ei helposti pystytä ilmaisemaan. Se kuitenkin vaikuttaa niin, että sellaisen tiedon pohjalta voi tehdä tulkintoja ja johtopäätöksiä. (Eteläpelto 1991 267, 273.) Silloin kun kokemuksiin liittyy tietoista erittelyä ja käsitteellistämistä ollaan lähellä kokemuksellisen oppimisen mallia (Kolb 1984).

4.1 KOKO AJAN KEHITTYVÄ PROSESSI

Kokemuksellisen oppimisen viitekehyksessä on mahdollista oppia ymmärtämään opiskelijan ajattelutavassa vaihto-opiskelun myötä tapahtuneita muutoksia. Kokemuksellisen oppimisen perusmallissa oppimista kuvataan syklisenä prosessina, jossa omakohtainen ja konkreetti kokemus, sen reflektointi ja käsitteellistäminen ja

viimeisenä vaiheena aktiivinen soveltava toiminta uusien kokemusten hankkimiseksi muodostavat kehittyvän prosessin. (Kolb 1984, 21-25.)

Kolb (1984, 20) korostaa kokemuksen keskeistä roolia oppimisprosessissa, se on oppimisen perusta. Oppijan kokemuksilla ja elämyksillä on prosessissa kaikkein tärkein rooli: niissä tulee ilmi yksilön minä ja niitä refleктоimalla yksilö kehittää itseään (Rauste-von Wright & von Wright 1994, 140). Kokemus tuo oppimisen ja kehittymisen raaka-aineita ja antaa mahdollisuuden oppimiseen ja kehittymiseen. Pelkkä kokemus ei kuitenkaan ole tae oppimiselle, vaan se edellyttää kokemusten tietoista käsittelyä. Oppimista tapahtuu vasta sitten, kun kokemukseen liitetään merkitys ja tulkitaan kokemuksen raaka-aineita. Se merkitys, joka kokemukselle annetaan toimii lähteenä oppimiselle. (Ruohotie 1997, 305.)

George Kuh (1995, 124) pitää oppimista ja opiskelijoiden persoonallisuuden kehitystä kokonaisuutena, jossa erilaiset asiat ja tapahtumat aikaansaavat yksilössä kehitysprosesseja ja muutoksia. Hän korostaa myös luentojen ja seminaarien ulkopuolella hankittujen tietojen ja taitojen vaikutusta oppimiseen ja kehitykseen. Vaikka luennoilla ja seminaareissa istuminen ja seuraaminen koettiin tässä tutkimuksessani erittäin opettavaiseksi vaihto-opiskelijoiden keskuudessa, ei kukaan nostanut sitä vaihtoajan tärkeimmäksi oppimisympäristöksi. Olennaista oli myös kaikki se oppiminen, mikä tapahtui varsinaisten luokkahuoneen seinien ulkopuolella. Kielitaidon moni kertoi parantuneen ihan normaaleissa arkipäivän tilanteissa.

4.1.1 Kokemuksista oppiminen vaatii reflektiota

Kaikki vaihto-opiskelijat, joita haastattelin joutuivat harrastamaan reflektiota, omien kokemusten pohdiskelua ja erittelyä. Reflektiota voi verrata peiliin katsomiseen ja oman itsen näkemiseen ja ymmärtämiseen sitä kautta (Ruohotie 1997, 307). Reflektio on mentaalinen toiminto ja sen avulla voi määritellä, mitä kokemuksessa itse asiassa tapahtuu, mitä se tarkoittaa ja mitä asialle kenties tulee tehdä (Ruohotie 1997, 306).

Edellytyksenä sille, että vaihto-opiskelijat pystyivät analysoimaan oppimistaan tuona aikana oli se, että he olivat läpikäyneet koko vaihto-opiskeluprosessia mielessään, muiden kanssa keskustellen sekä lopulta pyrkineet ymmärtämään tuon kokemuksen annin ja muuntamaan sen sanalliseen muotoon.

Näin kokemusten kautta tapahtuvaa oppimista tarkasteltaessa voidaan sanoa, että oppimisen edellytyksenä on opittavan ilmiön ymmärtäminen ja sen sanallinen määrittely (Clarke 1998, 65). Kokemus yksinään ei ole avain oppimiseen, vaan kokemuksia täytyy tarkastella ja arvioida tietoisella tasolla ja tämän jälkeen voi päätyä uudenlaiseen ajatteluun. (Boud, Keogh & Walker 1985, 7-8.)

Kokemusperäinen oppiminen ei ole automaattisesti uudistavaa. Tärkeää on, että oppija käyttää omaa harkintaansa ja järkeä, pystyy ajattelemaan ja toimimaan itsenäisesti. Reflektiivisen oppimistapahtuman tuloksena yksilö voi positiivisesti kasvattaa ja kehittää omaa persoonallisuuttaan. (Jarvis 1989, 16-17; Jarvis 1993, 185.) Oman persoonallisuuden jalostuminen on poikkeuksetta tähän tutkimukseen osallistuneiden vaihto-opiskelijoiden mielestä merkittävä ja toivottavasti myös pysyvä matkamuisto.

Kontemplaatio on reflektiivisen oppimisen muoto, joka pitää sisällään puhdasta ajattelua, tutkiskelua. Siinä pyritään mietiskelemään kokemusta ja tekemään päätelmä suhteuttamalla kokemusta laajempaan yhteiskunnalliseen todellisuuteen. (Jarvis 1989, 16.) Jos tätä ideaa soveltaa tämän tutkimuksen teemaan nousee keskeiseksi se, kuinka vaihto-opiskelija tarkastelee omia kokemuksiaan suhteessa esimerkiksi ammatilliseen kehittymiseen, pärjäämiseen tulevaisuuden työmarkkinoilla. Hän punnitsee omia kykyjään suhteessa edessä hämöttäviin työelämän vaatimuksiin.

Kaiken kaikkiaan koko opiskelu ulkomailla on osa kokemusperäistä oppimista. Se on tapahtumasarja, jossa kokemukset muunnetaan tiedoiksi, taidoiksi, asenteiksi ja arvostuksiksi. Tuona aikana kokemuksia hankitaan sekä primaarisesti että sekundaarisesti. Ensisijaisia kokemuksia saadaan suorien aistimusten kautta ilmiöistä

sellaisinaan ja toissijaisia kokemuksia ihmisten välisen kommunikaation kautta. (Jarvis 1993, 181-187.)

4.1.2 Oppiminen piiloutuu

Aittola, Koikkalainen ja Vaherva (1997, 22) ovat todenneet, että oppiminen tulisi myöhäismodernissa, nopeasti muuttuvassa maailmassa kontekstualisoida osaksi elämänhallintaa, vuorovaikutustilanteita, monenlaisten taitojen hankintaa ja kykyä orientoitua muuttuviin toimintaympäristöihin. Oppimista koskevat näkemykset ovat viime aikoina keskittyneet painottamaan informaalisissa, arkipäiväisissä toimintaympäristöissä tapahtuvaa oppimista formaalisen koulutuksen sijaan.

Näin oppimista tarkasteltaessa, se suhteutetaan oppimisen organisoinnin asteeseen. Kokemukset voivat liittyä epämuodollisiin (informaalsiin), ei-muodollisiin (ei-formaaleihin) ja muodollisiin (formaalsiin) tilanteisiin. (Antikainen 1996, 255.) Tämän luokituksen muodollista päätä edustaa ajallisesti asteittain etenevä koulutusjärjestelmä, joka ulottuu peruskoulusta yliopistoon. Sen tunnusmerkkeinä ovat hierarkkinen järjestyneisyys ja tutkintoihin suuntautuminen. Ei-muodollinen oppiminen tapahtuu virallisen koulutusjärjestelmän ulkopuolella. Sen piiriin kuuluu kaikki sellainen oppimista varten organisoitu toiminta, joka ei tähtää tutkintoihin eikä ole hierarkkisesti järjestettyä. Epämuodollinen oppiminen on luonteeltaan ei-instituutionaalista kokemusperäistä oppimista. Se ei tapahdu missään erillisessä koulutustilaisuudessa vaan oppiminen tapahtuu luokkahuoneen ulkopuolella: työssä, arkiaskareissa, harrastustoiminnassa jonkun ohjauksessa tai asioita omaehtoisesti opiskellen. (Tuomisto 1998, 34-35.)

Tällaiselle arkipäivään sisältyvälle oppimiselle on ominaista kiinteä yhteys erilaisiin elämäntilanteisiin, satunnaisuus ja omien virheiden kautta oppiminen. Tyypillistä on myös, että oppiminen piiloutuu päivittäisten toimintojen lomaan, eikä ihmiset näin välttämättä osaa kertoa, mitä he ovat eri tilanteissa oppineet. (Aittola 1998, 60.)

Kaisa yhtyy tähän väitteeseen:

”(. . .) ku sä kysyit, että oliko se koulun sisä- vai koulun ulkopuolella, nii siinäki oli aika vaikee, sillei erottaa, koska me liikuttiin aika paljon niinku ulkomaalaisten kesken sekä koulussa tietenkin että koulun ulkopuolella. Niiltäkin oppii kaikkii sellasii juttuja, mitä on aika vaikee sanoo konkreettisia(. . .)”

Haasteltavat eivät aina osanneet tarkasti kertoa, missä varsinainen oppiminen tapahtui. Myös vapaa-aikana ulkomailla tuli luettua kirjoja ja lehtiä vieraalla kielellä. Näin lukeminen edesauttoi kielen oppimista ja ikään kuin huomaamattaan oppi koko ajan. Vieraan kielen ja toisen maan kulttuurista johtuvien tapaerojen aiheuttamien arkipäiväisten kammellusten kautta oppi myös aina jotakin:

”(. . .) no tietenki se Viron kulttuuri ja semmonen tuntemus, et tietää siitä kantapäähän kautta oppineen jotakin.” (Pirjo)

4.2 AKATEEMISET KOKEMUKSET

Akateemisia kokemuksia eli kokemuksia kohdemaan opiskelusta on kaikilla haastattelemillani opiskelijoilla, koska opiskelu ja erilaiseen opetuskulttuuriin tutustuminen on kaikkein vaihto-ohjelmien ensisijainen tavoite. Uusiin opiskelu- ja opetusmenetelmiin perehtyminen voidaan käsittää vaihto-opiskelun tieteelliseksi anniksi, liikkuvan opiskelijan akateemiseksi kehittymiseksi (Ollikainen & Honkanen 1997, 33).

Mielenkiintoista oli huomata se, ettei kukaan suositellut vaihtoon lähtöä kuitenkaan aivan opintojen alkuvaiheessa. Opiskelijoiden mielestä lähtiessä on hyvä omata jo oman alan perustiedot, jotta osaisi sitten vaihtokohteessa valita kivuttomasti itseään parhaiten hyödyttävät kurssit ja kartuttaa opintoviikkojen metsästystä. Toisaalta haastattelemani opiskelijat eivät suosittelleet vaihdon jättämistä viime tippaankaan, koska sopivien ja riittävän vaativien kotimaassa korvattavaksi kelpaavien kurssien löytyminen ei ole ulkomailla ongelmatonta. Näiden kommenttien perusteella voisi

vetää johtopäätöksen, että kultaisen keskitien noudattaminen kannattaa eli vaihtoon olisi syytä lähteä opintojen keskivaiheessa.

Ulkomailla voi tarjoutua mahdollisuus sellaisten aineiden opiskeluun, joiden opiskelu Suomessa ei ole lainkaan mahdollista tai opetus ei ole yhtä hyvää kuin ulkomaisessa korkeakoulussa. Tähän tutkimukseen osallistuneista muutamat suuntasivat ulkomaille nimenomaan siksi, koska halusivat opiskella aineita, joita oman kotiyliopiston kurssitarjonta ei sisältänyt. Taloustieteen opiskelijoista Titta ja Minna hakeutuivat sellaisiin yliopistoihin, joissa oli mahdollista opiskella rahoitusta korkeatasoisemmin kuin Suomessa ja Jussi halusi opiskella eri tieteistä monipuolisesti koostuvaa kognitiotiedettä nimenomaan Englannissa.

Italiassa opiskellut Pauliina puolestaan halusi ottaa hiukan etäisyyttä opintoihinsa Suomessa ja etsiä vielä sitä omaa alaansa. Opiskelu uudella kielellä vieraassa kulttuurissa tuntui houkuttavalta vaihtoehdolta. Vuosi poissa omista rutiineista pakotti miettimään sitä, mikä on se oma juttu, mitä haluaa sitten ”isona” tehdä.

”Että, ku mä tavallaan lähdin sinne vähän sen takia, että mä olin vielä epävarma, et mitä mä oikeen haluan opiskella, ni sit mä otin siellä no semmosia aineita, jota mä pystyin seuraamaan niinku, että mä ymmärsin niistä jotain ja sit semmosia, jotka kiinnostaa. Et ku mä tavallaan viel vähän hain sitä, et mitä, et mihin mä haluan suuntautua.”

4.2.1 Opiskelukulttuurin yleisiä eroja

Opiskelu ulkomailla poikkeaa monesti Suomen käytännöstä. Luentoja ja kirjatenttejä on ulkomailla vähemmän ja opetus painottuu seminaarityöskentelyyn. Monissa maissa opetus on koulumaisempaa ja opiskelukulttuuri nojaa pitkälti vuorovaikutukseen. Keskustelu ja omien mielipiteiden esittäminen ja niiden perustelu on korostetussa asemassa maamme rajojen ulkopuolella. Tällaiselle suulliselle esittämiselle ja itsensä esiintuomiselle laitetaan monissa maissa enemmän

painoa kuin Suomessa. Seminaareissa ja pienryhmissä odotetaan kaikilta intensiivistä osallistumista, joka edellyttää jo jonkinlaisten väittelytaitojen omaamista. (Myllykoski 1997, 24-26.)

Akateemiseen vapauteen Suomessa tottuneet törmäävät ulkomailla usein tiukkaan läsnäolon seurantaan. Useimmat haastattelemistani vaihtareista kertoivat suoranaisestä läsnäolopakosta, joka salli vain muutaman poissaolon ilman pätevää syytä. Etenkin Australiassa opiskellut Minna ja Belgiassa opiskellut Jonna kokivat opiskelun ulkomailla miltei paapovaksi, mikä osaltaan selittynee opiskelijoiden nuoresta iästä. Ulkomailla monet aloittavat yliopiston miltei ”kakaroina”.

”Koulumaisempaa ku täällä huomattavasti, et siellä mitä haastatteli paikallisia opiskelijoita ni ei juuri oo valinnan vapautta, että se mennään tietyllä systeemillä se neljä vuotta ja ehkä jonkun parin kurssin välillä voi valita. Ja sit se suhtautuminenkin oli vähän semmosta koulumaista, että mä esimerkiks yritin, et mä oisin yhestä kurssista tehny lisäksi esseen, et mä oisin saanu sen paremmin korvattua täällä kotomaassa ni sit mulle sanottiin, et ei, et sieltä Jyväskylän yliopistosta pitää semmonen vaatimus tulla tänne, et sun pitää semmonen essee tehdä. No mä sitten, et ei ne, ku ei ne siellä vaadi mitään, et ei meillä Suomessa vaadita, että se on jokaisen omassa intressissä mitä teet, miten teet (. . .)” (Jonna)

Hieman koulumaisempaan suuntaan näyttäisi olevan kuitenkin näiden haastattelujen perusteella tilausta yliopisto-opinnoissa. Eräänlainen hällä väliä –asenne ollaan valmiita heittämään romukoppaan ja siirtymään jollain tapaa tiukempaan opiskelukulttuuriin. Tietyn valinnanvapauden haluavat kaikki säilyvän, mutta resursseja juuri pienryhmätyöskentelyyn kaipaavat monet. Harjoitustöiden tekeminen pienissä ryhmissä ja aktiivinen keskustelu ja kommunikointi toisivat kaivattua piristystä massaluentojen lomaan.

Tenttikäytännöt vaihtelevat maittain. Etenkin Keski-Euroopassa on vallalla käytäntö, ettei tenttejä ripotella pitkin lukukautta. Tyypillistä on tapa, että on tenttiviikot muutaman viikon väliajoin tai lukukauden lopussa on yksi lopputentti. Tentit ulkomailla voivat olla myös suullisia kuulusteluja, esimerkiksi tässä tutkimuksessa Italiassa opiskellut Pauliina ja Tanskassa opiskellut Titta osallistuivat suullisiin tentteihin. Molemmat tytöt näkivät suulliset tentit erittäin tervetulleena vaihteluna suomalaisen tenttikäytäntöön, vaikka vieraalla kielellä oman osaamisen vakuuttaminen tuntuikin joskus hankalalta. Kaikesta huolimatta tytöt olivat sitä mieltä, että siinä pystyy nopeammin näyttämään omat tietonsa kuin pelkkiä esseitä kirjoittaessa. Pauliina totesi suullisista tenteistä:

”(. . .) no ainakin niist tenteistä oli kyl paljon hirveempi stressi ku Suomessa, et ku yritti epätoivosesti lukee jotain kirjoi italiaks ja sit ties, et pitää mennä viel esittää se suullisesti (. . .) se oli kyllä aika rankkaa sillee, mut toisaalta ihan fiksu systeemi, että eihän siihen tai niinku sen tentaattorin kannalta, että se kuulee tosi nopeesti, et osaako toinen mitään siitä asiasta vai ei, et ei siinä sen enempää aikaa mee, ku korjata tenttivastauksii (. . .)”

Monet toivat esiin näkemyksen siitä, kuinka hyvin Suomessa on järjestetty kaikki opiskelijan elämää helpottavat oheispalvelut, kuten kirjasto- ja ATK-palvelut verrattuna muihin maihin. Kirjastojen varustetaso vaihtelee paljon, eikä kaikissa maissa läheskään ole tarjolla suomalaisyliopistojen tasoa vastaavaa, ilmaista kurssikirjastoa. Esimerkiksi Portugalissa opiskellut Jouni joutui maksamaan itse opintoihin vaadittavat kirjat. Artikkeleiden ja kirjojen löytäminen kirjaston kätköistä ei myöskään aina ollut ongelmatonta ulkomailla. Useimmiten, jos esimerkiksi kirjoja parin viikon odottelun jälkeen löytyi, niillä ei juuri enää totuusarvoa ollut, sen verran kaukana tieteen uusimmista saavutuksista ne olivat. Jounilla arvostus suomalaista opetuskulttuuria kohtaan kasvoi huomattavasti tuona aikana:

”(. . .) ni kyllä sitä oppi arvostaan kaikki, kaikki tällaset kirjastopalvelut ja nettihommat ja opintometodit ja kaikki tällaset

niinku kyl sitä, sellanen oli ehkä yks opinnollisesti, mitä rupes arvostaan, omaa, omaa maata (. . .)”

4.2.2 Elävät seminaari-istunnot

Suomessa moni on tottunut kursseilla opiskelijoiden passiiviseen osanottoon ja luennoitsijan tai seminaarin vetäjän monotoniseen yksinpuheluun. Mielipiteitä ei meillä haluta kovin hanakasti kertoa, ne pidetään mieluummin omana tietona. Ulkomailla puolestaan sai tottua siihen, että opiskelijat todella avasivat suunsa, esittivät häpeilemättä omia tulkintojaan ja kyseenalaistivat valmiiksi annettuja selitysmalleja. Seminaarit koettiin siellä avoimiksi keskustelufoorumeiksi, joissa kaikilla osanottajilla oli sanansa sanottavana. Kiinnostavaa oli huomioda se, miten kaikki tähän tutkimukseen osallistuneet vaihto-opiskelijat arvostivat ulkomailla saavuttamaansa esiintymisvarmuutta. Vaikka perhosia usein lentelikin edellisenä iltana seuraavan aamun suullista referaattia miettiessä, oli suullisista esiintymisistä selviytyminen aina voitto itselle.

”(. . .) joo kyllä mää muistan, et se varsinkin ne referaatin pidot ei ollu mitään helppoja, että niitä todella jännitti, et ne oli kyllä tosi rankkoja, kyllä niitä nyt sitten (. . .), mut siis alussa varsinkin ne oli kyllä tosi kovia paikkoja, mut sit oli myös voitto, ku niistä selvis jotenki ees.”
(Jutta)

Joskus jopa väittelyiksi yltyneet seminaari-istunnot säilyttivät aina kuitenkin asiallisen luonteensa. Paikallisten opiskelijoiden sanavalmiutta ja yleensäkin opiskelijoiden aktiivista otetta kursseilla ihailivat monet vaihto-opiskelijat. Kriittisyys omaa tieteenalaansa kohtaan lisääntyi vilkkaissa seminaarikeskusteluissa ja toi selkeästi myös uudenlaista näkökulmaa omiin ajatuksiin. Kantaaottava keskustelu pienryhmissä toi mukanaan myös itselle sisällöllisesti uusia virikkeitä.

”No ne oli paljon fiksumpia ne opiskelijat, ku ne oli tota, (. . .) ne niinku sano sille opettajalle, että hei, et mun mielestä tuo sun mielipide

on ihan tyhmä ja sää oot väärässä ja täällä on mun mielestä aika lailla paljon enemmän auktoriteettisempää, et ei täällä opettajille mennä sanoo, että hei, et sä oot ihan väärässä, et mää oon sitä mieltä ja tätä mieltä, että sillei hyvin vapaasti keskusteltiin ja puhuttiin toistemme päälle ja semmosta niinku intohimosta.” (Katri)

Haastatteluista ilmenee kaikin puolin seikka, jossa tätä tällaista esiintymistä toivottaisiin myös suomalaiseseen yliopistolaitokseen enemmän. Tietynlaisen esiintymisvarmuuden hankkiminen jo opiskeluaikana edesauttaisi omalta osaltaan esiintymiskynnyksen alentumista tulevan työelämän erilaisissa viestintätilanteissa. Noora toivoi erityisesti tämänkaltaista uudistusta yliopisto-opiskeluun:

”(. . .) et tavallaan nyt semmonen, mikä myös olis mun mielestä tärkeätä tavallaan semmonen joku esiintymistaidon hankkiminen ja esiintymisvarmuuden parantaminen niin se jää niinku kokonaan tässä yliopisto-opiskelussa sivuun, et sitten pitäis erikseen mennä jonnekin esiintymistaidon kurssille tai johonkin (. . .)”

Aika ajoin etenkin opintojen alkuvaiheessa moni kuitenkin koki seminaareissa tai pienryhmissä itsensä jokseenkin ulkopuoliseksi, kun vielä harjaantumattoman kielitaitonsa vuoksi oli aina myöhässä omissa sanomisissaan. Toisaalta myös kokemattomuus aktiivisesta ryhmätyöskentelystä ja –keskustelusta vaikutti asiaan. Kun itse vasta hahmotteli omaa kantaansa keskustelun dilemmaan olivat paikalliset opiskelijat jo keskellä kiihkeää väittelyä.

”(. . .) sä halusit niinku ilmaista itseäs, mutkun sun piti tehdä se vieraalla kielellä ni joku muu ehti tekee sen ennen sua. Ja sä niinku tunsit ittes aika sivulliseks siinä, et ehkä niinku, mut sekin tietenkkin muuttu sit, et avain kaikkeen myös tähän asiaan oli kielitaito.” (Kaisa)

Näiden kokemusten pohjalta vedänkin päätöksen, että yliopisto-opetuksessa olisi pyrittävä enemmän rakentavaan keskusteluun. Rauno Huttunen toteaa Sanomalehti

Keskisuomalaisen haastattelussa 16.5 1999, että yliopisto-opetuksessa pitäisi pyrkiä keskusteluun. Opetuksen tulisi sisältää enemmän tasa-arvoista keskustelua opiskelijoiden ja opettajien välillä kuin pelkkää yksipuolista teorioiden syöttämistä. Huttunen puhuu indoktrinoivasta ja keskustelevasta opetuksesta. Opetus on indoktrinoivaa, jos opettaja pitää opiskelijoita opetuksen passiivisina objekteina ja syöttää heille tietoa niin, ettei sitä voi asettaa kyseenalaiseksi. Indoktrinoivassa opetuksessa ontuu opiskelijoiden ja opettajan tasavertainen keskusteluyhteys. (Lamminaho 1999.) Tähän toivoivat monet haastattelemiini vaihto-opiskelijat parannusta juuri niin, että yliopisto-opetus olisi keskustelevampaa ja kaikin puolin aktivoivampaa, niin että takapenkissäkin nuokkijat tulisivat herätetyiksi.

4.2.3 Hyvin käytännönläheistä

Asioiden kytkeminen myös aina johonkin konkreettiseen eli käytännönläheisyyden korostaminen ovat asioita, joihin kotimaisessa yliopistossa toivottaisiin uudistusta. Lähes poikkeuksetta kaikki toivat esiin sellaisen näkökulman, että suomalainen opiskelukäytäntö: kirjojen luku ja tentteihin vastaaminen on kaukana käytännönläheisyydestä. Ulkomailla suoritettavat opinnot sivasivat vaihto-opiskelijoiden mielestä kaikin puolin enemmän käytännön elämää, asioita ei käsitelty vain teoreettisella tasolla. Kotiyliopistossa on moni tottunut valittavan usein asioiden käsittelyyn vain melko abstraktisella tasolla.

”(. . .) ryhmäkoot on pieniä, ne tekee hirveesti tällaisia caseja ja harjoitustöitä niinku pienryhmissä, kun taas yliopistossa mitä niinku täälläkin on, nii ne on sitte tällaisia massaluentoja. (. . .) Tuolla Ranskassa on justiin paljon enemmän sellasta, et otetaan yrityksiin yhteyksiä, tehdään niitten kanssa yhteistyötä ja se on niinku enemmän käytännönläheistä.” (Kaisa)

ja

” (. . .) et se oli enemmän käytännönläheistä se opetus (. . .) siis just sitä, mitä tavallaan Suomessa paljon ihmiset, myös minä mukaan lukien valittaa, et sitä jää uupumaan, et puhutaan hirveesti teoriaa ja on tutkimustietoo ja kaikkee, mut sit se käytännön työ niinko asiakkaitten kanssa ni se jää vähemmälle.” (Susanna)

Tänä syksynä mielestäni lehtien palstoilla on kiinnitetty tähän käytännönläheisyyden uupumiseen opetuksesta huomiota kasvavassa määrin. On arvioitu, että koulun ja yritysten pitäisi toimia enemmän yhteistyössä myös Suomessa. Professori Antti Paasio ja Elinkeinoelämän valtuuskunnan johtaja Tuulikki Petäjaniemi ovat ehdottaneet sanomalehti Helsingin Sanomien 5.9.1999 mukaan, että koulut voisivat houkutella ammatissa toimivia ihmisiä esimerkiksi tuntiopettajiksi ja käyttää asiantuntijoita opetuksen apuna. Tämä auttaisi osaltaan oppisisältöjen suunnittelua ja uusien toimintamuotojen kehittämistä. Näin voitaisiin Suomessakin pyrkiä integroimaan opiskelijoita ja yrityksiä jo opiskeluvaiheessa järkevämmin yhteen. Kynnys työelämään astumiseen madaltuisi näin valmistumisen jälkeen ja omattaisiin jonkinlaista käytännön tuntemusta jo opiskeluajalta.

Vaihto-opiskelijat pitivät hyvänä myös sitä, että kohdemaan yliopistoissa oli tapana käyttää kurssien vetäjinä kunkin alan varsinaisia asiantuntijoita. Ulkomailla oppi sen, että omaa pääainetta voi lähestyä monella eri tapaa. Oma alaansa oppi myös näkemään monipuolisemmin ja eri kantilta kuin aiemmin.

”(. . .) ykskin kurssi ni oli tämmösen Afrikan maiden jotain demokratia-kehitystä ni se oli kans semmonen tosi mielenkiintonen ja sit luennoitsija oli vielä Afrikasta ni jostain Nairobini yliopistosta tullu, että se oli jo ihan niinku se luentotilaisuuskin semmonen elämys, että, et sellasia asioita tavallaan ku ajattelee, että mitä täällä ei koskaan tulis mieleenkään, et näi voi asioita olla, kohdata muuallakin.” (Nelli)

Opiskelijat kiinnittivät huomiota myös siihen, että ulkomailla kursseilla mennään pintaa syvemmälle. Aiheita ei käsitellä vain pintaraapaisun verran. Tietystä aiheesta

käydään läpi kaikki mahdollinen, sormia ei sotketa moniin asioihin lukukauden aikana. Suomessa on moni tottunut siihen, että esimerkiksi approbatur-opintokokonaisuus sisältää perustietoa monelta eri sisältöalueelta. Olisiko kuitenkin asiantuntijaksi kehittymiselle parempi noudattaa tätä ulkomaisten yliopistojen tapaa syventyä kunnolla kulloiseenkin aiheeseen?

”Se, mitä mä kävin semmosen kurssin, josta mulla oli cum laude –tason kurssi Jyväskylässä tenttimättä ni tota mä kävin semmosen ihan vastaavan tyyppisen kurssin siellä, että en mä oikeestaan siinä hirveesti uutta oppinu, mutta se siellä oli erona, et siellä enemmän fokusoitiin aina kurssin aiheessa, et siellä oli paljon pienempinä palasina ne kurssit, että täällä ahnehditaan yhteen kurssiin yleensä aivan hirvittävä määrä tavaraa, mut siellä oli sitte paljon pienempiä osioita (. . .) niin tota kyllä siinä mentiin syvemmälle, ei niin laajasti käsitelty ku mitä meillä cumun kurssissa Jyväskylässä, mutta syvemmälle mentiin.”

(Jonna)

4.2.4 Kielitaito

Kansainvälistyminen lisää englannin kielen taitajien lisäksi tarvetta saksan, venäjän ja ranskan osaajille. Kieliopin ja peruskielitaidon hallitsevat monet, mutta suullinen taito ääntämiseen ontuu usein pahasti. Suomalaisille kielitaidossa tuottaa ongelmia juuri nimenomaan suullinen viestintä, liian harvojen kielten osaaminen sekä niin sanottu kulttuuriosaaminen. Tämä tarkoittaa sitä, että vieraiden kielten ymmärtämiseen vaikuttaa myös erilaiset kulttuuritaustat. (Stenbäck 1999.)

Vieraassa maassa konkretisoitui jokaisella vaihto-opiskelijalla tarve juuri oman kielitaidon aktivoimiseen. Kielitaito ja etenkin sen suullinen parantuminen ja kynnyksen laskeminen sen aktiiviseen käyttöön oli yksimielisesti vaihdon parasta antia. Oleminen koko ajan ns. kielikylvyssä ja paikallisen kielen kuuleminen kaikkialla helpotti sen oppimista. Myös tietämys toisen kulttuurin ihmisten uskomuksista, arvoista ja käyttäytymistavoista toimivat taustatukena kielen

oppimiselle ja sen aktiiviselle käyttämiselle. (Roberts 1993 11-12.) Monet olivat suorastaan helpottuneita, kun huomasivat ulkomailla kuinka kaikkia vieraan kielen kieliopillisia sääntöjä ei tarvitse osata kuin rasvattu. Tärkeintä on se, että pikkuvirheistä huolimatta tulee ymmärretyksi ja saa asiat selvitettyä ilman sen suurempia väärinkäsityksiä. Useimmat opiskelivat vaihtoaikana maan omalla kielellä kuten esimerkiksi italiaksi, saksaksi tai ranskaksi ja apukielenä toimi sitten englanti, joka osoitti käyttökelpoisuutensa alati kansainvälisenä kielenä.

”(. . .), mut totta kai sit tuli myös kommunikoitua sitten vaihtopöytätilojen kanssa paljon englanniksi, että en mä tiedä kai se on vahvistanu sit englannin kielen taitoo jonkun verran ja siit on ehkä ollu apuu, että pystyy kommunikoimaan ihmisten kanssa niinku aika avoimesti ja vapaasti, et ei paljon kyl jännitä, jos ihan minkämaalainen tahansa tulee(. . .)” (Jouni)

Arvokkaana akateemisena antina monet mainitsivat sen, että nyt pystyy vaihtamaan mielipidettä ja keskustelemaan tieteellisesti vieraalla kielellä.

”(. . .) opin saksan kielen, ensinnäki kuuntelemaan sitä, niinku se parani ja yliopistolla nimenomaan luennoilla ja seminaareissa, sit myös puhumaan niinku virallisissa tilanteissa. Sen taidon mielestäni opin ja niinku keskustelemaan myös seminaareissa ja muissa, et sitä pidin hyvin tärkeenä. (. . .) Pystyin tota vaihtamaan mielipidettä, siis keskustelemaan tieteellisellä kielellä.” (Jutta)

Maailma kutistuu koko ajan kansainvälisten yhteyksien mahdollistamana ja erityisesti Euroopan rajat tulevat tulevaisuudessa menettämään merkitystään kahlitsevina tekijöinä. Euroopan unioni yhdistää monia maita ja Suomen rooli siinä kehittyy vuosi vuodelta. Mittasuhteet tuntuivat monen vaihto-opiskelijan kohdalla myös järkevöityneen. Tarkoitan tällä sitä, että suomalaisten on turha tuntea olevansa huonompi kuin jonkun muunmaalaisen. Huonon kansallisen itsetunnon poteminen on

turha. Ei se mitä on, jossain muualla tehty ole välttämättä yhtään sen parempaa kuin meillä kotimaassa aikaansaatu.

”(. . .), et miten niinku, miten rohkastuu sitte puhumaan vieraalla kielellä, ni kyllä se on musta aika tärkeetä ja sit huomaa sen, et siihen, siihen ei liity mitään kovin semmosta ylenmääräistä glorioaa, et joku on ulkomailta kotosin tai et tai joku tämmönen, et joku tehtiin jossain ulkomaisessa laboratoriossa ni onko se hienompaa, ku se, että täällä pystyttäs tekemään, et loppujen lopuks aika samanlaisia ihmisiä siellä on töissä.” (Jussi)

Mielenkiintoista oli huomata myös seikka, joka tuli esiin eri maiden opiskelijoiden kansainvälistä suuntautuneisuutta sivunneissa kommentteissa. Nimittäin esimerkiksi Pauliina ja Jouni olivat sitä mieltä, että suomalaisten opiskelijoiden kielitaito ja kansainvälinen tietämys on hyvin kilpailukykyinen monen muun maan opiskelijoihin verrattuna.

”No sillei, et ai jaa, etkä olekaan italialainen, mistä olet kotoisin, Suomesta, sillei missä se on tai et se oli niinku seuraava eskimoista suurin piirtein, et tosi sill tavall ihmettelivät, et joku on Suomesta, mut niin no siel hirvee tai tosi harva puhu englantia sillei niinku, että ne pystys mitenkään kommunikoimaan(. . .)” (Pauliina)

ja

”Kyl ne tota suhtautu, ne ei oikein, ne ei tiedä mitään Suomesta ja eikä oikeestaan Skandinaviasta ja sit niille on itelle hirveen tärkeet se oma historia niinku oman maan arvostus, ne on vähän sellasii kohteliaasti sanottu sisäänpäin kääntyneitä, et ne ei niinkun tiedä vaan ulkomaailmasta niin paljon ku esimerkiks suomalaiset (. . .)” (Jouni)

4.2.5 Opiskelijaelämä

Opiskelijaelämän katson olevan erittäin tärkeä elementti vaihto-opiskelussa ja se on osa akateemista opiskelua. Tutustuminen toisiin opiskelijoihin ja keskustelut heidän kanssaan oli erittäin antoisaa näiden haastattelujen perusteella. Kulttuurivaihdon harrastaminen muiden maiden opiskelijoiden kanssa toi sellaista tietoutta, joka muuten olisi jäänyt pimentoon. Opetuksen ohella lisämausteena tulleet sosiaaliset kontaktit kollegojen kanssa olivat opettavaisia:

”(. . .) Mut kyl mää uskon kuitenkin niinku, et ne itte ainakin voimakkaampana ne oppimiskokemukset sillai kokee just sen sosiaalisen kanssakäymisen ja muun vapaa-ajan kautta sitte (. . .)”
(Tiina)

Opiskelijaelämä koettiin ulkomailla hyvin tiiviiksi ja opiskelijoita voimakkaasti yhdistäväksi tekijäksi. Opiskelijat muodostivat ikään kuin ison perheen. Opiskelijat liikkuvat paljon yhdessä myös varsinaisen opetuksen ulkopuolella, kotiin ei rynnätty pika pikaa luentojen päätyttyä suomalaiseen tyyliin. Kaikenlainen erakkomaisuus oli poissuljettu. Opiskelijat auttoivat toisiaan tehtävien tekemisessä ja erilaisiin opiskelijayhdistysten aktiviteetteihin osallistuttiin suurin joukoin. Englannissa opiskellut Jussi toi myös esiin mielenkiintoisen näkökulman, että opiskelijat brittiläisessä yhteiskunnassa muodostavat ikään kuin ihan oman luokkansa. Hänen mielestään suomalaiset opiskelijat sulautuvat yhteiskuntaan aivan eri tavalla kuin englantilaiset kollegat:

”(. . .) ja opiskelijoilla oli ihan oma status siihen, että on opiskelija kuuluu juoda hirvee määrä kaljaa ja muutenki riehuu (. . .) siis Suomessa siinä on semmonen selkee ero, et Suomessa opiskelijat on ton normaaliväestön seassa, et ei oo semmosta leimaa otassa, et he mää oon opiskelija, ei oo semmosia tiettyjä odotuksia, et pitäs tehdä tiettyjä asioita ja enimmäkseen se on täällä niinku sit tosiaan vähän semmosta normaalimpaa elämää, että otetaan osaa siihen, mitä

yhteiskunnassa muutenki tehdään. (. . .) Opiskeluaikakin on semmonen määrittelemätön, et se on niin kauan, ku sitä tekee, sit kunnes se joskus loppuu, ainakin nää yliopisto-opinnot sit, kunnes se joskus loppuu.”

4.2.6 Opinnolliset saavutukset

Vaihto-opiskelijoiden akateemiset saavutukset ovat usein huomattavia, vaikka niiden vaikutukset näkyvät vasta jonkin ajan kuluttua vaihdon jälkeen esimerkiksi parantuneena opiskelumotivaationa tai opiskelutaitojen ja tietopohjan laajenemisena (Penninkilampi & Karjalainen 1997, 43). Opiskelijat eivät etene useinkaan opinnoissaan samalla vauhdilla kuin olisivat kotiyliopistossaan tuona aikana pystyneet. Monet haastatelluista valittelivat opintojen viivästymistä, etenkin gradun aloittamisen jäämistä melko myöhäiseen vaiheeseen. Toisaalta tietoisuus valmistumisen lykkääntymisestä motivoi myös opiskelemaan entistä tehokkaammin kotimaahan paluun jälkeen.

”(. . .) mä oon ottanu ehkä enemmän stressiäkin nyt tästä niinku jäljellä olevasta ajasta (. . .) et nyt tavallaan, ku mä olin vuoden tuolla mulla on niinku enemmän kurottavaa umpeen, joka sitte taas niinku motivoi mua, et mä niinku oon nyt paljon tehokkaampi(. . .)” (Kaisa)

Tiina oli kokenut ennen lähtöänsä puolestaan motivaatiopulaa, joka sitten korjaantui ulkomailla positiiviseen suuntaan ja suoranaiseen opintoviikkojen metsästyksen. Opiskelu ulkomailla karisti myös ennakkoluulot vieraalla kielellä pärjäämisestä sekä opetti näkemään asioita aivan eri vinkkelistä. Tietopohja laajeni ulkomailla myös paljon ja pelkästään Suomessa opiskellessa Tiina olisi mielestään jäänyt Suomessa paitsi monenlaista näkökulmien laajenemista, minkä Hollannissa vietetty aika mahdollisti.

”Mulla oli pienoinen motivaatiopula noitten mun opintojen suhteen sillon ennenku mä lähdin sinne (. . .) että tota mää luulen, että se ainakin vauhditti vähän mun opintoviikkojeni karttumista sikäli, et mä

tosiaan, ku mä menin sinne ni mä sanoin, et mä tulin tänne opiskelemaan. (. . .) Tota englantia loppujen lopuks oppi niinku käyttämään ihan niinku toisella lailla sitten opiskelukielenä, et pystyy niinku ajatteleen englanniks, että siitä tuli semmonen rutiini niinku. (. . .) Ja sitte tuota niitten kurssien sisältö, et vähän eri näkökulmaa siinä, et tuli semmosta asiaa, mitä ei varmaa ikinä olis kyllä tullu missää muussa yhteydessä esille (. . .)”

Lähes kaikki tähän tutkimukseen osallistuneet opiskelijat olivat tyytyväisiä oman vaihtokautensa akateemisiin saavutuksiin. Kaikki opiskelijat arvostivat poikkeuksetta sitä kokemusta, että pystyivät tutustumaan eri maitten koulutusjärjestelmiin, opintovaatimuksiin ja erilaisiin opetusmetodeihin. Joillekin pettymyksiä aiheuttivat opetuksen heikompi taso tai liian optimistiset ennakko-odotukset. Etelämaalaisessa kulttuurissa, Portugalissa opiskellut Jouni oli pettynyt paikallisen yliopiston opetuksen tasoon ja arveli oppineensa pikemminkin elämäkokemuksellisesti kuin oppinnollisesti. Jonna koki myös kurssit heikotasoisiksi:

”(. . .) Meille vaihto-opiskelijoille ei siellä Hasseltissa Limburgin yliopistosta tarjottu kovin vaativia kursseja elikkä, ku oli niin loppuvaiheessa ni oli se ongelma, että, muillakin suomalaisilla tämä sama ongelma, et tuntu, et ne on vähän sitte, et ei niin kovin vaativia ne kurssit ja aiheetkin vähän semmosia, ne ryhmätöitten aiheet vähän lapsellisia suoraan sanottuna, että omalla kotikielellä, jos niitä ois tehny ni ehkä ois tuntunu, et no hetkinen, et missäs ala-asteella tässä nyt näitä puuhataan. Et sen takia siinä mielessä ehkä ne oli ne aiheet, ei ollu nii vaativia, mut et se kielihän teki sen, että ne nyt oli ihan sitte hyödyllisiä.”

Erityisesti taloustieteen opiskelijat Jouni ja Jonna neuvovatkin vaihtoon lähteviä ottamaan ennakoita selvää kurssien sisällöistä ja tasoista, ettei tulisi mitään ikäviä yllätyksiä sitten paikan päällä. Kurssien nimet ja kuvaukset saattavat vaikuttaa lupaavilta, mutta todellisuus onkin sitten aivan jotain muuta. Tosin heikotasoiset

kurssit ovat Jonnan huomion mukaan kielellisesti motivoivia, koska niissä on aina vieraan kielen lisä. Sisällöllisesti laihat kurssit kirvoittivat kaikesta huolimatta kuitenkin kielitaitoa.

Yhtenä pääperiaatteena kaikissa EU:n koulutusohjelmissä on, että ulkomailla hyväksytysti suoritettut opinnot luetaan täysimääräisesti hyväksi opiskelijan palatessa takaisin omaan opinahjoonsa (Lampola 1997, 19). Haastattelemani opiskelijoilla ei ollut ongelmia opintosuoritusten hyväksi lukemisen suhteen, vaan yleisesti ottaen kaikki, jotka halusivat ulkomaiset opintosuorituksensa korvattavan, saivat ne hoidettua ilman ongelmia. Osa opiskelijoista ei kuitenkaan halunnut kaikkia ulkomailla opiskelemiaan asioita korvattavan, vaan niistä muodostettiin ikään kuin erillinen opintokokonaisuus Suomessa jo suoritettujen opintojen yhteyteen.

Ulkomailla opiskelun oletetaan tuovan tiettyä lisäarvoa omaan tutkintoon. Varsinkin taloustieteen opiskelijat arvioivat saavansa paremman työpaikan tulevaisuudessa, kun heillä on näyttää pätevyyttä ulkomaisista ympyröistä. He olivat myös sitä mieltä, että kynnyks hakeutua jatkossa ulkomaille työtehtäviin madaltui paljon. Heidän mielestään on hyvä jo opiskelijana käydä tutustumassa vieraaseen kulttuuriin ja käydä läpi asiaankuuluvat jonkinasteisen kulttuurishokin vaiheet. Mahdollisen ulkomaankomennuksen kohdalle sattuesssa ei tarvitse kantaa enää ensikertalaisen viittaa harteillaan.

Pähkinänkuoreen kiteytettynä ne akateemiset kokemukset, jotka karttuivat vaihto-opiskelun myötä ovat avain tulevaisuuden parempiin työnsaantimahdollisuuksiin. Varsinainen hyöty vaihdosta on tietenkin riippuvainen siitä, mihin tulevaisuudessa aikoo sijoittua. Vaihto-opiskelu toimii jonkinlaisena näyttönä ja merkinä, joka saattaa herättää tulevan työnantajan kiinnostuksen. Kaisan kommentti tulevaisuuden työnäkymistä vaihto-opiskelun maustamalla tutkinnolla kertoo sen ytimen, jonka poikkeuksetta kaikki haastattelemistani opiskelijoista toivat ilmi:

”No tietenki ajattelee aina, et ehkä sitte tulevaisuudessa, ku hakee duunia, nii se on niinku hyvä näyttö, et sä oot sopeutuvainen ja joustava ja avoin ja sit tietenkin se kielitaito.”

4.3 KULTTUURISET KOKEMUKSET

Mielenkiintoista tässä tutkimuksessa on huomioda se, että nimenomaan kulttuuriset kokemukset nousevat opiskelijoiden mielestä merkittävimmäksi osa-alueeksi vaihtokauden antia tarkasteltaessa.

”Mun mielestä siis kaikista suurin hyöty siitä oli tavallaan tai siis se tutustuminen siihen kulttuuriin ja sen niinku uuden kohtaaminen ja sitten siihen sopeutuminen, että musta vasta toissijaisena tulis niinku opiskelu tavallaan (. . .)” (Nelli)

Ulkomailla opiskelu tarjoaa mahdollisuuden kulttuuriselle oppimiselle, joka pitää sisällään tietämyksen ja näkökulmien laajentumista kansainvälisesti. Tietyn ajan viettäminen vieraassa maassa helpottaa ymmärtämään kyseisen maan oloja ja edistää vieraassa maassa vallitsevien käyttäytymisen hienovaraisten sääntöjen oppimista. Ulkomailla oleskelun vaikutus ei kuitenkaan typisty pelkästään tähän vaan se mahdollistaa myös oman kulttuurin refleктоimisen suhteessa uuteen ja vieraaseen. Oma maata opitaan samanaikaisesti myös katsomaan ja arvioimaan kriittisesti. (Opper, Teichler & Carlson 1990, 117.)

Kulttuurienvälisessä opiskelu- ja oppimisprosessissa oppija vertaa uusia kokemuksia aikaisempiin kokemuksiinsa. Hän vertailee esimerkiksi kielellisiä ilmiöitä oman äidinkielen ilmiöihin ja uutta informaatiota aikaisemmin hankittuun tietoon. Oppijan kulttuurikuva laajentuu sekä vieraan että oman kulttuurin näkökulmasta. Samalla kun tietous vieraasta kulttuurista ja kielestä sekä taustalla vaikuttavista arvoista, käsityksistä, normeista ja odotuksista lisääntyy, kasvaa myös tietoisuus oman kulttuurin ja kielen erityisluonteesta. (Kaikkonen 1995, 168-169.)

Kansainvälisen uran luontiprosessia tarkastellut Pekka Turunen (1989, 2) toteaa, että kansainväliseen tehtävään siirtyvän tai siirtyneen henkilön kannalta on kyseessä oppimisprosessi. Tämä prosessi on luonteeltaan kulttuurista sopeutumista ja vaatii toiseen kulttuuriin muuttajalta useiden tuntemattomien seikkojen opettelua. Kulttuurien välinen oppiminen: erilaisuuden ymmärtäminen ja kohtaaminen sekä vieraissa tilanteissa toimiminen vaativat oppijalta kokonaisena ihmisenä toimimista. Kulttuuria opitaan viestintätilanteessa, toiminnassa toisten ihmisten kanssa jonkin yhteisön puitteissa. Hyvin keskeinen tekijä, johon ulkomailla törmää, on kulttuurinen poikkeavuus, toimiminen vieraassa kulttuuriympäristössä. (Turunen 1989, 17.)

Oman kulttuurin ulkopuolelle astuminen ei välttämättä ole niitä yksinkertaisimpia asioita ja uusien kulttuuristen yksityiskohtien omaksuminen vaatii osakseen huomattavan määrän energiaa ja voimia. Ulkomaisessa korkeakoulussa opiskeleva joutuu moniin tilanteisiin, joissa toimiminen ei alkumetreillä ole täysin automaattista ja, jotka vaativat myös pientä ajattelutoimintaa. Vaihtoon lähtevällä onkin hyvä olla repussa mukanaan aimo annos uteliaisuutta ja rohkeutta asettua alttiiksi uusiin tilanteisiin. Tuollaisissa tilanteissa tapahtuu uuden oppimista: antautumista tasapainon horjuttamiseen (Antola Robinson 1995, 66).

Ei ainoastaan siis se, että pääsee tutustumaan vieraaseen kulttuuriin ja sen elämään ole tärkeää. Vaan myös se, kuinka eri tavalla tuon ulkomailla vietetyn ajanjakson jälkeen näkee oman kotimaansa ja siellä vallitsevat olosuhteet. Pystyy helpommin hahmottamaan oman kotimaan ja väliaikaisen kohdemaan välisiä eroja ja ikään kuin peilaamaan omaa kulttuuritaustaansa kohdemaan käytäntöjä vasten.

”(. . .) rupes niinku kattoo Suomen kulttuuria eri näkökulmasta, ku oli hetken muualla (. . .) (Susanna)

4.3.1 Kulttuurishokki

Vieraaseen maahan muuttaminen on suuri elämänmuutos ja uuteen kulttuuriin sopeutuminen vie aikansa. Uusiin olosuhteisiin sopeutumisen yhteydessä voidaan puhua aina jonkinasteisesta kulttuurishokista. Sitä pidetään lähes väistämättömänä reaktiona silloin, kun yksilö joutuu pidemmäksi aikaa kosketukseen kokonaan toisenlaisen kulttuurin kanssa. (Alho, Raunio & Virtanen 1989, 50.)

Annika Forsander (1994, 27-28) käyttää kulttuurisokki nimitystä poikkeavan kohtaamisen herättämistä tunteista ja reaktioista. Kulttuurisokki merkitsee kaikenlaisen uuden opettelemista, omaksumista ja muuttumista. Kohtaamisessa on aina läsnä useampia osapuolia ja kohtaamisen vaikutukset ulottuvat yhtä yksilöä laajemmalle. Näin kulttuurisokki merkitsee molemminpuolista muutosta. Vieraaseen kulttuuriin astuminen merkitsee tuttujen taitojen muuttumista hyödyttömiksi uudessa ympäristössä. Tutut ja omaksutut merkit katoavat ja uusia käyttäytymisen koodeja ei vielä hallita. Vaikka kulttuurisokki-nimitys kuvastaa kokemuksen äkillisyyttä, tapahtuu toiseen oppiminen ja toisen ymmärtäminen vähitellen. Perinpohjainen oppiminen vaatii osakseen huomattavasti enemmän aikaa, kuin pelkkien olennaisten kulttuuristen piirteiden ymmärtäminen. (Forsander 1994, 38-40.)

Alfred Adler (1975, 13) näkee kulttuurisokin ensisijaisesti kokemuksena, joka on yhdistelmä erilaisia tunteellisia reaktioita. Ihminen reagoi eri tavalla joutuessaan eroon tutusta ja turvallisesta omasta kulttuuristaan ja joutuessaan kohtaamaan ja ymmärtämään uudet kulttuuriset kokemukset. Kulttuurisokki saattaa aiheuttaa kärsimättömyyttä, avuttomuuden tunteita, pelkoa joutumisesta petkuttamisen, loukkauksen tai halveksunnan kohteeksi. Vaikka kulttuurisokki melko usein on negatiivissävytteinen, tarjoaa vieraaseen kulttuurin tutustuminen Adlerin (1975) mielestä mahdollisuuden kulttuuriseen oppimiseen, itsensä kehittymiseen ja henkiseen kasvuun. Hän korostaa, että kohdatut erilaiset ongelmat ja pettymykset ovat tärkeitä kokemuksia muutoksen kannalta.

Oberg (1960) on todennut, että kulttuurisokki on ”(. . .) hämmennyksen ja hermostuksen tila, joka aiheutuu sosiaalisessa kanssakäymisessä käytettävien symbolien ja merkkien menettämisestä. Näitä merkkejä ovat ne tuhat ja yksi tapaa, joiden avulla selviämme jokapäiväisestä elämästä: siitä miten kätellä, mitä sanoa tavatessa muita ihmisiä, missä ja milloin antaa palvelurahaa, kuinka antaa ohjeita palveluskunnalle, kuinka tehdä ostoksia, milloin hyväksyä ja milloin kieltäytyä kutsuista, milloin uskoa puhuttua ja milloin ei. Nämä merkit, jotka voivat olla sanoja, eleitä, kasvojen ilmeitä, tapoja tai normeja, on omaksuttu kasvatuksessa ja ne ovat yhtä paljon osa kulttuuriamme kuin kieli, jota puhumme, tai uskomukset, jotka hyväksymme” (Forsander 1994, 28).

4.3.2 Uuteen kulttuuriin sopeutumisen 4 vaihetta

”Kyllä siis no alussahan se oli semmosta, että oli se alku, että ihanaa ku täällä on kaikki ihan uutta ja näin, semmonen vaihe ja sit jossain vaiheessa tuli vähä semmonen, että ku oli huonot ilmat ja vettä sato ja oli vähän niin, että eii, että, miten täällä jaksaa. Mut kuitenkin sit ku ajatteli, että, jos nyt joutus lähteen Suomeen niinku takasin ni ei ois kuitenkaa halunnu, että kuitenkin halus jäädä sinne, vaikkakin olo oli välillä vähän kurja ja, mut sit tota loppuvaiheessa sitten keväällä ja kesällä ni sitten must tuntu, et siinä vaiheessa mä olin jo ihan sopeutunu, että ainakin kun näin jälkikäteen ajattelee ni.” (Nelli)

Neljä uuteen kulttuuriin sopeutumisen vaihetta kuvaavat kokemuseräistä oppimista, joiden kesto ja intensiteetti vaihtelee aina yksilöstä riippuen. Kulttuurisokkiprosessissa ihminen omaksuu uusia aineksia maailmankuvaansa. Vieraassa kulttuurissa eläminen on toisen kulttuurin aktiivista opettelua, ei vain passiivista sopeutumista. Kun yksilö kohtaa toisenlaisen elämäntavan, tarjoutuu hänelle myös mahdollisuus oppia lisää sidonnaisuudestaan omiin arvoihinsa ja elämänkatsomukseensa. Uuteen opetellessaan ihminen tekee lukemattoman määrän valintoja ja ratkaisuja suhteessa toisiin käsityksiin, tapoihin ja arvoihin. Uuden

kulttuurin tapojen ja sääntöjen opettelu tapahtuu useimmiten yrityksen ja erehdyksen kautta. (Forsander 1994, 38-40.)

”(. . .), et oppi tuntemaan itteensä ja sitä niinku oman kulttuurin vaikutusta itessään niinku sen kautta, et ku vertaili, että miten ne italialaiset kaverit, miten ne käyttäyty jossain tilanteissa ja mitä ne ajattelee asioista ja niinku vaan semmosen keskustelun kautta, et ku keskusteli kavereiden kans, et miten teillä tehdään ja miten meillä tehdään ja sillei kantapäänkin kautta, et sillei, että ku sattu jotain kömmähdyksii tai siis semmosii kulttuurisii eroi huomaa niinku sillei negatiivisenkin kautta.” (Pauliina)

Alkuinnostus on ensimmäinen vaihe, jota leimaa uutuudenviehätys. Uudesta ympäristöstä havaitaan vain myönteiset puolet ja kaikki uusi ja vieras viehättää ja ihastuttaa. Silloin tavataan uusia ihmisiä, opetellaan kielen perusteita ja tutustutaan ympäristöön. Alkuhukan hälvettyä on kuitenkin ryhdyttävä opettelemaan uuden kulttuurin mukaisia elämisen kuvioita. (Alho ym. 1989, 79-80.)

Turhautumisvaiheessa joudutaan kohtaamaan arjen rutiinit, jotka vaativat huomattavasti enemmän ponnistelua kuin kotimaassa vastaavien asioiden hoito. (Huovinen & Rusanen 1996, 47.) Viranomaisten kanssa joutuu asioimaan useammin kuin kotimaassa. Monet vaihto-opiskelijoista kertoivat tuskailleensa juuri byrokraattisten asioiden kanssa, erilaisten lomakkeiden ja papereiden täyttäminen tuotti usein päänvaivaa. Noora kertoi näin:

”(. . .) et esimerkiks yliopistoon, kun mää sinne hain ja ilmottauduin, ni se oli kyllä yhtä paikasta toiseen juoksemista ja siinäkin, kun ei mua kukaan sitten neuvonu, et miten se pitää tehdä, ni mun piti sitte ite se tieto hankkia joka paikasta ja täyttää kaiken maailman lomakkeita ja muuta, ni jotenki tuntu, että Suomessa se suju paljon joustavammin.”

Sen lisäksi, että vieraassa maassa asioiden hoito vaati paikasta toiseen juoksemista, niiden selvittäminen ja loppuunsaattaminen saattoi kestää viikkokausia. Asiat hoidettiin hiukan rennommalla tahdilla kuin mihin jämpit suomalaiset ovat tottuneet. Mentaliteetti asioiden hoidossa on maakohtainen ja monelle vaihtarille jäi sellainen mielikuva, että asioita hoidetaan silloin kuin hoidetaan. Tässä voi vain todeta, että maassa maan tavalla.

Mutta toisaalta herää myös kysymys, jos olisi natiivina maassa, olisiko byrokraattisten asioiden hoito myös silloin tuskaista? Ulkomailla saa ulkomaalaisen kohtelun ja joutuu hoitamaan niin paljon sellaisia asioita, joita syntyperäiset kansalaiset eivät joudu toimittamaan. Vierasmaalaisena toisessa maassa on pakotettu hankkimaan oleskeluluvan, ilmoittautumaan mitä erilaisimpiin instansseihin, avaamaan pankkitilin jne., jotka varmasti vievät aikaa ja kysyvät sitä suomalaista sisua. Ja kaikessa tässä on mukana vielä vieraan kielen lisä. Monet miettivätkin nyt, ettei Suomessa enää voi tulla eteen sellaisia asioita, joita ei saisi jollain tapaa selvitettyä ja sovitettua omalla kotikielellä.

Näin nämä omat odotukset omasta kulttuurista käsin vaikuttavat siihen, että vieraan maan tapa hoitaa asioita tuntuu oudolta. Suomessa ollaan kaikin puolin totuttu siihen, että kaikki toimii hyvin pedantisti ja ilman suuria odotusaikoja. Jämpit suomalaiset eivät ole tottuneet hällä väliä- asenteeseen ja joutuvat ulkomailla pakosta asennoitumaan kaikkeen hieman eri tavalla. Pitkäjänteisyyttä ja kärsivällisyyttä oppivat monet juuri tähän paikalliseen virkakoneistoon tutustuessaan.

”Ainakin pitkää pinnaa sitä oppi Ranskassa, koska tota se on nii byrokraattinen maa. Ja just kaikkien tällasten siis niinku mikä tää nyt on maassaolo, oleskeluluvan hankkiminen tää byrokratia, koska mä oon yleensä aika tällanen lyhytjänteinen ihminen ja hermostun aika helposti, nii siellä oli niinku pakko oppii sitä (. . .)” (Kaisa)

Ihan tavalliset käytännön asiat toimivat maassa maan tavalla ja viestintä vieraalla kielellä ei onnistu tässä ns. turhautumisvaiheessa vielä automaattisesti.

Viestintävaikeudet ja sanattomien oheisviestien: eleiden ja ilmeiden tulkinta ei onnistu vaikeuksitta. Turhautuminen ja kaikinpuolinen hämmentyneisyys synnyttää aggressioita, jotka yleensä puretaan kohdemaan olosuhteisiin ja sen ihmisiin, niiden katsotaan olevan syy ongelmiin. Jos tällöin on vain mahdollista muodostetaan oman maan kansalaisten kanssa tiivis yhteisö ja kritisoidaan voimakkaasti kohdemaan oloja. (Huovinen & Rusanen 1996, 47.) Esimerkiksi Hollannissa opiskellut Tiina kertoi, kuinka terapeutista oli välillä purkautua omien maanmiesten seurassa ja purkaa omaa pahaa oloaan.

”(. . .) itseasiassa oli aivan mahtavaa sitte, että sai niinku suomeks tosiaan heittää kommenttia ja haukkua kaikki asiat, mitkä millonki sille tuntu (. . .)”

Turhautumisvaihe on ulkomaille sopeutumisen kriittinen vaihe, jos siitä selviää eikä ole vielä lyönyt hanskoja naulaan, alkaa pahin vaihe olla ohi. Sitten seuraa hyväksymisvaihe ja toipuminen. Olo alkaa jo helpottamaan ja ihminen hyväksyy sen tosiasian, ettei uusi ympäristö muutu omien toiveiden mukaiseksi, vaan on pyrittävä itse muuttumaan ja mukautumaan uusiin tapoihin. Vaikka vaikeudet eivät vielääkään ole takanapäin, on asenne muuttunut positiiviseksi. Ihminen haluaa oppia yhä enemmän kieltä ja kulttuuria ja osaa suhtautua asioihin jo entistä rennommin. (Huovinen & Rusanen 1996, 47.)

”(. . .), et ku alussa oli just semmosta hirveen vaikeeta ja oli maitojunalla tulossa kotia ja sit kuiteski vaa kesti ja sit huomas, että loppuaika mulla oli ihan älyttömän mukavaa, että niinku, että ei luovuta ja sillei sai semmosen tosi erilaisen ja erikoisen kokemuksen. Jos mä oisin tullu Suomeen, ni mulla ois ollu nii luuseri olo, että kylläpä mä oon surkee, että enkö mä nyt ton vertaa, et ku aattelee, että kolme ja puol kuukautta, ni sehän on tosi lyhyt aika, ku taaksepäin aattelee. Mut sitte ku siellä ite itkeskeli joka ilta suunnilleen, ni se tosiaan se kolme ensimmäistä viikkoo, ni tuntu ne minuutitkin joskus nii pitkältä, että jotenki semmosta ittesä voittamista oli.” (Katri)

Sopeutumisvaiheessa ihminen tuntee uutta kulttuuria jo melko paljon ja tietää paikallisia kanssakäymisen sääntöjä. Uudessa ympäristössä eläminen tuntuu kotoisalta ja paikallinen elämäntapa osoittautuu yhtä hyväksyttäväksi kuin oman kulttuurinkin asettamat tavat ja tottumukset. Täydellinen sopeutuminen ei liene ole kenenkään kohdalla täysin mahdollista, vaan oma maa mansikka, muu maa mustikka –ajatus kulkee alitajuisesti aina matkassa. (Alho ym. 1989, 79-89.)

4.3.3 Tapahtumien keskipisteessä

Vaihto-opiskeluaikana oppii toisesta kulttuurista paljon olemalla osa siellä elettyä arkielämää ja yrittämällä ymmärtää, miksi ihmiset toimivat tietyllä tavalla tai miksi joku ajattelee toisin kuin mihin itse on tottunut. Vaihto-opiskelijat hankkivat ulkomailla opiskellessaan samalla tietoa kohdemaan politiikasta, yhteiskunnasta ja kulttuurista. He pystyvät tarkkailemaan paikallista elämää aitiopaikalta, oppivat parhaimmalla mahdollisella tavalla uusia kulttuurisia vaikutteita ja voivat harrastaa kulttuurivaihtoa yli rajojen. Arkielämä sinänsä kietoutuu samanlaisiin toimintoihin kuin omassa maassakin on tottunut: ihmiset käyvät töissä, osa opiskelee, syödään, vietetään vapaa-aikaa jne. Mutta eritoten erilaiset jollekin kulttuurille ominaiset tavat tekevät siitä arkielämästä kuitenkin poikkeavan itselle totuttuun. Olemalla itse tapahtumien keskipisteessä oppii ihan eri tavalla toisen yhteiskunnan ideologioista kuin vain lukemalla paperista vieraan kulttuurin tunnuspiirteistä.

”(. . .) ku näkee sen käytännön elämässä siellä, että mitä se on se sosiaaliturva ja miten niinku, minkälaiset ideologiat ja muut sitä yhteiskuntaa pyörittää, et kyllähän ne sillä tavalla näkee kuitenkin siitä ympäristöstä.” (Susanna)

Kulttuurin tuntemuksen parantumiseen kuuluu kohdemaan tapoihin ja ihmisiin tutustuminen, monikulttuurista viestintää unohtamatta. Suomen maan rajojen ulkopuolella eletään kaikin tavoin monikulttuurisemmissä olosuhteissa, joissa tapaa ihmisiä maailman ääriä ja joutuu kohtaamaan erilaisuuden aivan eri tavalla kuin pelkästään suomalaiseseen katukuvaan tottuneena.

Kun yksilö astuu omasta, tutusta ja turvallisesta kulttuurista vieraaseen kulttuuriin muuttuvat tutut taidot hyödyttömiksi uudessa ympäristössä. Kun rutinoitunut tuttuus katoaa arkipäivästä, ymmärtäminen ja ymmärretyksi tuleminen vaativat ponnistelua. Samojen asioiden, jotka kotoisassa ympäristössä taituvat päivittäisen rutiinin avulla vaativat vieraassa ympäristössä aikaa ja kärsivällisyyttä huomattavasti enemmän. (Forsander 1994, 29.)

”(. .) ensinnäki kaikki käytännön asiatkin on jo nii erilaisia, se miten sää vaikka peset pyykkiä ni se on jo iha erilainen projekti siellä ku mitä se on Suomessa ja tota yleensäki kaikkien asioiden niinku hoitaminen, kaupassa käynti ja muu, et siellä piti kyllä muotouttaa ne rutiinit iha, iha eri tavalla.” (Susanna)

4.3.4 Etnosentrismistä eroon

Suomessa kullekin on kehittynyt oman kulttuurin mukainen tapa, millä oman maan kansalaisia arvioidaan. Puhutaan etnosentrismistä, joka tarkoittaa, että ”oma ryhmä (kulttuuri, kansa, mikä tahansa ryhmä) on kaiken keskipiste ja muita ryhmiä mitataan ja arvioidaan oman ryhmän mitoilla, ehdoilla ja kielellä ” (Kantokorpi 1994, 8). Nämä jo varhain tiedostetut ja omaksutut tavat ja tottumukset eivät pädekään samanlaisina toisessa kulttuurissa. Etnosentristä ajatuksista, joiden mukaan erilainen on huonompaa, rumaa ja väärää kuin oma ja tuttu on pyrittävä irtautumaan ja kaikkeen uuteen on heittädyttävä avoimin silmin mukaan, jos haluaa lisätä kansainvälistä kompetenssiaan. Yksitotisesta mustavalkoisesta ajattelusta on vain pyrittävä luopumaan. (Kantokorpi 1994, 11.)

”(. .) niinku ensinnäki menee tuonne ja tulee niinku itse toimeen siis sillä tavalla, että pystyy menemään vieraaseen maahan ja löytämään siellä paikkansa ja niinku tavallaan elämään niinku muutkin, vaikka eihä sitä tietenkää siinä ajassa elä samalla tavalla iha ku paikalliset olis. Yleensäki just se, että niinku pystyy menemään toiseen kulttuuriin

ja oppimaan, et miten siellä pärjätään iha jokapäiväisissä tilanteissa.”

(Susanna)

Suomessa tietynlaiseen päivärytmiin tottuneena tuotti monen kohdalla aluksi jonkinlaisia vaikeuksia sikäläisiin tapoihin totuttautuminen ja oppiminen. Etenkin ruokailuajat ja –tottumukset osoittautuivat vieraassa kulttuurissa poikkeaviksi. Päivän runsaimman aterian on moni tottunut nauttimaan puolenpäivän aikaan perin supisuomalaisen tapojen mukaan, eikä vasta iltakahdeksan jälkeen. Aamun aloittaa moni suomalainen mieluusti kupillisella kahvia, suolainen voileipä kyytipoikana. Meillä harvempi on tottunut valmistamaan vatsaansa päivään makeilla antimilla. Myös alkoholin nauttiminen oli hyvin erilaisessa roolissa ulkomailla, säännöstelyt tai kiellot alkoholin melko runsaaseenkin ottamiseen eivät olleet tuttuja etenkin etelämaalaisessa kulttuurissa. Siellä on vallalla suomalaiselle melko vieras höllä alkoholikulttuuri:

”(. .) miehet juo niinku pelkästään alkoholia koko ajan, että ehkä se on tietty kohtuukäyttö, ku siihen tottuu, mutta en mä nyt, jos sinne menee siihen samaan kierteeseen ni ei siitä voi mitenkää sanoo, et se mikään kohtuukäyttö on, koska siihen ei oo ite millään tavalla kasvanu tai siihen viininjuontiin, et juodaan joku pullo kaks viinii päivässä vaa niinku ihan normaalisti ja se on niinku siellä ihan no, et ei se mitään.”

(Jouni)

Ihmiset ovat kaikin tavoin sidoksissa heitä ympäröivän kulttuurin normeihin, sääntöihin, käsityksiin ja odotuksiin. Yhteinen äidinkieli ja yhteiset, yksilöille automatisoituneet toiminta- ja viestintämallit ohjaavat saman kulttuurialueen ihmisten käyttäytymistä ja toimintaa. Ihmiset ovat yleensä sisäistäneet nämä mallit niin hyvin, että kohdatessaan toisia ihmisiä ja kommunikoidessaan heidän kanssaan he toimivat oppimallaan tavalla. Eri kieltä puhuvien, ulkomuodoltaan erilaisten sekä erilaisia elämäntapoja ja arvoja omaavien ihmisten on opeteltava jotenkin ymmärtämään toisiaan. (Kaikkonen 1995, 162-163.) Jotta olisi mahdollista oppia

näitä vieraita tapoja ja tottumuksia ja sulautua niihin tarvitaan myös empatiaa: kykyä asettua toisen asemaan, tarkastella asioita hänen näkökulmistaan. (Widen 1993, 60.)

4.3.5 Energiaa kuluu

Täysin uusi ympäristö on kaikille aluksi jonkinasteinen stressitekijä, joka vähitellen ajan myötä muotoutuu sarjaksi opettavaisia kokemuksia. Yksityisen henkilön ulkomaille siirtyessään kokemaa oppimisprosessia voidaan pitää ainutlaatuisena, kukaan ei opi hänen puolestaan. Uuteen kulttuuriympäristöön sopeutumisen oppimisprosessi vaatii lähtijältä aina hyvin paljon energiaa. (Turunen 1989, 91.) Vaihto-opiskelijan henkilökohtaiset ominaisuudet kuten esimerkiksi ennakkoluulottomuus, joustavuus ja stressin sekä epäselvyyksien sietokyky vaikuttavat omalta osaltaan vieraaseen kulttuuriin sopeutumiseen. (Alho ym. 1989, 78-79.)

Vieraaseen kulttuuriin perustuvien käytösmallien ja institutionaalisten sääntöjen, määräysten ja toimintamallien oppiminen sekä vieraalla alueella normaalin elämän oppiminen vaativat oman aikansa, ennen kuin yksilö on niihin toiminnallisesti ja kulttuurisesti sopeutunut. (Alho ym. 1989, 78-79.)

Haastattelemi opiskelijat toteavatkin, että vaihtoon on hyvä varata aikaa yksi vuosi. Ne, jotka viettivät puolivuotisen jakson, toivoivat näin jälkikäteen, että olisivatkin valinneet pitemmän vaihtoehdon. Erityisesti kielitaidon ja kulttuuriin tutustumisen kannalta pitempi ajanjakso ulkomailla on parempi. Kulttuurishokin kokemisen jälkeen jäisi näin vielä enemmän aikaa soluttautua paikallisten elämään ja päästä selville paremmin heidän ajatteluaan ohjaavasta logiikasta. Kielikin ehtii silloin syöpyä paremmin tajunnan syövereihin.

”Kyllä ehkä kannattaa kuitenkin lähteä vuojeks, jos on mahdollista, että siinä kerkee kuitenkin niinku vielä paremmin niinku juurtua siihen maahan, että siinä jää niinku pitempään aikaa niinku sitä normaalia elämää sen kulttuurishokin jälkeen(. . .)” (Susanna)

4.3.6 Yksilöiden kohtaamisia uudessa kulttuurissa

”Kulttuurien kohtaaminen merkitsee ihmisten kohtaamista, oppimista toisten tavasta järjestää elämänsä, ja kohtaamisen jälkeen kaikki ei ole aivan entisellään” (Forsander 1994, 10). Kulttuurien kohtaamisessa on siis kyse ihmisten kohtaamisesta, yksilöiden välisestä kanssakäymisestä. Kanssakäymiseen vaikuttavat kulttuuriset tulkintatavat ja yksilölliset seikat.

Moni haastattelemistani opiskelijoista oli sitä mieltä, että ulkomailla ihmiset ovat rennompia, ulospäin suuntautuvampia, kohteliaampia ja suvaitsevaisempia kuin suomalaiset. Itsensä peilaaminen suomalaisena toista kulttuuria vasten, ajoi pohtimaan myös omaa asennettaan suomalaisuutta kohtaan. Omat odotukset ja tottumukset omasta kulttuurista käsin vaikuttivat siihen, minkälaiseksi kokemukset toisessa kulttuurissa muodostuivat.

”(. .) ja sillei niinku se ihmisten ystävällisyys ja välittömyys niinku Suomeen verrattuna, ni se tuntu kivalta. Et sillei alko aattelee, että on noi suomalaiset ihmiset ankeita, että onkoha sitä itekin niinku semmonen. Et loppujen lopuks täällä ollaan hirvee niinku etäisiä ja epäkohteliaita monella tapaa, että mennään tuolla vaan tuota nui ni paahetaan kadulla ja ei suurinpiirtein ees pyyettä anteeksi kunnolla sanotaan vaan, oho, jos vaikka toista tönäsee ja siellä oli, anna anteeksi, anna anteeksi ja oikein, että eihä sulla sattunu ja hyvää päivän jatkoo ja näin (. .)” (Susanna)

Tyypillistä vaihtoajalle on se, että vaihtarit liikkuvat paljon juuri omissa porukoissaan ja saavat pelkästään jo omassa ryhmässään kosketuksen monikulttuuriseen viestintään. Yleisesti ottaen kaikki kertoivat viettäneensä aikaa juuri muiden vaihto-opiskelijoiden seurassa. Retkiä lähiympäristöön ja tutustumiskäyntejä paikallisiin nähtävyyksiin tehtiin pikemminkin melko sekalaisella sakilla. Hauskoja kulttuuritörmäyksiä tapahtui ryhmän sisällä aika ajoin, kun monesta eri kulttuurista lähtöisin olleet sopivat esimerkiksi illanistujaisten

aikatauluista. Suomalaiset oppivat huomaamaan, että joillakin ulkomaalaisilla on erilainen tyyli katsoa kelloaan, vai kulkeneeko viisarit eri tavalla maamme rajojen ulkopuolella?

”No kun meillä oli jotain opiskelijabileitä siis ihan järjestettiin niinku kavereitten kesken ni sovittiin, et no alotetaan suunnilleen kaheksan aikaan. No siellä oli ne viis suomalaista tasan kello kaheksan paikalla, yhdeksän aikaan alko tulla sitte saksalaisia ja belgialaisia ja hollantilaisia ja no sitten kymmenen jälkeen tuli sitte italialaisia ja kreikkalaisia ja espanjalaisia. Sitte siinä vietettiin iltaa ja oltiin oltu siellä keskenään jo suomlaiset pitkän aikaa ja sitte alko vasta näitä muita tulemaan, et se oli niinku kaikista huvittavinta.” (Anu)

Vapaa-aikaa muiden vaihtareiden kanssa vietettäessä vaihtuvat kertomukset kunkin omasta kotokulttuurista ja nämä sosiaaliset tilanteet toimivat muutenkin avaimena sen käsittämiseen, että tavat ja tottumukset vaihtelevat. Tämän tulivat havainneeksi myös Titta ja Jonna. Ja mikä huvittavinta ihmetyksen kohteena oli sama asia:

”(. .) tota ku mä olin ekaa kertaa vaikka ku eurooppalaiset tulee ja antaa pusut poskelle, oli sillei, et hei, et mitä tää on, ku eihä nyt täällä kukaa sillei mitää tommosta tee, mut sit siihe vaa tottu ja sit se oli iha niinku luonnollinen juttu. En mä nyt ketää täällä Suomessa sillei pussaile, mut sillei piti olla sillei niinku, ei voinu niihi omiin asioihi jämähtää vaa.” (Titta)

ja

”(. .) ihan niissä sosiaalisissa tilanteissa siellä, et sen huomaa, et suomalaisten kulttuuri on monesti kyllä hyvin jäykkää, et me ei olla totuttu niin luontasesti reagoimaan asioihin. Kaikki nää ranskalaiset poskisuudelmat oli aluks, että uuuu..., apua, mutta kyllä niihinkin sit tottu.” (Jonna)

Toki kaikilla oli ainakin muutama paikallinen tuttava, vaikka paikallisten kanssa kommunikointi tuntui monen kohdalla jäävän melko pinnalliseksi ja rajoittuneeksi. Hollannissa opiskellut Katri on esimerkki tapauksesta, joka koki vaihdon kulttuurisen annin nurjan puolen paikallisten (hollantilaisten) taholta ja kertoi vaihdon jälkeen olleensa suoranaudessa ”Suomi-huumassa”:

”(. .) et sillee musta tuntuu, et mulla on ihan niinku kipee kuva, tosi negatiivinen, must ne oli niinku ne, niitä ei kiinnostanu niinku esim Suomen kulttuuri millään tavalla, ne ei yrittänykkään olla kohteliaita, et ne ois kysyny jotakin, et minkälaista Suomessa on tai jotain. Ku täällä niinku taas sillei yritetään jotenki, että täällä on musta jotenki tärkeätä, että hei tykkääthän sää käyä saunassa esimerkiks jolleki ku tulee joku ulkomaalainen (. .) et se on varmaan jotenki ehkä siitä, koska siellä on nii pirskatisti niitä eri kulttuureja (. .) mähän olin ihan Suomi-pilvessä, ku mää tulin takaisin aivan (. .) mää olin aivan, että tää on aivan paratiisi tää Suomi, aivan onnessaan (. .)”

Ulkomaisuus ja esimerkiksi Suomen kaukaisuus mielenkiinnon herättäjänä ei välttämättä pure ulkomailla niin kuin toivoisi. Monet maat Suomen ulkopuolella ovat todellakin niin monikulttuurisia, että paikalliset ovat turtuneita aina ihmettelemään muiden maiden kulttuurisia ominaispiirteitä. Omakohtaisena kokemuksenani oli Saksassa mielenkiintoista huomata, että ne saksalaiset opiskelijat, jotka olivat itse olleet joskus ulkomailla opiskelemassa, töissä tai omasivat ulkomaisia sukulaisuus- tai ystävyys-suhteita olivat juuri niitä persoonia, jotka kiinnostuivat vierasmaalaisista eniten. He olivat jo ennestään kansainvälisesti suuntautuneita yksilöitä ja osasivat omakohtaisten kokemustensa myötä asettua myös toisen asemaan.

Kulttuurivaihdon onnistuminen vaatii siis myös tietynlaista vieraskoreutta uusilta, paikallisilta kanssaihmisiltä, jotta maahan tilapäisesti muuttanut tuntisi olonsa tervetulleeksi ja hyväksytyksi. Kuten Katri edellä jo totesi olisi tärkeää, että osaisi antaa hyvän kuvan omasta maastaan. Vaihto-opiskelijat toimivat puolestaan ulkomailla ”suurlähettiläinä” ja Suomi-tietouden levittäjinä maissa, joissa ei vielä

hurraamisen arvoisesti tiedetä pohjoisesta maastamme. (Ojala 1997, 59.) Kaisa pohti omaa ”suurlähettiläs-rooliaan” näin:

”(. . .) mä olin ainoa suomalainen ni mulla oli vähä sellasia ei nyt paineita, mutta sellasia, et niinku mun pitää antaa hyvä kuva itsestäni, joka sitten tietenkin, et ne aattelee kaikki suomalaiset on tollasii, et sitä sitte otti ehkä niinku paineita niinsanottuja paineita siitä, että yrittää olla niinku hirveen iloinen aina ja antaa hyvän Suomi-kuvan.”

4.3.7 Ja se asuminen...

Lähes jokainen tähän tutkimukseen osallistuneista törmäsi kohdemaan heikkoihin asunto-oloihin. Luksus-asumisesta ei todellakaan voinut puhua. Siisteyskäsitys osoittautui vieraassa kulttuurissa usein täysin erilaiseksi. Opiskelija-asuntolat olivat tasoltaan erittäin heikkotasoisia, likaisia ja kukaan ei ennestään ollut Suomessa tottunut niin alkeellisiin oloihin. Moni haastattelemistani opiskelijoista totesikin, että yhtä tasokasta opiskelija-asumista kuin Suomessa meillä on ei hevin muualta löydy. Rakennusarkkitehtuuri oli monen mielestä melko leväperäistä ulkomailla, opiskelija-asunnot olivat usein todellisia suunnittelun kukkasia ja talvikeleillä monet olisivat tosiaan toivoneet useamman villasukkaparin jalkaansa. Torakat, hiiret ja rotat tulivat myös tutuiksi vähemmän eksoottisina kokemuksina. Vuorolippuautomaateilla olisi useissa asuntoloissa ollut käyttöä. Yleistä nimittäin oli, että saman keittiön, vessan ja suihkun joutui jakamaan uskomattoman suuri määrä opiskelijoita eri etnisistä ryhmistä. Jääkaapin puuttuminen peruskalusteena harmitti, kun talvi kääntyi kesän puolelle. Ikkunalaudalle viritetyt maito- ja jogurttipurkit eivät enää säilyneet kolmenkymmenen asteen helteillä. Virossa vaihtokauden viettäneiden Pirjon kommentit kertovat karun totuuden asumisen tasosta:

”Se oli aika hurja sillai, et siellä oli kylmä talvella, et mä laihuin siellä neljä kiloo ihan sen takii, ku mä palelin niin paljon yöllä, vaikka mulla oli älyttömästi päällä. Ja siellä oli rottia ensimmäisessä kerroksessa, mä asuin toisess kerroksessa ni onneks niinku meiän kerroksessa ei

ollu. Vettä ei tullu välillä ollenkaan ja, ja mitäs vielä, hometta oli, et olihan se niinku sillä tavoin tosi hurja.”

Susanna, joka opiskeli Irlannissa vahvistaa vielä Pirjon lausumia asumisen tasosta seuraavasti:

”(. . .) mut yleensä taso on siis semmosta suoraan sanoen läävä, siis asunnot niinku, siellä on ensinnäki semmoset kokolattiamatot, joita ei oo viiteenkymmeneen vuoteen pesty, jotka haisee ja varmasti täynnä homeitiöitä, ties vaikka mitä sieniiä kasvaa ja tota siis kosteus on aivan hirveetä, koska se on nii kostee maa nii talot on semmosia, et ne niinku haisee semmoselta kosteelta ja ummehtuneelta (. . .)”

Ei kuitenkaan niin paha, ettei jotain hyvääkin! Vaikka asumisen taso siis yleisesti ottaen oli erittäin heikko, ei kukaan opiskelijoista olisi halunnut asua yksin missään hienostoalueella kaukana keskustasta. Asuntolat sijaitsivat poikkeuksetta hyvin keskeisillä paikoilla ja välimatkat liikkua mihin tahansa suuntaan olivat lyhyitä. Elämä vaihtoaikana keskittyi kuitenkin niin paljon asunnon ulkopuolisiin asioihin, että asunto kutakuinkin menetteli ”levähdyspaikkana”. Jokaista lohdutti tietoisuus myös siitä, että asuminen niissä oli vain väliaikaista.

Ne sosiaaliset suhteet, jotka asuntoloissa solmittiin olivat ensisijaisen tärkeitä. Ystävyysuhteet yli kulttuurirajojen muiden asuinkumppaneiden kanssa olivat yhdessä asumisen parasta antia. Kämpisten kesken koettiin myös yhteenkuuluvuutta. Yhdistävä tekijä oli se, että kaikki olivat poissa kaukana kotoa. Vaihto-opiskelijat olivat yhdessä samassa tilanteessa, kaikki olivat uuden kulttuurin ympäröiminä.

”(. . .) et aina parempi se on kuin asuu esimerkiks viiden suomalaisen kanssa jossain tommosessa paikassa, et kyllä must se oli ainakin kiva semmonen, et siellä on kaikilla kuitenkin jonkinnäkönen yhteinen

kokemus siitä, että ollaan vieraassa maassa ja poissa kotoa, niin se tietysti niinku tuo semmosen yhteisen jutun siihen.” (Jussi)

Noora, joka asui muualla kuin opiskelija-asuntolassa valitti juuri sitä, että hän jäi paitsioon asuntoloiden sosiaalisista verkostoista:

”Siellä mää joskus mietin sitä, että olis pitäny mennä opiskelija-asuntolaan asumaan, et siellä ois saanu sitte enemmän olla tota niitten paikallisten ihmisten kanssa ja sitte tutustua enemmän ihmisiin, et nyt mää sitten tavallaan vähän eristäydyin sit muista, kun asuin erikseen.”

4.3.8 Paluu arkeen

Elämä Suomessa kotiinpaluun jälkeen saattaa vaikuttaa aluksi oudolta ja muutamat vaihto-opiskelijat totesivatkin poteneensa paluushokin. (Myllykoski 1997, 21.) Paluu oman kulttuurin pariin aiheutti uuden kulttuurishokin. Itse koki rikastuneensa monilla uusilla kokemuksilla, mutta kotimaassa kaikki tuntui junnaavan vaan entiseen tahtiin. Oli ikävää huomata, kuinka elämä urautui taas samoihin rutiineihin kuin mitä se oli ollut ennen lähtöä ja muutenkin elämä Suomessa tuntui kankealta. Rentoa ja iloista otetta elämään ei ollutkaan jostain syystä niin helppoa löytääkään palatessaan takaisin omaan kotikyläänsä.

”(. . .) et sitä palas siihen rutiiniin heti, no sehän siinä masensikin sitte, että hei mää niinku, hei, et niinku taas mää palaan tähän, et voi ei (. . .)” (Minna)

ja

”(. . .) ku me asuttiin iha keskustassa Kööpenhaminassa ja sillee, et ihmiset on paljo niinku pukeutuu hienommin ja sit mennään kahviloihin ja sillee, et ku sitä taas ei oo täällä, et sitä mä ainaski vähä jäin

kaipaamaan sitä, et ilman mitää syytä menee vähintää kerran päivässä istuksii jonkun kans kahvilaan ja katteleen muita ihmisiä (. . .)” (Titta)

”Hyppy” Suomen ulkopuolella jätti moneen pienen kaipausten rennompaan tapaan elää arkipäivää. Vaikka ruoho aidan toisella puolella vaikuttikin joissain asioissa vihreämmälle, ei kukaan haastatelluista ole valmis tulevaisuudessakaan unhoittamaan kotimaataan. Jos joskus kuitenkin vielä lähtee pidemmäksi aikaa ulkomaille, tulevat juuret aina vahvasti säilymään Suomessa. Suomessa on kaikki kuitenkin niin hyvin! Nellin kommentti puhuu puolestaan jotakin Suomen ylivertaisuudesta:

”(. . .) kyl se tuntuu, et on niinku sillai ylpee, että on suomalainen eikä niinku mistään hinnasta olla mikään muu ja arvostaa niinku Suomee ihan sillai, että kuinka hyvin täällä on asiat ja kaikki, että kyllä semmonen ylpeys tuli (. . .)”

4.4 PERSONALLISUUTTA KEHITTÄNEET KOKEMUKSET

Viimeisinä, mutta ei suinkaan vähäisimpinä tulevat persoonallisuutta muokanneet kokemukset. Persoonallisuutta kehittävät kokemukset eivät ole päällimmäisenä ajatuksena, kun ulkomaille lähdetään. Ne tulevat ikään kuin ”kaupan päälle”, kun selviää vieraassa kulttuurissa vieraalla kielellä. Kokemukset vieraasta maasta ja kulttuurista vaikuttavat voimakkaasti yksilön näkökulmien laajenemiseen ja persoonan kasvuun. (Penninkilampi & Karjalainen 1997, 45.)

Tässä työssä tarkoitan persoonallisuutta kehittäville kokemuksilla sellaisia piirteitä, jotka haastattelemani opiskelijat ovat nostaneet esiin henkisen kasvun merkkeinä. Miten he ovat kasvaneet ja, onko omaan itseen tullut jotain lisää. Yksinkertaisesti olen pyrkinyt etsimään sellaisia omassa itsessä havaittavissa olevia muutoksia, joiden voi katsoa olevan seurausta ulkomailla vietetystä ajasta. Persoonallisuutta kehittäneet kokemukset eivät tarkoita tässä yhteydessä mitään tiettyjä tilanteita, joissa olisi tapahtunut jokin omaa itseä vavisuttanut mullistus. Tarkoitus on luoda näkemys siitä, minkälaisia aineksia vaihto ja vieras kulttuuri on antanut henkilökohtaiselle muuttumiselle.

4.4.1 Oman itsen kohtaaminen

Se, mikä alkaa uuden, vieraan kulttuurin kohtaamisesta, kehittyy vaihe vaiheelta myös oman minän kohtaamiseksi. Oman itsensä joutuu ulkomailla kohtaamaan hyvin usein erilaisessa valossa kuin kotimaassa. (Alho ym. 1989, 88-89.) Sinä aikana, joka vietetään ulkomailla karttuu opiskelijalle kokemuksia ja tietämystä, jotka voivat johtaa omien mielipiteiden muutokseen. Kokemuksilla voi olla erisuuntaisia vaikutuksia henkilön käyttäytymiseen. Opiskelijan empaattiset tunteet voivat kasvaa kokemusten myötä tai asenteet kaikkea ulkomaalaisuuteen liittyvään voivat tulla entistä negatiivisimmiksi. (Opper, Teichler & Carlson 1990, 122, 210-211.)

Vaihto-opiskeluaikana moni koki kasvaneensa henkisesti ja oppineen ihmisenä itsestään paljon. Ulkomailla opiskellessa oppi samalla sekä itsestään että tuli

tietoisemmaksi muista. Kun vieraassa ympäristössä joutui miettimään omaa käyttäytymistään ja reagoimistaan asioihin eri tavalla kuin kotimaassa se johti myös ajattelemaan enemmän sitä, miksi reagoi tietyllä tavalla tietyissä tilanteissa.

”(. . .) oma semmonen niinku henkinen kasvu tai joku, et oppi tosi paljon niinku ihmisenä tai ei kasvanu välttämättä, mut ainakin sillei huomannu tai sillei tajunnu jotai juttuja omas persoonassaan, ku pistetään niinku ihan eri ympäristöön ni sit vaan rupes aatteleen semmosii, et miks reagoi jollain lailla johonki asioihin (. . .) (Pauliina)

Perusluonne haastatelluilla tuntuu kaikilla säilyneen entisenlaisena, mutta siihen on tullut lisää positiivisia piirteitä. Oma persoonallisuus on saanut lisää uusia vivahteita ja ikään kuin parantunut. Vaihto on lisännyt kykyä nähdä oma itsensä uudessa valossa, eräänlainen itsetuntemus on lisääntynyt monella. Matka kauaksi kotoa voi olla samalla lähimatkailua omaan itseen (Pulkkinen 1998). Haastattelemani opiskelijat totesivat poikkeuksetta ulkomailla opiskelun tuoneen sellaista henkistä pääomaa, joka pelkästään omassa kotiyliopistossa opiskeltaessa olisi jäänyt saavuttamatta. Moni palasi kotimaahansa mieleltään rikkaampana ja rohkeampana. Kaisa pohti omaa kehittymistään ihmisenä:

”No, ainahan sitä aattelis, et on positiivisesti muuttunu. Kyllä mä luulen, etten mä oo niinku samanlainen tai siis mä, sielt on tullu jotain sellasta muhun, mitä mul ei ois, jos mä oisin vaikka ollu täällä Jyväskylässä opiskelemassa sen ajan mitä mä olin siellä.”

Tietyn etäisyyden ottaminen ja välimatka tuttuun ja turvalliseen ohjaavat oppimaan omasta itsestä jotain uutta. Omassa minässä pimennossa olleet piirteet tulevat selvemmin esiin. Tulee tietoisemmaksi omasta itsestään ja oppii löytämään omat heikkoutensa ja vahvuutensa. Näkökulma omaan itseen laajenee.

”Ei oo niin niinku sinisilmäinen eikä vihree ja tosiaan sit ehkä mä oon tullu enemmän tietoseks itsestäni sillä lailla, että missä mulla, missä

mää haluan kehittää itseäni ja mitä, mitä niinku, mitä minussa on vikana, et sellasia asioita niinku vielä tullu ilmi tai sillai ennemmin ne ehkä näkee nyt selvemmin, kun sillon siellä ennen ku meni.” (Minna)

4.4.2 Irtiotto rutiineista

Vaihto ulkomaille on usein eräänlainen irtiotto siitä omasta rutinoituneesta elämäntyylistä, jossa ei ole juuri jäänyt yllätyksille sijaa. Moni halusi päästä vähäksi aikaa eroon siitä tutusta ja turvallisesta päivästä toiseen samanlaisena lipuvasta päivärytmistä.

”(. . .) et pääs irti niinku niist rutiineista täällä ja ihmisistä ja siitä niinku kaikesta (. . .)” (Pauliina)

Tällainen henkilökohtainen irtiotto omasta arkipäivästä osaltaan vaikuttaa siihen, että monen vaihtarin mielestä ote elämään on ulkomailla rennomp. Vaihto-opiskelija antaa itselleen ulkomailla ehkä herkemmin tilaisuuden ”heittäytyä hulluksi”, eikä pingota niin paljon kuin Suomessa. Itselle annetaan enemmän tilaa hengittää ja ollaan kärkkäänä kokemaan mahdollisimman paljon uutta ja ennalta arvaamatonta vaihtoajan rajallisuutta koko ajan silmällä pitäen. Oppiminen erilaisista elämäntavoista, omasta poikkeavasta sosiaalisesta ja yhteiskunnallisesta rakenteesta rikastuttavat opiskelijan katsantokantaa. (De Villé, Martou & Vandenberghe 1996, 209.) Uuden ennalta arvaamattoman ja kulttuurisen erilaisuuden viehäytys auttavat avartamaan mieltä ja ajatustapoja.

4.4.3 Avaimet ystävyteen

Kaikkeen uuteen tarttuminen ja siinä pärjääminen vaatii paljon aktiivisuutta ja itsensä huomatuksi tekemistä. Ulkomailla etenkin on oltava aktiivinen ihmissuhteissaan, siellä ei ole mitään valmiiksi muodostuneita verkostoja, jotka pelaisivat ennakoidusti omalla painollaan. On oltava itse aloitteellinen solmimaan tuttavuuksia, ettei vaihtoaika tosiaankin mene yksin nurkassa nököttäen. Monet

vaihto-opiskelijat kokevatkin nyt olevansa huomattavasti paljon avoimempia ja ulospäin suuntautuvampia kuin ennen lähtöään.

Ystävyyssuhteiden luominen yli kulttuurirajojen lisäsi eittämättä myös suvaitsevaisuutta. Omassa ajatusmaailmassa tapahtui kaikin puolin käänne punaniskaisesta nurkkapatriotismista (Jussin ilmaisu) päinvastaiseen suuntaan. Omasta poikkeava kieli, ihonväri, uskonto tai kansalaisuus eivät saaneet olla esteitä sosiaalisen kanssakäymisen aakkosien harjoitteluun.

”Sitte ku oli niin erilaisia ihmisiä, ku niitä oli iha ympäri kaikilta mantereilta ja ni erilaisten ihmisten kaa ihan eri lailla oppi tulee toimeen. Ku täällä kuitenkin on aina ne samat ihmiset, kenen kaa pyörii ja siellä oli sillei pakko jotenki olla paljo avoimempi. Ja ku en mä tuntenu yhtää ketää, ei ollu ketää tuttu, ku meni sinne ni oli vaa itestä kiinni, et mitä sielt sai, et se vei just aikaa.” (Titta)

Kommunikointi erilaisen kulttuuritaustan omaavien ihmisten kanssa avarsi näkökulmia ja johtaa ajatukseen siitä, että maailma on pieni tai pienenee koko ajan kansainvälisten kontaktien myötä. Yleinen trendi on nyt matkalla suuntaan, jossa ei tarvitse enää kunnioittaa orjallisesti maantieteellisiä rajoja. EU, internet ja kunkin omat tavalla tai toisella solmitut henkilökohtaiset kansainväliset kontaktit ovat tätä päivää. Maailma ei enää pyöri oman maan tai vain ”oman navan” ympärillä, silmät on pidettävä auki joka ilmansuuntaan.

4.4.4 ”Siitä ku selvis...”

Kaikenlainen selviäminen nousee haastateltujen mielipiteissä vahvasti esiin. Selviäminen uusissa ja ennalta arvaamattomissa tilanteissa ovat tekijöitä, jotka ovat vahvistaneet itseluottamusta ja tuoneet rohkeutta lisää. Itsevarmuus ei osoittaudu haastatelluille valmiina ”jo kehdoissa” saatuna ominaisuutena vaan se ikään kuin kehittyy koko ajan. Itsevarmuus kehittyi nimenomaan sellaisissa tilanteissa ja sellaisilla osa-alueilla, joilla ei heti ensi alkuun kokenut olevansa vahva.

Opiskeluissa pärjääminen vieraalla kielellä osoittautui epäilyksettä tekijäksi, joka johti itsevarmuuden kehittymiseen. Keskittyminen kärsivällisesti uusien asioiden mieleen painamiseen ja oppimiseen kantoi lopulta aina hedelmää. Ahaa-elämys siitä, että ei sitä niin typerä olekaan oli palkitsevaa.

”(. . .) jollain tavalla tuli rohkeemmaksi tehdä tiettyjä asioita. En mä välttämättä enää pelkää jotain matemaattisii kaavoja tai sitä, että pitäis ensiks tehdä joku ohjelma, vaik en mä kyllä mikään ohjelmointiguru olekaan tai ensinnäkin matikassa olen hirveä huono. Mut et kyllähän niistä nyt selkoo saa, vähän jaksaa istua aloillaan ja mieltiiä sitä, jaksaa keskittyä. Ni semmonen ehkä keskittyminen tommoseen asiaan sitte tuli vähän paremmaks siinä, et alko vähän uskoo siihen, et kyl tähän niinku omaanki järkeen voi luottaa, et ei tartte aina hakee joltain auktoriteetilta sitä oikeeta vastausta (. . .)” (Jussi)

Uuden kulttuurin ja ympäristön tarjoamat ärsykkeet ajavat opiskelijat tilanteisiin, joissa toimiminen ei tapahdu totutun kaavan mukaan. Toisen kulttuurin erot verrattuna omaan tuovat aineksia omalle kasvulle. Ei ole mitään aikaisempaa pohjaa, johon verrata, on vain uskallettava mukautua vieraassa maassa vallitseviin oloihin. Vain kokemuksen myötä voi kasvaa tietämyskin. Uusissa tilanteissa pärjääminen tuo aimo annoksen uskoa omiin kykyihin. Kun vaihtokohde näytti välillä myös vähemmän mairittelevat puolensa, joutui omat kyvyt ja taidot koetukselle. Eteen tulleista vaikeuksista selviytyminen ja epä mukavien kokemusten muovautuminen lopulta kuitenkin positiiviseksi voimavaraksi lisäsi itsearvostusta. Kiperistä tilanteista kunnialla selviäminen toi samalla elämänkokemusta.

”Mä koen ainakin koko ton ajan niinku, et se oli mulle voitto, että mä selvisin siitä. Nii paljon sillä lailla rohkeempi kyllä, itsevarmempi kyllä ja jotenki niinku itseluottamusta enemmän just sen kielenkin kannalta ajattelee. No sitte sitä ehkä vähä jotenki viisastu, se toi sellasta viisautta, että kokemusten myötä ja tiedon myötä, mitä siitä niinku sai.” (Jutta)

Vaikka moni haastattelemistani opiskelijoista olikin jo ennen lähtöään ulkomaille itsenäistynyt Suomessa omista vanhemmistaan ja aloittanut oman elämänsä opiskelupaikkakunnalla, kokivat he uudenlaisen itsenäistymisen ulkomailla. He löysivät uudenlaisen vapauden, mutta myös toisenlaisen vastuun omasta itsestään. Epäitsenäisyys kitkeytyi pois ja jokainen selvisi ihan itse paikan päällä. Tunne siitä, että pärjää antaa uskoa myös tuleviin koitoksiin. Monen mielestä se ei välttämättä näy ulospäin, mutta se on vain sellainen kantava ajatus omassa itsessä.

”Sitä itsenäistyy tietty niinku, kyl sellanen tietty itsenäisyys, jos nyt on ollu niinku opiskeluaikaan ja muutenki niinku tietyll laill itsenäinen kyl se kuitenkin tuolla ulkomailla ni sää oot sit niinku oman ittes armoilla, et siell ei niinku kysellä enää apuu, apuu heti helposti ja tai vastaavaa, et siell sit ite tehään omat päätökset ja katotaan miten se menee, et se on ehkä se, mitä sieltä on saanu (. . .)” (Jouni)

Kun vaihto-opiskelija lähtee ulkomaille hän joutuu kaikin puolin tilanteeseen, joka vaatii itsenäisyyttä ja omatoimisuutta. Hän joutuu hyvin itsenäisesti suunnittelemaan ja toteuttamaan opintojaksonsa ulkomailla. Siellä alkaa itseohjautuvuutta vaativa opiskeluprosessi, joka suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan omatoimisesti. (Kokkonen 1997, 31.)

4.4.5 Päämäärät etsimässä

Suuntaa omassa elämässään ja sen tarkoitusta ajautuu ulkomailla pohtimaan herkemmin kuin kotimaassaan. Vaihtokauden aikana moni selasi mielessään elämänsä ja niitä päämääriä, jotka asettaa itselleen tavoittelemisen arvoisiksi. Tietyn päämäärän ja suuntaviivan löytäminen omille tavoitteille herkistyi ympäristössä, joka oli irrallaan totutusta. Se tarjosi tilaisuuden tarkastella asioita matkan päästä. Pienet, turhanpäiväiset asiat menettivät merkityksensä ja asioista rupesi ajattelemaan suuripiirteisemmin. Moni haastattelemistani vaihto-opiskelijoista kertoi, kuinka ulkomailla oppi suhteuttamaan asioita eri tavalla ja löytämään ne omat itselle tärkeät asiat, joita arvostaa omassa elämässään ja joiden eteen haluaa tulevaisuudessa tehdä

töitä. Moni puhui eräänlaisesta henkisestä kasvusta, joka johti myös elämänarvojen pohdintaan. Vilkas mielipiteiden vaihto toisten vaihto-opiskelijoiden tai muiden kanssaihmisten kanssa oli omiaan herättämään kysymyksiä oman tulevaisuudenkuvan pohtimiseen.

”(. . .) ku koko ajan ihmiset niinku kysy, että mitä sä niinku aiot tehdä ja mitä niinku haluat ja mitä sä nyt niinku teet. Ni tuli ehkä sillai ajatelleeksi niitä asioita enemmän, että kohta tosiaan pitää niinku tietää ja näin, et jotenki semmosia päämääriä ehkä enemmän sitte tuli asetettua ittelleki. Että niinku tuli enemmän sit ajateltua, et mitä mä niinku tosiaan haluan tehdä ja mihin mä ehkä kykenenkin sitte, et jotain semmosiaki asioita selvis ittelle (. . .)” (Tiina)

Kommunikaatiotaitojen parantuminen ja sopeutumisvalmius muuttuneisiin olosuhteisiin vahvistavat yksilön identiteettiä ja rohkaisevat ratkomaan tulevaisuudessakin entistä uskaliaammin eteen tulevia vaikeita tilanteita. (Ollikainen & Honkanen 1997.)

”(. . .) koska siellä kuitenkin joutu iha eri tavalla niinku pitämään huolta oikeuksistaan ja enemmän näkee vaivaa siihe, että tavalliset käytännön asiat hoituis ni ehkä sitä Suomessa sitte sillei tomerammin hoitaa omia asioitaan (. . .)” (Susanna)

4.4.6 Nyt tarvitaan persoonia

Haastatteluissa tuli ilmi vahvasti myös näkökulma, jonka mukaan edesmenneet vaihto-opiskelijat uskovat työmarkkinoiden tarvitsevan yhä enenevässä määrin tietynlaisia ”tyyppejä” tai ”persoonia”, enää ei pelkkä akateeminen tietämys riitä. He uskovat, että työnantaja pitää tyyppiä, joka on ollut ulkomailla sekä sopeutuvaisena että reippaana ja ihmisenä, joka ei emmi ryhtyä tositoimiin, eikä karta haastavia työtehtäviä. Monet uskovat, että ihmisellä, joka omalla aktiivisuudellaan on saanut liitettyä tutkintoonsa kansainvälistä näyttöä olisi myös tarvetta työmarkkinoilla.

Muutenkin pelkkä oleskelu vieraassa kulttuurissa on kasvattanut sellaista luonnetta, joka ei aivan pienestä säpsähdä.

”No ne varmaan tosiaan kuvittelee, ne uskoo, että no toi on semmonen tyyppi, joka uskaltaa lähteä tommosiin haastaviin juttuihin ja se vie ne päätökseen ja sen täytyy tulla toimeen ihmisten kanssa, ei kai siellä yksin vuotta istuta, sillä on varmaa kielitaitoo jonkun verran, kaikki tommoset.” (Minna)

Euroopan rajojen avautuminen ja lähes kaikkien alojen kansainvälistyminen kovalla vauhdilla lisäävät myös uudenlaisiin haasteisiin vastaamaan kykenevien ihmisten kysyntää. Tähän tutkimukseen osallistuneet opiskelijat allekirjoittavat kaikki toteamuksen, että vaihto nimenomaan parantaa persoonallisuutta. Hyvä tyyppi ja akateeminen osaaminen yhdistettynä kielitaitoon ja vieraiden kulttuurien tuntemukseen voi olla kombinaatio, joka poikii myös töitä. Jyväskylän yliopiston työelämäpalvelussa toimiva koti- ja ulkomaanharjoitteluasioista vastaava Juha Lahti kiteyttää Jyväskylän ylioppilaslehdessä sen ajatuksen, jota haastattelemani vaihto-opiskelijat ajavat takaa: ”Olennaista on, että ihminen tiedostaa omat plussansa ja miinuksensa, ja pystyy realistiselta pohjalta korostamaan omia vahvoja alueitaan.” Vuosituhannen vaihteen työmarkkinoilla pärjää Lahden mukaan ”oman itsensä oloinen ihminen. Jos on sinut itsensä kanssa, pärjää varmasti.” (Peltola 1999.)

4.5 MERKITTÄVÄ OPPIMISKOKEMUS

Sharan B. Merriam ja Carolyn Clark (1993, 129-138) ovat tutkineet sitä, mikä tekee jostakin elämäkokemuksesta merkittävän oppimiskokemuksen. Peruslähtökohtana heillä on se yleisesti tunnettu tosiseikka, että oppiminen on keskeistä ihmisyyksilölle ja, että elämä itse tarjoaa loputtoman määrän mahdollisuuksia oppimiselle. Huomattavaa on se, että jonkin tietyn elämäntapahtuman johtaminen oppimiskokemukseen on riippuvainen yksilön henkilökohtaisesta orientaatiosta kyseiseen asiaan kyseisellä hetkellä. Tähän olen viitannut jo edellä, kun totesin, etteivät kaikki ole yhtä

innokkaita hankkimaan kansainvälistä kokemusta. Ne tyypit, joilla on uskallusta, rohkeutta ja motivaatiota lähtevät hankkimaan kokemuksia maailmalta.

Kokemuksen merkittävyys kullekin henkilölle itselleen on yksilöstä kiinni. Merriam ja Clark (1993, 133) ovat tehneet havaintoja, joiden mukaan merkittävän oppimiskokemuksen täytyy olla henkilökohtaisesti oppijaan vaikuttava ja subjektiivisesti merkittävä. Kaikille tässä tutkimuksessa haastatelluille opiskelijoille vaihto-opiskeluaika oli antoisa jakso elämässä ja aikaa, josta riittää muistoja. Jokainen heistä koki varmasti asiat omalla henkilökohtaisella tavallaan, vaikkakin opiskelijoiden kokemukset yhtenivät niin, että niistä pystyi löytämään samankaltaisuuksia. Esimerkiksi kielitaidon paranemista ei heistä kukaan jättänyt mainitsematta.

Vaihto-opiskelu kokonaisuudessaan mukaan lukien kaikki siihen kuuluvat pikkuvivahteet sisältää merkittävän oppimiskokemuksen piirteitä. Niin monet haastattelemistani vaihto-opiskelijoista kokisivat nyt jääneensä jotain paitsi, jos eivät olisi tuota aikaa vieraassa maassa viettäneet. Vaikka opiskelut joidenkin kohdalla sen johdosta viivästyivät tai rahaa meni yli oman budjetoinnin, muodostui tuosta ajasta kaikkine myötä- ja vastoinkäymisineen merkittävä kokemus omaan elämänhistoriaan:

”(. .) tiän, että oon vuosien kuluttua vielä iloinen, että tein silloin päätöksen ja läksin. Tosi paljon mukavii kokemuksia, hauskoja muistoja ja hyviä ihmissuhteita ja kielitaitoo ja vähä opintoviikkoja ja eikä yhtää kyllä kaduta (. .)” (Titta)

4.5.1 Subjektiivisesti vaikuttava

Henkilökohtaisesti vaikuttavat kokemukset voivat johtaa erilaisten taitojen ja toimintakykyisyyden laajenemiseen, kaiken kaikkiaan koko elämänasenteen avartamiseen. Koko persoonaan voimakkaasti vaikuttavat henkilökohtaiset kokemukset voivat saada aikaan jopa persoonallisuuden muutosta. Subjektiivisesti

merkittävällä kokemuksella on jokin yksilön henkilökohtaisesti antama tärkeä merkitys, joka tulee esiin hänen elämässään. (Merriam & Clark 1993, 133.)

Opiskelu vieraassa kulttuurissa erilaisten ihmisten kanssa ja kaikki tuona aikana solmitut ystävyysuhteet ja eläminen monikulttuurisessa ilmapiirissä ovat kasvattaneet omaa persoonallisuutta positiiviseen suuntaan. Eritoten suvaitsevaisuus kasvoi monen kohdalla.

Merriam ja Clark (1993, 137) huomauttavat myös, että kokemuksia täytyy pyrkiä jonkin verran refleктоimaan, jotta niistä tulisi merkittäviä. Mahdollista on, että samat kokemukset saattavat olla toisille henkilökohtaisesti merkittäviä, mutta toisille täysin merkityksettömiä. Merkittävälle oppimiskokemukselle asetettuna edellytyksenä tutkijat osoittavat olevan sen, että kokemus joko laajentaa oppijan persoonallisuutta ja toimintakykyä, tai saa aikaan jonkinasteista perspektiivien muutosta. Niin moni vaihto-opiskelija huomioi, kuinka kasvattavaa on olla tekemisissä täysin erilaisten ihmisten kanssa ja kuinka paljon heidän seurassaan voi oppia ja avartaa omaa maailmankuvaansa. Kulttuurivaihdon harrastaminen muiden ulkomaalaisten kanssa oli tilanne, jossa todella oppi. Keskusteleminen toisten kanssa ei ollut vain pelkkää viihdykettä vaan samalla kertaa hyvin opettavaista.

4.5.2 Identiteettiä vahvistava

Ari Antikainen (1996, 251-254) on todennut, että erilaiset merkittävät elämäntapahtumat ohjaavat ja rakenteistavat elämäntapaa. Ari Antikaisen (1991, 315) mukaan merkittävä oppimiskokemus on kokemus, joka myönteisesti vahvistaa yksilön identiteettiä tai muodostaa identiteettikuvaan uuden kerrostuman. Moni vaihto-opiskelijoista tunnistaa nyt paremmin omat heikkoutensa ja vahvuutensa ja tuntevat miltei olevansa uudistuneita ihmisiä, vaikka toivovat vaihto-opiskelun päätyttyäkin vielä kehittyvänsä. Katri kertoi kokevansa itsensä nyt monin verroin itsenäisemmäksi:

”(. .) mua ärsytti, ku ennen ku mä lähin sinne, että mä oon hirveen paljon niinku mun poikakaverin mukkaan jotenki eläny sillee. Et se oli niinku sit mulle kauheen tärkeä, et se on semmonen mun oma juttu, et mä saan niinku, et mä ihan ite päätin, että mä meen sinne ja mä ihan ite selvisin siellä ja tota meiän suhde ei siihen tosiaankaan kariutunu ollenkaan. Sit semmosta itsenäisyyttä se mulle anto, että voin niinku aatella itsestäni, että en mä nyt ihan nii epäitsenäinen oookkaan, et semmonen ajatus vaan, et ei se varmaan näy missään.” (Katri)

5 NÄKÖKULMAN LUOTETTAVUUS

”Tutkimuksella tavoitetaan pikemminkin näkökulmia kuin totuutta sinänsä” (Tynjälä 1991, 392). Tutkimus on rajallinen tapa saavuttaa toisen ihmisen kokemus sellaisena kuin ihminen sen kokee. Korostankin sitä, että tässä tutkimuksessa välittyy vain osa siitä kokemuksellisuudesta, mitä vaihtoaika kaikinensa pitää sisällään. Kaiken sen elämyksellisyyden ja kokemuksellisuuden välittäminen ja sanoiksi kirjoittaminen ei ole itse opiskelijalle, jos ei tutkijallekaan täysin mahdollista.

”(. .) nii montaa kokemusta rikkaampi, siis se on hirvee rikastuttava kokemus kaikinensa tuo vaihto. Sillä tavalla, et kyllä se niinku kuitenkin muuttaa ihmistä ja tuota antaa nii, sitä on niinko vaikee eritellä, kaikkia nii pieniä jokapäiväisiä kokemuksia ja taas suuria kokemuksia.” (Susanna)

Omat kokemukseni tutkittavasta ilmiöstä eivät mielestäni häirinneet tutkittavien kokemusten analysointia, pikemminkin ne toimivat lähteenä toisten kokemusten syvällisempään ymmärrykseen. Mielestäni pystyin tässä työssä säilyttämään koko ajan oman reflektiivisen otteen työhöni ja en usko omien tunteideni vaikuttavan millään tavalla tämän tutkimuksen tuloksiin. Pystyin pitämään omat kokemukseni joitakin kommentteja lukuun ottamatta erossa tutkittavien kokemuksista. Olen tuonut tämän tutkimuksen alussa kuitenkin esiin oman viitekehitykseni, jossa tulee esiin se, että omakohtainen kokemukseni on lähinnä vain innoittanut tämän aihealueen

tutkimukseen. Periaatteena kvalitatiivisessa tutkimuksessa kun on, että kaikki henkilökohtainen ja ammatillinen tieto, joka voi vaikuttaa aineiston keräämiseen, analyysiin ja tulkintaan on tuotava esille. (Patton 1990.)

Olen mielestäni käyttänyt riittävästi aikaa tämän tutkimuksen aineistoon tutustumiseen. Olen pyrkinyt syvällisesti katsomaan sitä ja poimimaan siitä kaiken tähän työhön vaadittavan olennaisen informaation. Mielestäni tämä sukellus on ollut riittävä, enkä usko, että voisin siitä enää tämän enempää uutta löytää.

Kvalitatiivisen tutkimusprosessin keskeisinä rakennusaineiksina voidaan pitää toisen ihmisen kokemusta, hänen tapansa ilmaista kokemuksena, tutkijan kokemusta toisen ihmisen kokemuksesta ja sen ilmaisusta sekä tutkijan tapaa ilmaista kokemuksensa toisen kokemuksesta (Perttula 1995, 42). Näihin rakennetekijöihin tukeutuen on mahdollista myös muotoilla kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuuden kriteerejä. Tarkastelen tämän tutkimuksen luotettavuutta totuusarvolle, sovellettavuudelle, ja pysyvyydelle asetettujen mittareiden kautta.

5.1 TOTUUSARVO

Totuusarvon kriteerin mukaan tutkijan on osoitettava, että tutkimuksen tuottamat rekonstruktiot tutkittavien todellisuuksista vastaavat alkuperäisiä konstruktioita, ajatusrakennelmia. (Tynjälä 1991, 390.) Itse olen pyrkinyt totuusarvoon tässä tutkimuksessa sillä, että olen käyttänyt paljon esimerkkejä tutkittavien ajatuksista, jotka mielestäni antavat vahvistusta tekemilleni johtopäätöksille. Perustelen niiden runsastakin käyttöä joissakin kappaleissa sillä, että koko tämä tutkimus pohjautuu hyvin vahvasti kokemuksellisuuteen. Kokemukset ja nimenomaan tutkittavien alkuperäiset kokemukset ovat koko tämän tutkimuksen kantavia voimia.

5.2 SOVELLETTAVUUS

Sovellettavuuden kriteerinä on siirrettävyys. Tarkoituksena on arvioida sitä, ovatko tulokset sovellettavissa vastaavaan ilmiöön toisissa konteksteissa. Tutkijan on pyrittävä kuvaamaan aineistoaan ja tutkimustaan riittävästi, jotta lukija pystyy pohtimaan tutkimustulosten soveltamista myös muihin kuin tutkittuihin olosuhteisiin. (Tynjälä 1991, 390.)

Olen haastatellut tähän tutkimukseen 15:tä vaihto-opiskelijaa, jotka ovat oleskelleet vaihtokautensa kulttuuritaustaltaan toisistaan poikkeavissa maissa. Vaikka haastateltavat opiskelivat eri maissa, olen mielestäni löytänyt heidän kokemuksistaan yhdensuuntaisuutta. Kulttuurien erilaisuudesta huolimatta heidän akateemiset, kulttuuriset ja henkilökohtaista kasvua kehittäneet kokemukset ovat rinnastettavissa toisiinsa. Näin ollen voin sanoa, että tähän tutkimukseen keräämäni näkökulmat kokemuksellisuudesta voi opiskelija kohdata yhtä hyvin esimerkiksi Pohjoismaissa kuin Australian mantereella. Ne eivät ole sillä tavalla johonkin tiettyyn kulttuuriin tai maahan sidottuja.

Tutkimuksen kulkua eli sen etenemistä haastattelujen tekemisestä, analysoinnista ja niistä tehtyihin johtopäätöksiin olen pyrkinyt johdonmukaisesti esittämään tässä työssäni. Eli olen pyrkinyt kuvaamaan työni etenemistä. Tutkimuksen loppuun kootuista liitteistä on myös mahdollista tutustua vaihto-opiskelijoihin yksityiskohtaisemmin. Olen myös pyrkinyt helpottamaan lukijan tehtävää, kuljettamalla systemaattisesti koko ajan vaihto-opiskelijoiden nimiä (muutettu alkuperäisistä) mukana tutkimuksessa.

5.3 PYSYVYYS

Pysyvyys tarkoittaa tutkimustilanteen arviointia. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkijan on muodostettava käsitteellinen, teoreettinen muotoilu aineistolähtöisesti, toisen ihmisen kokemuksesta lähtien. Tutkijalla on mahdollisuus varmistaa käsitteellisen muotoilunsa ”käyttövarmuus” ainoastaan analysoimalla uuden toisen

ihmisen kokemus. (Perttula 1995, 42-43.) Itse varmistin tätä tällaista käyttövarmuutta haastatteleamalla 15 opiskelijaa, jotta pohja tehdä päätelmiä olisi tätä tutkimusta ajatellen riittävä.

6 SIIS MITÄ JÄI TAKATASKUUN?

Vaihto-opiskelu ulkomailla on kokemusperäistä oppimista. Se on tapahtumasarja, jossa omakohtaiset ja konkreetit kokemukset muodostavat oppimisen perustan. Kokemukset pelkästään eivät ole kuitenkaan olleet tae oppimiselle, vaan niistä oppiminen on edellyttänyt myös tietoista käsittelyä. Vaihto-opiskelijat ovat oppineet tuosta ulkomailla vietetystä ajasta vasta sen jälkeen, kun he ovat liittäneet kokemuksiinsa merkityksen ja tulkinneet kaikkia tuohon aikaan liittyviä monenkirjavia kokemuksia. He ovat reflektoineet eli määritelleet sitä, mitä oikeastaan jäi takataskuun ja suhteuttaneet tuota kokemustaan sekä tämänhetkiseen että tulevaan todellisuuteen.

Tämän tutkimuksen opiskelijat vannovat yhteen nimeen, että kaikki vaihtoon! Ulkomailla vietetty aika kaikkine eteen tulleine iloineen ja suruineen on sellainen elämäkokemus, jota kannattaa todella harkita. Se on voimakkaasti koko yksilöä kehittävä kokemus, joka kantaa hedelmää elämässä vielä pitkälle eteenpäin.

Ei ainoastaan tulevaisuuden paremmat työmahdollisuudet vaan henkinen kasvu ja elämäkokemuksen karttuminen, eräänlaisen seikkailuvietin tyydyttyminen ovat haastateltujen mukaan vaihto-opiskelussa tavoittelemisen arvoisia meriittejä. Vaihto-opiskelun ollessa nykyään jo melko yleistä opiskelijat eivät pitäneet vaihto-opiskelua sinänsä minään itseisarvona. Mutta heidän mielestään se kertoo vielä tänä päivänä jotain suomalaisesta opiskelijasta.

Kaikki heistä tietävät nyt omakohtaisen kokemuksen kautta, miten paljon ulkomailla vietettyyn ajanjaksoon liittyy akateemista (uusiin opiskelu- ja opetusmenetelmiin tutustuminen), kulttuurista (näkökulmien laajeneminen kansainvälisesti ja oman kulttuurin näkeminen uudessa valossa) ja persoonallisuutta kehittävä (oma henkinen kasvu) tavoittelemisen arvoista pääomaa. Oppiminen kaikilla näillä saroilla on

ajoittain saattanut piiloutua, mutta reflektion kautta se on jalostunut sarjaksi mieleenpainuvia oppimiskokemuksia.

6.1 ”TURNAUSKESTÄVYYS”

Päätös irrottautua tutusta ja turvallisesta on tuottanut kaikkien tähän tutkimukseen osallistuneiden edesmenneiden vaihto-opiskelijoiden mukaan uutta hedelmää. Rohkeus astua uuteen ja vieraaseen avasi uusia ovia sekä maailmalle että omaan itseen. Matkan varrella koetuista epätoivon tunteista huolimatta kukaan ei palannut kesken vaihtokautta maitojunalla takaisin. Kohdalle osuneista ongelmatilanteista selvittiin ja niistä saadut onnistumiskokemukset ovat kypsyneet positiiviseksi energiaksi tuleviin koitoksiin. Maailmaa hiukan enemmän nähneenä osaa nyt suhteuttaa asioita tavallisessa arkielämässään hiukan eri tavalla.

6.2 UUSI OPISKELUKULTTUURI JA VIERAS KIELI

Vaihtokausi oli täynnä siis paitsi elämyksiä ja kokemuksia myös arkea. Opiskelu oli se punainen lanka, joka johdatti kaikki ulkomaille. Sielläkin opiskelijan arkeen kuului luennoilla ja seminaareissa istuminen. Akateeminen tietämys laajeni ja erilaiseen opetuskulttuuriin tutustuminen toi vertailupohjaa kotimaiseen tyyliin takoa tietoa päähänsä. Ulkomailla oli mahdollisuus valita kursseja, joita Suomessa ei olisi ollut tarjolla ja erilaiset opiskelumenetodit toivat vaihtelua Suomen käytäntöihin. Vieraalla kielellä opinnoista selviäminen ja kielitaidon huima nousu toivat luottamusta omaan osaamiseen. Kynnys vieraan kielen puhumiseen madaltui ja avoimuus sosiaaliseen kanssakäymiseen parani sen myötä. Tämä on juuri se saavutus, jota kaikki pitivät ensiarvoisen tärkeänä. Kielitaito vieraassa maassa oli avain kaikkeen uuteen ja ihmeelliseen, se avasi ovia joka suuntaan.

6.3 UUDET KATSANTOKANNAT

Uuteen kulttuuriin tutustuminen ja sen parissa eläminen kasvatti jo pelkästään elämäkokemuksellisesti. Selviytymiskyky vieraassa kulttuurissa, arkipäivän rutiineista selviäminen totutusta poikkeavien mallien mukaan oli mielenkiintoista ja haastavaa. Uusi ympäristö edesauttoi silmien avautumista myös sille, että ei ole vain yhtä ainoa oikeaa tapaa tehdä asioita. Jokaisessa kulttuurissa on omat erityispiirteensä ja niitä oppi kunnioittamaan. Moni vaihto-opiskelija totesikin, että ”maassa maan tavalla” –lausahdus on erinomainen vihje pitää mielessä.

Silmät aukenivat myös toiseen suuntaan eli Suomea, omaa kotimaata oppi katsomaan aivan erilaisessa valossa kuin ennen lähtöä. Ulkomailla oleskelu lisäsi monen kohdalla kotimaan arvostusta, eräänlainen Suomi-ylpeys puhkesi kukkaansa tuona aikana. Vaikka suomalaisesta jäyhydestä moni haluaisinkin päästä eroon ikuisiksi ajoiksi, on Suomi maana aina se ainut ja oikea kotimaa, missä juuret ovat.

6.4 YSTÄVYYTTÄ YLI RAJOJEN

Kulttuuriin ja yhteiskuntaan tutustuminen ei tyypistynyt pelkästään kohdemaahan, vaan toisten vaihto-opiskelijoiden kautta oli mahdollisuus oppia muidenkin maiden tapoja ja tottumuksia. Sosiaalinen kanssakäyminen näiden samanhenkisten, samassa veneessä olevien kollegojen kanssa osoittautui vaihdon yhdeksi parhaimmista anneista. Ne ystävyysuhteet, joita solmittiin yli rajojen lisäsivät omalta osaltaan suvaitsevaisuutta ja näkökulmien laajenemista. Oma katsantokanta kaikkea erilaisuutta kohtaan muokkautui juuri tämän monikulttuurisen kanssakäymisen kautta. Onneksi sähköposti mahdollistaa vielä yhteydenpidon ja kuulumisien välittämisen vaihdon jälkeenkin. Ja mikä parasta eräänlaisena kahdenvälisenä sopimuksena vaihtareiden keskuudessa on se, että majapaikka ystävälle järjestetään varmasti ja vieraanvaraisuus osoitetaan, jos hän omaan kotimaahan visiitille saapuu!

6.5 LISÄÄNTYNYT ITSETUNTEMUS

Oma henkinen kasvu, eräänlainen persoonallisuuden parantuminen tuli jokaisen matkassa lisäbonuksena takaisin kotimaahan. Koko ulkomailla vietetty aika oli palkitsevaa itsensä voittamista monilla eri osa-alueilla, joka tiivistyi sitten itsetuntemuksen lisääntymiseen. Omaa elämää ja sen suuntaviivoja ja tulevia päämääriä oli helpompi raottaa irrallaan omasta rutinoituneesta suomalaisesta elämänrytmistä. Ihmisenä kasvu oli erilaista ”muilla mustikkamailla”, koska siellä ei ollut niitä tuttuja verkostoja, mihin tiukan paikan tullen aina takertua. Itsenäiseksi ja sopeutumiskykyiseksi oli vain pakko oppia.

6.6 REFLEKTIO JATKUU. . .

Kaikista kokemuksista oppiminen ei tapahdu hetkessä. Kaikkea oppimaansa ei välttämättä osaa eritellä heti, vaan siihen on käytettävä aikaa ja tehtävä töitä myös itsensä kanssa. Vaihtoaikana karttui jokaisen mielestä arvokasta asiaa ja oppimista, joita ei kaikkia heti osaa ajatellakaan. Pikku hiljaa palaset alkavat kuitenkin loksahdella paikoilleen ja voi vielä vuosien päästä huomata, että tuo opiskeluaikana ulkomailla vietetty aika on saattanut vaikuttaa moneen muuhunkin tapahtumaan, vielä tänään sanoiksi pukemattomaan asiaan.

Tätä tutkimusta tehdessäni mieleeni nousi myös muutamia teemoja, joiden tutkiminen voisi johtaa mielenkiintoisiin tuloksiin. Ensinnäkin olisi hyvä kartoittaa sitä, kuinka suomalaiset opiskelija-vaihdossa olleet sitten tosiasiallisesti sijoittuvat työelämässä opintojen päätyttyä. Onko avoimilla, kielitaitoisilla ja sopeutuvilla edesmenneillä vaihto-opiskelijoilla riittänyt kysyntää työmarkkinoilla?

Mielenkiintoista olisi myös tehdä eräänlainen pitkittäistutkimus, jossa haastateltaisiin niitä, jotka ovat jo tehneet päätöksen hakeutua ulkomaille ennen ja jälkeen vaihdon. Mitä he odottavat itse asiassa tuolta vaihdolta ja toteutuivatko nuo toiveet sitten paikan päällä. Ovatko odotukset vastanneet todellisuutta?

Kolmantena kysymyksenasetteluna nostaisin tässä esiin sellaisen tutkimustehtävän, jossa haastateltaisiin vaihto-opiskelijoita huomattavasti myöhemmin varsinaisesta ulkomailla oleskelusta. Esimerkiksi 50-vuotiaita edesmenneitä vaihtareita, jotka ovat jo ehtineet viettää työelämässä pitkän ajanjakson. Tuolloin olisi elämässä jo ehtinyt tapahtua varmasti paljon muutakin: perheen perustamista, omakotitalon hankkimista, muutamia muita ulkomaan matkoja jne. Mielestäni olisi kutkuttavaa tuolloin vielä uusinta haastatella juuri vaikkapa tämän tutkimuksen opiskelijoita, miten he näkisivät vaihdon annin tuolloin. Onko siitä vieläkin elämässä jonkinlainen vaikutus havaittavissa vai muistetaanko sitä enää juuri lainkaan? Vai onko siitä esimerkiksi muistona jopa oma aviomies tai aviiovaimo? Tähän nykyiseen tutkimukseeni osallistuneista ei ainakaan kukaan tunnustanut sydämensä jääneen siinä mielessä maailmalle...

Pohtimisen arvoista olisi myös se, mistä työn alussa todettu opiskelijavaihdon naisvaltaisuus johtuu. Mitkä tekijät ovat sukupuolittaisen epätasapainon taustalla? Onko syynä esimerkiksi naisopiskelijoiden suurempi kiinnostus vieraita kulttuureja kohtaan vai parempi kielitaito?

Mutta näitä minä en enää tutkiskele, se jääköön seuraaville maistereiden aluille!

LÄHTEET

- Adler, P. S. 1975. The transitional experience: an alternative view of culture shock. *Journal of Humanistic Psychology* 15, 4, 13-23.
- Aittola, T. 1998. Aikuisten oppiminen arkielämän ympäristöissä. Teoksessa: P. Sallila & T. Vaherva (toim.) *Arkipäivän oppiminen. Aikuiskasvatuksen 39. vuosikirja*. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 59-89.
- Aittola, T., Koikkalainen, R. & Vaherva, T. 1997. Aikuisten oppiminen arkielämän ympäristöissä. Jyväskylän yliopisto. *Kasvatustieteen laitoksen julkaisuja 6/1997*.
- Alho, O., Raunio, A. & Virtanen, M. 1989. *Ihminen ja kulttuuri. Vientikoulutussäätiö, julkaisu nro 72*. Helsinki: Hakapaino.
- Antikainen, A. 1991. Koulutuksen merkitystä etsimässä. Teoksessa: R. Raivola & E. Ropo (toim.) *Jatkuva koulutus ja elinikäinen oppiminen*. Tampereen yliopisto. *Kasvatustieteen laitos. Tutkimusraportti A49*, 297-320.
- Antikainen, A. 1996. Merkittävät oppimiskokemukset ja valtautuminen. Teoksessa: A. Antikainen & H. Huotelin (toim.) *Oppiminen ja elämänhistoria. Aikuiskasvatuksen 37. vuosikirja*. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 251-309.
- Antola Robinson, H. 1995. Korkeakoulupedagogiikan transformaatio monikulttuuriseen maailmaan. Teoksessa: J. Aaltola & M. Suortamo (toim.) *Yliopisto-opetus. Korkeakoulupedagogiikan haasteita*. Juva: WSOY, 59-77.
- Boud, D., Keogh, R. & Walker, D. 1985. London: Kogan Page.
- Clarke, H. 1998. Keinot ja päämäärät seikkailukasvatuksessa. Teoksessa T. Lehtonen (toim.) *Elämän seikkailu. Näkökulmia elämyksellisen ja kokemuksellisen oppimisen kysymyksiin*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 60-79.
- De Villé, P., Martou, F. & Vandenberghe, V. 1996. Cost-benefit analysis and regulatory issues of student mobility in the EU. *European Journal of Education* 31, 2, 205-222.
- Eteläpelto, A. 1991. Metakognition merkitys osaamisen ja asiantuntijuuden kannalta. *Psykologia* 26, 4, 267-274.

- Forsander, A., Ekholm, E. & Saleh, R. 1994. Monietninen työ haaste ammattitaidolle. Helsingin yliopisto. Lahden tutkimus- ja koulutuskeskuksen täydennyskoulutusjulkaisuja 9.
- Heinänen, P.-L. 1992. ”Oma maa mansikka, muu maa...” Ulkomailla opiskeluun johtaneiden syiden ja opiskelusta saatujen kokemusten tarkastelua. Jyväskylän yliopisto. Sosiologian laitos. Pro gradu-tutkielma.
- Hietaluoma, H., Kekki, M. & Talaslahti T.-M. (toim.) 1998. Opiskelijavaihto Jyväskylän yliopistossa 1998-1999. Jyväskylän yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1985. Helsinki: Kyriiri Oy.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Honkanen, P. & Huuska, S. 1994. Turun yliopiston tutkinto-opiskelijoiden opiskelu ulkomailla vuosina 1992-93. Turun yliopisto. Hallintoviraston julkaisusarja 1.
- Huovinen, H. & Rusanen, M. 1996. ’... muuten on pihalla kuin lumiukko...’ Ammattikorkeakouluopiskelijoiden käsityksiä kielitaidosta ja kansainvälisyydestä. University of Oulu. Publications of the Department of English A13. Text and Discourse Studies.
- Jarvis, P. 1989. Kolme oppimismuotoa sosiaalisessa kontekstissa. Aikuiskasvatus 9, 1, 12-18.
- Jarvis, P. 1993. Oppimisen paradokseja myöhäismodernissa. Aikuiskasvatus 13, 3, 181-187.
- Kaikkonen, P. 1995. Kulttuurin ja vieraan kielen kouluoppiminen-näkökulmia kulttuurienväliseen oppimiseen. Kasvatus 26, 2, 162-170.
- Kantokorpi, O. (toim.) 1994. Vieraan kulttuurin kohtaaminen – mahdollisuuksia ja mahdottomuuksia. Opetushallitus.
- Ketolainen, J. 1997. Perustietoa Erasmus-yhteistyöstä vuosina 1992-1997. Teoksessa J. Ketolainen & T. Lehmusvaara (toim.) Erasmus, Sokrates ja Suomi. Korkeakoulutuksen eurooppalainen ulottuvuus 1992-1997. Kansainvälisen henkilövaihdon keskus CIMO, 25-33.
- Kokkonen, K. 1997. Opiskelijoiden kokemuksia vaihto-opiskelusta Lapin yliopistossa. Lapin yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Pro gradu-tutkielma.

- Kolb, D. A. 1984. *Experiential learning. Experience as a source of learning and development*. Engelwood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall P T R.
- Korhonen, T. 1999. Maisteri vai masteri? *Keskisuomalainen* 25.6.1999.
- Korpipää, S., Pirhonen, E.-R. & Virtanen, A. 1990. Näkökulmia koulutuksen kansainvälistymiseen. *Kuntajulkaisut* 5/90.
- Kuh, G. D. 1995. The other curriculum. Out-of-class experiences associated with student learning and personal development. *Journal of Higher Education*, 66, 2, 123-153.
- Kuusinen, J. & Korkiakangas, M. 1993. Oppiminen. Teoksessa J. Kuusinen (toim.) *Kasvatuspsykologia*. Juva: WSOY, 21-64.
- Lamminaho, T. 1999. Yliopisto-opetuksessa pyrittävä keskusteluun. *Keskisuomalainen* 16.5.1999.
- Lampola, R. 1997. ECTS-eurooppainen opintosuoritusten siirtojärjestelmä yliopistoissa ja korkeakouluissa. Teoksessa J. Ketolainen & T. Lehmusvaara (toim.) *Erasmus, Sokrates ja Suomi. Korkeakoulutuksen eurooppalainen ulottuvuus 1992-1997*. Kansainvälisen henkilövaihdon keskus CIMO, 18-24.
- Lehtonen, T. 1998. Johdanto. Teoksessa T. Lehtonen (toim.) *Elämän seikkailu. Näkökulmia elämyksellisen ja kokemuksellisen oppimisen kysymyksiin*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 7-9.
- Maailmalle. Perustietoa opiskelusta ulkomailla. 1998. Kansainvälisen henkilövaihdon keskus CIMO.
- Maiworm, F., Steube, W. & Teichler, U. 1992. Ects in its year of inauguration: The view of the students. *Wissenschaftliches Zentrum für Berufs- und Hochschulforschung der Gesamthochschule Kassel. Werkstattberichte - Band 37*.
- Maiworm, F., Steube, W. & Teichler, U. 1993. Experiences of Erasmus students 1990/91. *Wissenschaftliches Zentrum für Berufs- und Hochschulforschung der Universität Gesamthochschule Kassel. Werkstattberichte - Band 42*.
- Merriam, S. B. & Clark, C. 1993. Learning from life experience. What makes it significant? *International Journal of Lifelong Education* 12, 2, 129-138.
- Myllykoski, K. 1997. *Maailmalle opiskelemaan*. Keuruu: Otavan Kirjapaino.

- Ojala, P. 1997. Erasmus-opiskelijat Suomi-tiedon lähettiläinä. Teoksessa J. Ketolainen & T. Lehmusvaara (toim.) Erasmus, Sokrates ja Suomi. Korkeakoulutuksen eurooppalainen ulottuvuus 1992-1997. Kansainvälisen henkilövaihdon keskus CIMO, 59-61.
- Ollikainen, A. 1997. Erasmusuksen ruusut ja risut. Viisi vuotta Erasmus-yhteistyötä Suomessa –seminaarin työryhmätyöskentelyn satoa. Kansainvälisen henkilövaihdon keskus CIMO.
- Ollikainen, A. 1998. Kansainvälinen opiskelijaliikkuvuus Suomen yliopistoissa 1997. CIMOn opiskelijavaihdon tilastointiprojektin satoa. CIMO publications 3/1998. Kansainvälisen henkilövaihdon keskus CIMO.
- Ollikainen, A. & Honkanen, P. 1996. Kosmopoliittien kilpakenttä. Näkökulmia korkeakoulutuksen kansainvälisyyteen. Koulutussosiologian tutkimuskeskus. Raportteja 35. Turku.
- Ollikainen, A. & Honkanen, P. 1997. Erasmus eksyksissä? Kansainvälisen koulutusyhteistyön merkityksistä korkeakoulun laitoksilla. Kansainvälisen henkilövaihdon keskus CIMO.
- Opper, S., Teichler, U. & Carlson, J. 1990. Impacts of study abroad programmes on students and graduates. London: Jessica Kingsley publishers.
- Parkkila, T. 1998. Pänttäys vieraalla maalla. Trendi 10, 92-98.
- Patton, M. Q. 1990. Qualitative evaluation and research methods. London: Sage.
- Peltola, J. 1999. Mitä sivuaineiksi? Mistä työtä? Harjoitteluun ulkomaille? Gradusta rahaa? Suuntimapeiteitä työelämään. Jyväskylän ylioppilaslehti 4.2.1999.
- Penninkilampi, V. & Karjalainen, M. 1997. Erasmus-ohjelman laatua etsimässä. Teoksessa J. Ketolainen & T. Lehmusvaara (toim.) Erasmus, Sokrates ja Suomi. Korkeakoulutuksen eurooppalainen ulottuvuus 1992-1997. Kansainvälisen henkilövaihdon keskus CIMO, 38-45.
- Perttula, J. 1995. Kokemuksen tutkimuksen luotettavuudesta. Kasvatus 26, 1, 39-47.
- Professori Antti Paasio: Koulun luotava yhteyksiä yrityksiin ja puolueisiin. 1999. Helsingin Sanomat 5.9.1999.
- Pulkkinen, P. 1998. Vaihto-opiskeluvuosi on lähimatkailua itseen. Helsingin Sanomat 16.11.1998.

- Pulkkinen, P. 1999. Koulutuskomissaari Viviane Reding: ”Kaksi kieltä ei riitä Euroopassa”. Helsingin Sanomat 25.9.1999.
- Pylvänäinen, S. 1999. Aggressiivisia harakoita ja kätteleviä saksalaisia. Keskisuomalaisen liite 6.2.1999.
- Rauste-von Wright, M. & von Wright. 1994. Oppiminen ja koulutus. Juva: WSOY.
- Roberts, C. 1993. Cultural studies and student exchange: living the ethnographic life. Language, culture and curriculum 6, 1, 11-17.
- Ruohotie, P. 1997. Kokemus on paras opettaja- jos vain otamme oppia siitä. Kasvatus 28, 4, 305-311.
- Silander, M. 1999. Suomen eksoottisuus vetoaa Erasmus-opiskelijoihin. Helsingin Sanomat 6.5.1999.
- Stenbäck, I. 1999. Työelämän kielitaitotarpeet kartoitettu: Suomalaisilla mielestään liian harva kieli hallussa. Helsingin Sanomat 11.3.1999.
- Suonperä, M. 1995. Kehittyvä oppimiskäsitys koulutuksen laatuajattelun perustana. Teoksessa S. Helakorpi (toim.) Laatu kouluun. Juva: WSOY, 93-115.
- Teichler, U. 1996. Student mobility in the framework of Erasmus: findings of an evaluation study. European Journal of Education 31, 2, 153-179.
- Teichler, U. & Steube, W. 1991. The logics of study abroad programmes and their impacts. Higher Education 21, 3, 325-349.
- Teichler, U. & Maiworm, F. 1994. Transition to work. The experiences of former Erasmus students. London and Bristol, Pennsylvania: Jessica Kingsley Publishers.
- Telemäki, M. 1998. Kurt Hahn ja elämyspedagogiikka. Teoksessa T. Lehtonen (toim.) Elämän seikkailu. Näkökulmia elämyksellisen ja kokemuksellisen oppimisen kysymyksiin. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 10-25.
- Tuomisto, J. 1998. Arkipäiväoppiminen aikuiskasvatuksen ja elinikäisen oppimisen kontekstissa. Teoksessa: P. Sallila & T. Vaherva (toim.) Arkipäivän oppiminen. Aikuiskasvatuksen 39. vuosikirja. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 30-58.
- Turunen, P. 1989. Suomalaisen kansainvälistyksen urapolku. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Tynjälä, P. 1991. Kvalitatiivisten tutkimusmenetelmien luotettavuudesta. Kasvatus 22, 5-6, 387-398.

- Uljas, K. 1995. ”Menin, näin ja koin” – Turun yliopiston tutkinto-opiskelijoiden opiskelu ulkomailla lukuvuosina 1993-95. Turun yliopisto. Hallintoviraston julkaisusarja 2.
- Varto, J. 1996. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Veikkola, J. 1994. Maassa maan tavalla – selvitys Turun yliopiston vaihto-opiskelijoiden vapaa-ajasta ja arjen ongelmista ulkomailla. Turun yliopisto. Hallintoviraston julkaisusarja 4.
- Yleisopas 1998-1999. 1998. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Yrjönsuuri, R. & Y. 1994. Opiskelun merkitys. Helsinki: Yliopistopaino.
- Widen, P. 1993. Koulutus kansainvälisyyteen. Aikuiskasvatus 13, 1, 58-61.

LIITE 1: TEEMAHAASTATTELUN RUNKO

1 Opiskelijan tausta

- Ikä vaihtoon lähtiessä
- Mitä opiskelee (koulutusohjelma)
- Opintojen vaihe vaihtoon lähtiessä (vuosikurssi)
- Mikä vaihto-ohjelma
- Onko aiempaa tutkintoa ennen yliopistoa

2 Vaihto-opiskelu

- Missä
- Kuinka kauan
- Oliko ajoitus vaihdolle oikea
- Mitä opiskelit vaihtoaikana
- Mitä koet oppineesi oman pääaineesi kannalta
- Minkälaista opiskelua oli yleisesti ottaen verrattuna Suomeen, onko yhtäläisyyksiä/eroja
- Jos vertaat sikäläistä työskentelytapaa, esim. suomalaisen seminaarityöskentelyyn huomasitko eroja
- Paljonko meni aikaa varsinaiseen opiskeluun verrattuna Suomeen, mihin meni eniten aikaa, mikä oli kaikkein työläintä
- Oliko ongelmia sopeutua paikalliseen oppimistyyliin ja –metodeihin
- Mitä muuta teit virallisen opiskelun ohella (muut aktiviteetit)
- Mitä opit, minkälaisissa tilanteissa
- Minkälaista oli sikäläinen opiskelijaelämä

3 Kokemukset

- Oliko kulttuurishokkia
- Miten koit vieraan kulttuurin, toiseuden, minkälaisia eroja verrattaessa suomalaisen kulttuuriin (tavat, tottumukset, elämäntapa yleensä, sää, ruokailu)
- Paikallisten joukkotiedotusvälineiden seuraaminen (sanomalehdet, radio, TV)
- Vastasiko todellisuus ennako-odotuksia
- Ulkomailla koetut oppimiskokemukset suhteessa kotimaisiin opiskelukokemuksiin
- Mikä tärkein oppimiskokemus

- Minkälainen oli taloudellinen tilanne vaihto-opiskelun aikana, miten rahoitit tuon ajan
- Miten sujui kommunikointi paikallisen väestön kanssa
- Koetko muuttuneesi ihmisenä, jos vertaat itseäsi ennen ja jälkeen vaihto-opiskelujakson
- Mitä sellaista opit, mitä et olisi Suomessa oppinut
- Epämiellyttävien kokemus
- Ongelmat, pahin ja vaikein ongelma
- Millaisia rutiineja säilyi, kun olit pois Suomesta
- Miten rentouduit
- Jos lähtisit uudelleen vaihtoon, onko jotain sellaista, mitä tekisit nyt toisin
- Matkustelu vaihtokauden aikana
- Oliko koti-ikävä
- Miltä Suomi ja suomalaisuus tuntui kotimaahan palattua

4 Kansainvälistyminen/kansainvälisyys

- Mitä tarkoittaa kansainvälisyys
- Miten koet vaihto-opiskelun osana koulutuksen kansainvälistymistä
- Mitä mieltä olet kansainvälisyydestä, pitäisikö ottaa huomioon myös opiskelussa
- Miten omalla laitoksellasi on otettu kansainvälisyys huomioon
- Yhteydenpito isäntämaahan ja vaihto-opiskeluajan tuttavuuksiin, keihin ja miten

5 Hyödyt/Haitat

- Mihin aiot hakeutua töihin opiskelujen päätyttyä
- Miten näet itsesi muiden työnhakijoiden joukossa, tilanteesi työmarkkinoilla
- Uskotko vaihto-opiskeluajasta olevan positiivista vaikutusta urallesi, saatko paremmin palkatun työn
- Miten aiot hyödyntää vaihtokautta työelämässä
- Suurin hyöty vaihto-opiskelusta
- Haitat, viivästyttikö vaihto-opiskelu aika opintojasi Suomessa
- Korvaavuudet kotiyliopiston kanssa, miten ulkomaiset opinnot hyväksyttiin Suomessa
- Olisitko halunnut viipyä pitempään, miksi

Sano lyhyesti yhdellä virkkeellä, mitä vaihto-opiskeluajasta jäi käteen?

LIITE 2: VAIHTO-OPISKELIJAT

Kaisa:

- opiskeli Ranskassa Clermont Ferrandissa
- vaihdossa Erasmusn kautta
- 25 vuotta vaihtoon lähtiessä
- pääaine: kansantaloustiede
- 4. vuosi vaihdossa
- ylioppilastutkinto takanapäin

Jutta:

- opiskeli Saksassa Bonnissa
- vaihdossa kahdenvälisen vaihto-ohjelman kautta
- 22 vuotta vaihtoon lähtiessä
- pääaine: psykologia, opiskeli myös filosofiaa, teologiaa ja ranskaa
- 3. ja 4. vuosi vaihdossa
- ylioppilastutkinto takanapäin

Noora:

- opiskeli Itävallassa Wienissä
- hankki opiskelupaikan omaehtoisesti
- 23 vuotta vaihtoon lähtiessä
- pääaine: valtio-oppi, opiskeli myös filosofiaa
- 5:nneellä vuosikurssilla kevätlukukausi vaihdossa
- ylioppilastutkinto takanapäin

Jussi:

- opiskeli Englannissa Birminghamissa
- hankki opiskelupaikan omaehtoisesti
- 26 vuotta vaihtoon lähtiessä
- pääaine: psykologia, opiskeli paikanpäällä kognitiotiedettä
- jatko-opiskelija
- psykologian maisterin tutkinto takanapäin

Pauliina:

- opiskeli Italiassa Paviassa
- vaihdossa Erasmusn kautta
- 21 vuotta vaihtoon lähtiessä
- pääaine: sosiologia, opiskeli myös mikroekonomiaa, maantietoa ja julkishallintoa
- 2. vuosi vaihdossa
- ylioppilastutkinto takanapäin

Nelli:

- opiskeli Ranskassa Toulousessa
- vaihdossa Erasmusuksen kautta
- 24 vuotta lähtiessä
- pääaine: yhteiskuntapolitiikka, opiskeli myös historiaa ja mediaviestintää
- 4:llä vuosikurssilla kevätlukukausi vaihdossa
- ylioppilastutkinto takanapäin

Katri:

- opiskeli Alankomaissa Wageningenissa
- vaihdossa kahdenvälisen vaihto-ohjelman kautta
- 23 vuotta lähtiessä
- pääaine: sosiologia, opiskeli myös ympäristöpolitiikkaa
- 4:llä vuosikurssilla kevätlukukausi vaihdossa
- ylioppilastutkinto takanapäin

Anu:

- opiskeli Ruotsissa Göteborgissa
- vaihdossa Nordplussan kautta
- 21 vuotta lähtiessä
- pääaine: tietojärjestelmätiede, opiskeli myös ruotsin kulttuuria ja kirjallisuutta
- 3:lla vuosikurssilla kevätlukukausi vaihdossa
- ylioppilastutkinto takanapäin

Susanna:

- opiskeli Irlannissa Corkissa
- vaihdossa Erasmusuksen kautta
- 25 vuotta lähtiessä
- pääaine: psykologia
- 5:llä vuosikurssilla kevätlukukausi vaihdossa
- ylioppilastutkinto takanapäin

Titta:

- opiskeli Tanskassa Kööpenhaminassa
- vaihdossa Nordplussan kautta
- 21 vuotta lähtiessä
- pääaine: yrityksen taloustieteet/laskentatoimi, opiskeli myös rahoitusta
- 3:lla vuosikurssilla kevätlukukausi vaihdossa
- ylioppilastutkinto takanapäin

Minna:

- opiskeli Australiassa Sydneyssä
- vaihdossa kahdenvälisen vaihto-ohjelman kautta
- 22 vuotta lähtiessä
- pääaine: yrityksen taloustieteet/laskentatoimi, opiskeli myös rahoitusta, saksaa ja Australian kulttuuria
- 3. vuosi vaihdossa
- ylioppilastutkinto takanapäin

Tiina:

- opiskeli Alankomaissa Hertogenboschissa
- vaihdossa Erasmusuksen kautta
- 21 vuotta lähtiessä
- pääaine: yrityksen taloustieteet/markkinointi, opiskeli myös laskentatoimea ja kansainvälistä kauppaa
- 3:nnella vuosikurssilla kevätlukukausi vaihdossa
- ylioppilastutkinto takanapäin

Pirjo:

- opiskeli Virossa Tartossa
- vaihdossa kahdenvälisen vaihto-ohjelman kautta
- 26 vuotta lähtiessä
- pääaine: sosiologia, opiskeli myös Viron kulttuuria ja sen itsenäistymisprosessia
- 5:nnellä vuosikurssilla syyslukukausi vaihdossa
- ylioppilastutkinto takanapäin

Jonna:

- opiskeli Belgiassa Hasseltissa
- vaihdossa Erasmusuksen kautta
- 29 vuotta lähtiessä
- pääaine yrityksen taloustieteet/laskentatoimi, opiskeli myös ATK:ta, psykologiaa, ranskaa ja flaamia
- 3:lla vuosikurssilla syyslukukausi vaihdossa
- yo-merkonomin tutkinto takanapäin

Jouni:

- opiskeli Portugalissa Portossa
- vaihdossa Erasmusuksen kautta
- 22 vuotta lähtiessä
- pääaine: yrityksen taloustieteet/ markkinointi, opiskeli myös saksaa
- 3:nnella vuosikurssilla syyslukukausi vaihdossa
- ylioppilastutkinto takanapäin

LIITE 3 : VAIHTO-OHJELMAT

Erasmus

Erasmus (European Community Action Scheme for Mobility of University Students) on eurooppalaista korkeakoulujen yhteistyötä edistävä vaihto-ohjelma. Se on toiminut vuodesta 1987 lähtien ja Suomi on osallistunut toimintaan vuodesta 1992 alkaen (Myllykoski 1997, 93).

Koko Suomea ajatellen Erasmus-vaihto on tällä hetkellä yleisin ja laajin ohjelma, joka avaa väyliä kansainvälistymiseen. Erasmus on Euroopan unionin Sokrates-koulutusohjelman korkeampaa koulutusta koskeva osa. Sen kautta vaihtoon voivat hakeutua opistojen, ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen perus- tai jatkotutkintoa suorittavat opiskelijat kaikilta aloilta ja he voivat mennä niihin ulkomaisiin oppilaitoksiin, joiden kanssa omalla korkeakoululla on opiskelijavaihtosopimus (Myllykoski 1997, 93-94).

Erasmus on budjetiltaan suurin EU:n koulutusohjelma, joka pyrkii akateemisen tietämyksen levittämiseen, opiskelijoiden henkilökohtaiseen kehittymiseen ja kielitaidon parantamiseen. Erasmus-ohjelma sisältää opiskelija- ja opettajavaihtoa, kansainvälisiä intensiivikursseja periaatteessa kaikilla koulutusaloilla ja opinto-ohjelmien kehittämistä yhteistyössä (Ollikainen & Honkanen 1996, 53).

Erasmus-ohjelmassa opiskelu ulkomailla kestää 3-12 kuukautta ja vaihtoon osallistuvat saavat varsinaisen opintotuen lisäksi Erasmus-apurahan matkakustannusten ja muiden ylimääräisten kustannusten peittämiseen. Kohdemaan oppilaitoksen lukukausimaksuja vaihto-opiskelijan ei tarvitse maksaa. (Myllykoski 1997, 94.)

Erasmus kattaa EU- ja ETA- maat: Alankomaat, Belgian, Espanjan, Irlannin, Iso-Britannian, Italian, Itävallan, Kreikan, Liechtensteinin, Norjan, Portugalin, Ranskan, Ruotsin, Saksan ja Tanskan. Myös tiettyihin muihin Euroopan maihin (Kypros, Puola, Romania, Slovakia, Tšekki ja Unkari) on sen kautta mahdollista hakeutua. Lukuvuonna 1999-2000 on ohjelmassa mukana myös Baltian maat (Latvia, Liettua ja

Viro) sekä Bulgaria ja Slovenia. (Perustietoa opiskelusta ulkomailla 1998.) Erasmus-vaihdon kautta lähtee Suomesta vuosittain useita tuhansia opiskelijoita ulkomaille ja sen volyyymi kasvaa jatkuvasti. Esimerkiksi Jyväskylän yliopistosta lähti lukuvuonna 1997-1998 Eurooppaan 149 Erasmus-opiskelijaa ja lukuvuonna 1998-1999 lähteneiden määrä on jo noussut 190:een (Hietaluoma, Kekki & Talaslahti 1998, 8). Sen toiminta laajenee koko ajan ja ensi lukuvuodelle on Erasmus-järjestelmässä tarjolla ennätyselliset 8 189 vaihto-opiskelupaikkaa (Silander 1999).

Nordplus

Nordplus (Nordiskt Program för Lärare, Utbildningssökande och Studerande) on pohjoismaisten yliopistojen ja korkeakoulujen yhteistyön rahoittamista varten perustettu ohjelma (Myllykoski 1997, 92). Nordplus on toiminut vuodesta 1989 lähtien opetusalan pohjoismaisen yhteistyön ja liikkuvuuden lisäämiseksi ja se on Pohjoismaiden Ministerineuvoston hallinnoima (Hietaluoma, Kekki & Talaslahti 1998, 6).

Ohjelma käsittää stipendien turvin tapahtuvaa opiskelija- ja opettajavaihtoa, intensiivikursseja ja henkilökuntavierailuja kaikilla koulutusaloilla. Nordplussan kautta liikkuu lukuvuosittain useita satoja suomalaisia opiskelijoita Pohjoismaissa. (Ollikainen & Honkanen 1996, 59.) Myös Nordplus-opiskelu rahoitetaan pääasiassa opintorahan ja mahdollisen opintolainan turvin, mutta mahdollista on myös saada Nordplus-stipendi ja matka-apurahaa, jonka suuruus vaihtelee aina matkaetäisyyden mukaan (Myllykoski 1997, 92).

Kahdenväliset vaihtosopimukset

Edellä esiteltyjen suurten vaihto-ohjelmien lisäksi korkeakouluilla, oppilaitoksilla, tiedekunnilla, osastoilla ja laitoksilla on myös kahdenvälisiä vaihtosopimuksia ulkomaisten yhteistyökumppaneiden kanssa. Tavoitteena tällaisissa sopimuksissa on vastavuoroisuus: jokaista Suomesta lähtevää opiskelijaa kohti pitäisi saada vastaavasti yksi opiskelija ulkomailta suomalaisiin koulutusoloihin tutustumaan. Etukäteen on jo sovittu kuinka monta opiskelijaa liikkuu kuhunkin suuntaan ja kuinka pitkäksi aikaa. Todellisuudessa tämä vastavuoroisuus ei kuitenkaan toteudu

vaan Suomeen tulijoita on huomattavasti vähemmän kuin lähteviä vaihto-opiskelijoita. Suurimpana syynä tähän voi pitää suomen kieltä, joka ei kovin helposti tartu ulkomaalaisten kielenkantoihin.

Kahdenvälisen vaihtosopimuksen sisältö vaihtelee suuresti, mutta usein sen kautta tapahtuva vaihto on joustavampaa ja vähemmän byrokraattista kuin monenkeskisiin ohjelmiin perustuva vaihto. Kahdenväliset vaihtosopimukset voivat koskea korkeakoulun tai oppilaitoksen kaikkia opiskelijoita tai vain joidenkin tiedekuntien tai osastojen opiskelijoita. Tällaiset vaihdot ovat hyvin korkeakoulu- ja sopimuskohtaisia ja niitä rahoittavat korkeakoulujen lisäksi eri säätiöt, yhdistykset sekä valtionhallinnon elimet. Opiskeluaika on yleensä yksi lukukausi tai –vuosi ja sen mukaan on mahdollista saada myös matka-apurahaa tai stipendi. (Honkanen & Ollikainen 1996, 60-61.)

Omaehtoinen opiskelu ulkomailla

Varsinaisen järjestetyn vaihdon ulkopuolella on myös mahdollista lähteä ulkomaille opiskelemaan. Opiskelija voi hankkia opiskelupaikan itsenäisesti ottamalla suoraan yhteyttä ulkomaiseen korkeakouluun. Kanavia varsinaisten vaihto-ohjelmien ulkopuolella opiskelupaikan löytämiseen on nykypäivänä useita. Tässä tutkimuksessa on mukana kaksi vaihto-opiskelijaa, jotka olivat hankkineet opiskelupaikan omaehtoisesti varsinaisten vaihto-ohjelmien ulkopuolelta. Jussi, joka opiskeli Birminghamissa, Englannissa oli löytänyt paikan internetistä. Hakukriteerinä hänellä oli se, että hän halusi opiskella ulkomailla englannin kielellä kognitiotiedettä, jota ei omassa yliopistossa ollut mahdollista opiskella. Noora puolestaan, joka opiskeli Itävallassa, Wienissä oli matkustanut itse paikanpäälle ja käynyt henkilökohtaisesti selvittämässä omia opiskelumahdollisuuksiaan paikallisessa yliopistossa. Hänen intressinään hankkia itsenäisesti paikka nimenomaan Wienistä oli se, että hänen poikaystävänsä työskenteli siellä.

Omaehtoisesti ulkomaille hakeutuva ei välttämättä pääse kaikkein helpoimmalla. Hänen on itse käytävä läpi asiaan kuuluva paperisota ja huolehdittava myös rahoituksen ja asunnon järjestämisestä. Noora ja Jussi eivät kohdanneet omilla tahoillaan mitään ylitsepääsemättömiä ongelmia ja rahoitukseenkin he saivat

avustusta omalta kotiyliopistolta, koska Jyväskylän yliopisto myöntää erilaisia stipendejä tai apurahoja myös omaehtoiseen vaihtoon. Niiden hakemisen kanssa on vain oltava ajoissa liikkeellä ja muutenkin kaikkien asiaan liittyvien valmistelujen kanssa on oltava hyvin omatoiminen ja aktiivinen. (Yleisopas 1998, 90.)